

İRREFAN

№ 39 Fevral - 2010 - İctimai fikir jurnalı - 3 AZN

RUHUN XƏRÇƏNGİ

PİS
VƏRDİSLƏR

Redaktordan

Əziz İrfan oxucusu!

2010-cu ilin ikinci ayını sizinlə paylaşımaqdan böyük sevinc duyuruq. İlin əvvəlində başlamış olduğumuz abunə kampaniyasının bütün Azərbaycana səs salması və gündən-günə abunəçilərimizin sayının artması həqiqətən də sevindirici haldır. Çıxdığımız yola sizinlə davam etməkdən qürur duyuruq. Dəstək olduğunuz üçün təşəkkür edirik. Oxucu tələblərinini nəzərə alaraq kampaniyamızı bu ay da davam etdirmək qərarına gəldik.

Əziz oxucu!

Yer üzünü abad etmək və Uca Yaradanın xəlifəsi olmaq üçün yaradılan insan varlıqlar içində öz xüsusiyətləri və keyfiyyətləri ilə seçilir. İnsan oğlu sahib olduğu ağıl neməti ilə yaxşılardan yaxşısı da ola bilər, ən rəzil varlıq da. İnsanlıq keyfiyyətini qoruyub saxlaya bilmək üçün Yaradanın qoyduğu qanunlar çərçivəsindən kənara çıxmamaq, əmr ediləni yerinə yetirmək böyük əhəmiyyət kəsb edir.

İnsanın sahib olduğu yüksək mərtəbəsinin əlindən çıxmına zəmin yaradan ünsürlərdən biri də pis vərdişlərdir. Pis vərdişlər, işlənə-islənə insanı günah bataqlığına sürükləyən, onun şəxsiyyətini zədələyən xərçəng xəstəliyi kimidir. Məhz elə buna görə də "Qumar ruhun xərçəngidir" deyilmişdir. Təkcə qumar deyil, onun kimi zərərli olan hər vərdiş, içki, uyuşdurucu maddələr, daha nələr, nələr... hər biri əşrəfi-məxluqat olan insanı Haqqā gedən yoldan uzaqlaşdırın, onun mənəviyyatına ağır zərbə vuran günahlardandır. Biz də bu sayımızda oxucu diqqətinizi pis vərdişlərə çəkmək və məsələnin nə qədər təhlükeli olduğunu bir daha xatırlatmaq istədik.

Bu sayımızda bir-birindən maraqlı yazılarla görüşünüzə geldik. İlk səhifədə qarşılaşacağınız "Günaha açılan qapı..." başlıqlı yazı ilə şeytanın insan oğlunu günaha sürükləmək üçün qurduğu tələlər: pis vərdişlər haqda oxuyacaqsınız. Jurnalımızı oxuduqca görəcəksiniz ki həqiqətən də "Pis vərdişlər ömrü hədər edər". "Rəbbinə yönəl" adlı məqalə ilə pis vərdişlər qarşısında Rəbbə yönələrək günahdan uzaqlaşa bilməyin sırrını öyrənəcəksiniz. Bu mənada "Düşmənimizi yaxşı tanıyaq" yazısının da yerində seçilmiş olduğunu fərq edəcəksiniz. Həmçinin möhtərəm yazarın qələmə almış olduğu "Yaradandan ötrü yaradılana mərhəmət" yazısı şüurumuza günahkar da olsa hər bir məxluqun mərhəmətə ehtiyacının mövcudluğunu yerləşdirəcək. Qumar və içki kimi pis vərdişlərə aludə olanlara qarşı kin bəsləməməli olduğumuzu, nifrətimizi günahdan günahkara əks etdirməyin səhv olduğunu anlayacaqsınız. Sizin üçün xüsusi bir müsahibəmiz də var. "İrfan" oxucularının da sevə-sevə oxuyaraq yaxından tanıdığı "Nazənin güllər" kitabının müəllifi Adem Sarac bəyindən reportaj aldıq. Onu da sizə təqdim edirik. Jurnalımızın hər keçən gün irəli getdiyini görmək hamımızı sevindirir. Təbii ki, bunda sizin də rolunuz əvəzsizdir. Bizim nailiyyətimiz sizinlə olmaqdır.

İrfanla irfana doğru...

İRFAÑ

Fevral/2010/Nº:39

ictimai fikir jurnalı

Dövlət Reyestr №: 1763

Təsisçi:

İpəkyolu MMC

Redaktor:

Nurlan MƏMMƏDZADƏ

Məsul katib:

Elşən RZAYEV

Məsləhətçi:

Dr. Abbas QURBANOV

Abunə və reklam işlərindən məsul:

Niyazi YUSİFOV

Tel: 051 920 79 14

Redaksiya heyəti:

Akademik

Vasim MƏMMƏDƏLİYEV

Prof.Dr. Şahin XƏLİLLİ

Dr.Siracəddin HACI

Dr.Alpay ƏHMƏDOV

Eldəniz SALMANOV

Ramiz MƏMMƏDOV

Səadət MÜRŞÜDOVA

Arif HEYDƏROÜLÜ

Akif HÖSEYNOV

Fuad QULİYEV

Kompyuter dizaynı:

Ülvi MƏMMƏDOV

Copyright 2010 © All Rights Reserved

Created and supported by "İrfan"

Foto:

«İRFAÑ»

İllik abunə qiyməti:

Ölkədaxili 25 manat

Xarici ölkələr üçün 60 avro

Önvan:

Bakı şəhəri,

Cəfərov Qardaşları köç. 16

Tel: (+994 12) 492 32 23,

493 02 93

www.irfandergisi.com

E-mail

irfan@irfandergisi.com

irfandergisi@yahoo.com

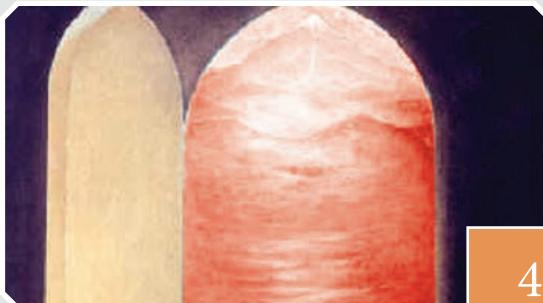
Jurnalın materiallarından istifadə edərkən istinad zəruriidir. Möəllifin mövqeyi ilə redaksiyanın mövqeyi öst-östə döşməyə bilər.

İÇİNDƏKİLƏR

Xəstə qumarbazın gündəliyi Necip Fazıl KISAKÜREK	10
Bir fidan əkdik... Ali ÇINAR.....	12
Bütün pis əməllərin anası: içki Aqil ƏLİYEV	14
Ölü və məczub Dr. İbrahim BAZ	16
Sükutla danışmaq Salih Zeki MERİÇ	22
Birdən-birə! Eldar KƏRİMOV	24
Düşmənimizi yaxşı tanıyaq Lokman HELVACI	26
Elm məqamını idarəciliyə dəyişməyən Əbud-dərda Rüfət ŞİRİNOV	34
Peyğəmbəri Sevirsənsə... Hacı Arif HEYDƏROĞLU	36
Mesaj kağızda – kağız ağacda Adem ŞAHİN	38
Asklepiusun xoruzu... Dr.Rafiz MANAFOV	40
İbadət və ictimai məsuliyyət Dr. Mehman İSMAYILOV	42
Rəbbinə yönəl Mübariz ƏLİOĞLU	44
Hikmət lövhələri Kamran MƏMMƏDOV	46
Bernard şou və onun peyğəmbər sevgisi Prof. Dr. Şahin XƏLİLLİ	48
İxləssiz olmamaq Rövşən ƏLİOĞLU	50
Həyat dəftərindən Afiq İSGƏNDƏROV	52
Hazır cavablar Niyazi YUSİFOV	54
Xəbərlər.....	55

GÜNAHA AÇILAN QAPI...

Nurlan MƏMMƏDZADƏ

4

6

RUHUN XƏRÇƏNGİ

Sedat DEMİR

28

YARADANDAN ÖTRÜ YARADILANA MƏRHƏMƏT

Osman Nuri TOPBAŞ

15

XOCALI FACİƏSİNĐƏN 18 İL ÖTÜR

Ülvi MƏMMƏDOV

REPORTAJ
Adem SARAÇ:
Rəsulullahı sevən hər bir kəs
Əhli-beyti də sevməlidir!

44

GÜNAHA ACILAN QAPI...

tini qazanmışdı. Amma hələ nə insan nəslə vardi, nə də insan lənəti. Sadəcə yaxınlaşmaqdə olan, dolu kimi yağacaq lənət buludlarını gətirən küləklərin mehini hiss edirdi mənfur sıfətində...

Bəlkə də cəzasının bir anda yox olmaq, ilahi əmirlə külə dönmək və ya duz kimi ərimək olacağını fərq etmişdi. Buna görə də möhlət istədi Adəmin Rəbbindən. Günahını etiraf edib, tövbəyə sarılmaq yerinə, düşdüyü rəzilliyi Adəmdən və Rəbbindən bildi. Onun fikrinə görə Haqq qatından qovulmağına Adəm səbəb olmuşdu. Uca Yaradanla arasındakı belə bir dialoq keçdi o anda:

(İblis) dedi: “Mənə qiyamətə qədər möhlət ver!”

(Allah) buyurdu: “Sən möhlət verilənlərdənsən!”

(İblis) dedi: “Sən məni (Adəmə səcdə etmədiyimə görə) azdırıb yoldan çıxartdığını üçün mən də Sənin düz yolunun üstündə oturub insanlara (Sənə ibadət və itaət etməyə) mane olacam! Sonra onların yanına qarşılardan və arxalarından, sağlıardan və sollarından gələcəyəm (soxulacağam) və Sən onların əksəriyyətini şükür edən görməyəcəksən!” (əl-Əraf, 14-17)

Beləliklə insanla şeytanın qiyamətədək davam edəcək mücadiləsi başladı.

Şeytan aldanmış Adəm oğullarını içki məclislərinə, qumar masalarına sürüklədi. İçirdərək hər cür pis əməli işlətdi ona. Qumarı insan ruhunun get-gedə böyüyən və müalicəsi çətinləşən xərçənginə çevirdi. Beləliklə mənəviyyatını öldürdü. Şərabı müxtəlif bəzəkli şüşələrdə insana şirin göstərdi. Tütünü qəlyana, qəlyandan marka siqaretlərə daşıdı.

Ilahi dərgahdan qovulmuşdu mələk. Bir vaxtlar mələklərin rəisi ikən indi əsfələ-səfilin mərtəbəsinə düşmüşdü. Rüsvayçılıq donu geyinmiş, rəzalət içində vurnuxurdu. Aləmlərin Rəbbinin qəzəbinə düçər olmuş, yer üzünə gələcək olan bütün insanların nifrətini və lənə-

İlk insan olan Adəmin cənnətdən qovulmasına nail olan İblis yer üzündə də ondan və oğullarından əl çəkmədi. Durmadan ürəklərə vəsvəsə saldı, şübhə təlqin etdi, pis fikir aşları. Bəzən küləkli qış gecələrində körpələrin qəlbini qorxu pıçıldı, bəzən zikr edən abidin fikrini təsbəh dənələriylə yayındırdı. Hər kəsə bir fənd işlətdi. Yeganə məqsədi isə Haqqaya gedən yoldan döndərmək və insanlar arasına ədavət, fitnə-fəsad toxumları səpməkdir.

Söz vermişdi, düz yoluñ üstündə oturaraq nəyin bahasına olursa-olsun insanları aldadacaqdı. Bu səfər aldanmış Adəm oğullarını içki məclislərinə, qumar masalarına sürükledi. İçirdərək hər cür pis əməli işlətdi ona. Qumarı insan ruhunun get-gedə böyüyən və müalicəsi çətinləşən xərçənginə çevirdi. Beləliklə mənəviyyatını öldürdü. Şərabı müxtəlif bəzəkli şüşələrdə insana şirin göstərdi. Tütünü qəlyana, qəlyandan marka siqaretlərə daşıdı. Elit məclisləri sulu qəlyanalarla bəzədi. Boş vaxtları zərlə, qumar kağızıyla keçirməyi aşılıdı insan beyninə. İnsan müasirləşdikcə şeytan içkini, qumarı da müasirləşdirdi. Yeni vasitələrə əl atdı. Kazinolarda, rulet masalarında qumar oynayan, beləliklə də qulluq qayəsindən uzaqlaşan insanların aldandığı yetmədi. Qumar hər evə girsin deyə həftəlik, aylıq oynanan lotereyaları icad etməyi saldı insanın beyninə. Televizoru bu məqsəd üçün vasitə halına getirdi. İçki içirdərək, qumar oynadaraq insanı utopiya qurmağa sürükledi. Qumar yoluyla bir qoyub beş götürməyi xəyal edən insan oğlu zənginliyin yeganə və asan yolunu, utopiyanı gerçəkləşdirməyin çarəsini onda gördü. Halbuki qurulan bu xam xülyalar, utopiyanı da şeytanın dərgahi-ilahidən qovularkən söz verərək əl atlığı metodlardan biri idi. Bir zamanlar “**Onları puç xülyalara salacağam...**” demişdi. Beləliklə günaha düşən insan batdıqca batdı.

“Bir dəfə də”, “axırıncı dəfə” oynayım deyərək ümidi qumara bağladı. Son dəfə qazansa əl çəkəcəkmiş guya. Halbuki bu, özünü aldatmağın ən həzinidir...

***

Uca Yaradan öz kitabında hər şeyi əvvəlcədən bizə xəbər vermiş, şeytanın hiylələrindən agah qılmış və ruhumuzu qaraldacaq zərərli əməllərdən çəkinməyimizi dənə-dənə tapşırılmışdır. O əməllərdən ki, işləndikcə vərdişə çevrilərək yaxamızı buraxmir. **“Ey iman gətirənlər! Şərab da (içki də), qumar da, bütlər də, fal oxları da Şeytan əməlindən olan murdar bir şeydir. Bunlardan çəkinin ki, bəlkə, nicat tapasınız! Şübhəsiz ki, Şeytan içki və qumarla aranıza ədavət və kin salmaqdan və sizi namaz qılmaqdan ayırmışdır. Artıq bu işə son qoyacaqsınızmı?”** (Ali-İmran, 90-91)

Görəsən nə zaman bizi yoxdan var edən və hər şeyi bilən Rəbbimizin əmrlərini, tövsiyələrini oxuyub həyata keçirəcəyik?

RUHUN XƏRÇƏNGİ

Içində olduğu mühitə ən tez assimiliyasiya olan və xüsusi vərdişlərə sahib olan, bu vərdişləri dəyişə və tərk edə bilən yeganə varlıq insan oğludur. Bu xüsusiyyətə sahib olduğu üçün də o, əxlaq sahibidir. Digər canlılar üçün əxlaqdan bəhs etmək imkansızdır.

İnsan nə istəsə onu edə bilməz. Ona mane olan bəzi qanunlar var. Bu istəyini cıllovlamasına səbir deyirik. İnsan həyatda ya xoşagəlməz, zərərli bir vəziyyətlə qarşı-qarşıyadır, ya da bir əməli və ibadəti yerinə yetirməkdədir. Yaxud da nəfsin meyil etdiyi bir pis əməl işləmək və ya ondan vaz keçmək seçimi ilə qarşı-qarşıyadır. İnsan bu üç haldan birinin xaricində qala bilməz. Eyni zamanda insanın bu üç halda Allahın rizasına uyğun olan davranışını sərgiləyə bilməsi ən böyük bacarıqdır. Çünkü o, Allahın rizasına uyğun olan davranışını seçərkən bir çox nəfsi davranışlardan da vaz keçir.

Günahlar və haramlar insanın maddi və mənəvi həyatına zərər vuran zəhər kimi dir. Şeytan və nəfs onları bəzəyib insanlara şirin və xoş göstərir. Buna aldanan insanlar da nəticədə mənəvi həyatlarını altüst edərlər. Haramlar həddən artıq az olsa da nədənsə insan oğlu bu qədər halalı qoyub

məhdud sayıda olan haramlara meyil edir.

İçki, qumar, eroin və s. kimi pis vərdişlər ictimai sağlamlığı təhdid edən ünsürlərdir. Şeytan içki və qumar yoluyla insanların arasına kin və düşmənlik salar. Onları Allahın zikrindən, namazdan və ibadətlərdən uzaqlaşdıraraq axırət müflisinə çevirər. Bu cür vərdişlər icra olunarkən nəfsə xoş gəlsə də sonralar təmiri mümkün olmayan zərərlərə səbəb olur.

Dünya Sağlamlıq Təşkilatının otuz ölkədə apardığı tədqiqatın nəticəsinə görə cinayətlərin yüzdə 85-i, qətllərin yüzdə 50-si, zorakılıqların yüzdə 50-si, ailədaxili münaqişə və zoraklığın yüzdə 70-i və psixi xəstəliklərin yüzdə 40-i spirtli içkilərdən qaynaqlanır.

Alkoqollu içkilər qəbul edən insanlardan dünyaya gələn uşaqlarda əqli problemlər yüzdə 90-a yaxındır. Spirtli içki içən bir qadının dünyaya şikəst uşaq gətirmə riski yüzdə 35-dir. Alkoqol ana bətnindəki uşağın böyüməsinə və dünyaya gəldikdən sonrakı inkişafına əngəl törədir.

İngiltərə dövlətinin rəsmi açıqlamalarına görə alkoqollu içkidən istifadə nəticəsində meydana çıxan dava, yaralanma, xəstəxana xərclərinin ingilislərin iqtisadiyyatına ver-

Günahlar və haramlar insanın maddi və mənəvi həyatına zərər vuran zəhər kimidir. Şeytan və nəfs onları bəzəyib insanlara şirin və xoş göstərir. Buna aldanan insanlar da nəticədə mənəvi həyatlarını altüst edərlər. Haramlar həddən artıq az olsa da nədənsə insan oğlu bu qədər halalı qoyub məhdud sayda olan haramlara meyil edir.

diyi zərər il ərzində 30 milyard dollardır. Gördüyüümüz kimi şüşənin içində durduğu kimi durmayan içkinin maddi-mənəvi, səzial və fərdi zərərləri göz önündədir.

Rəsulullah (s.ə.s) buyurmuşdur:

“Əsla içki içməyin. Şübhəsiz ki, o, bütün pisliklərin anasıdır.” (İbn Macə)

“Çoxu sərxaşlıq verənin azi da haramdır.” (Əbu Davud)

Pisvərdişlərdən biri də qumardır. Ayeyikərimədə: “Şübhəsiz ki, şeytan içki və qumarla aranıza ə davət və kin salmaqdan və sizi namaz qılmaqdan ayırməq istər. Artıq bu işə son qoyacaqsınız mı?” (əl-Məidə, 90) buyurulur. Qumar yol verdiyi maddi-mənəvi itkilərlə yanaşı zamanın və zehni enerjinin boşə xərclənməsi nəticəsini doğuran, iradəni zəiflədən, hətta yox edən və insanı ailəsindən, ətrafmühitdən, insani və dini məsuliyyətlərindən uzaqlaşdırın bir aludəliyə sürükləməkdədir. Quranda qumarın kin və düşmənciliyə yol açdığını bildirilməsinin izahı budur hər halda.

Həmçinin qumar iqtisadi cəhətdən inkişafını tamamlamamış ölkələrdə işsizliyin, kasibligin, siniflərarası tarazsızlığın geniş çapda olduğu cəmiyyətlərdə sanki bir ümid istismarçısı kimi epidemiyaya çevriləkdir. Qumar səbəbi ilə böyük bir kütlə zərər çəkməkdə, digər tərəfdən cəmiyyətə; layiq olmadan, alın təri tökmədən

zəngin olan bir neçə problemlə insan əlavə olmaqdadır. Beləliklə qumar cəmiyyətdə yardımlaşmanın zəifləməsində və ekoizmin ön plana çıxmasında da mənfi rol oynamaqdadır.

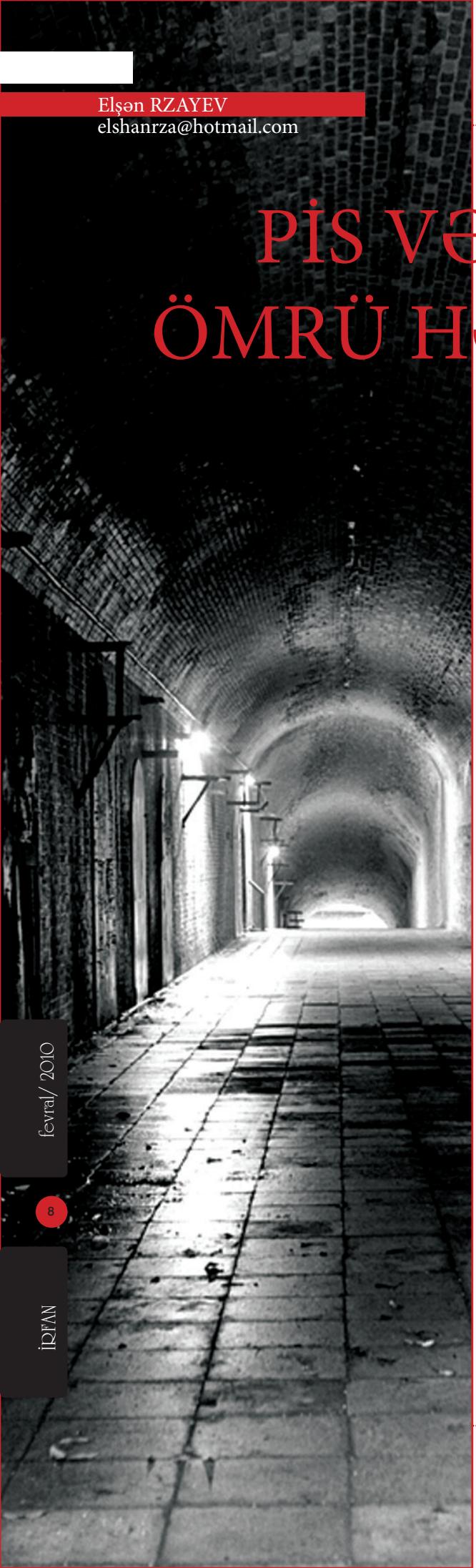
Günahkara deyil, günaha düşmən olmaq

Hər bir insan içində yaşadığı cəmiyyətin üzvüdür. Pis vərdişlərə sahib olan insanlara xəbərdarlıq etməliyik. Peygəmbərimiz də pis davranış qarşısında bir müsəlmanın necə hərəkət edəcəyini belə dilə gətirir: “İçinizdən kim çirkin bir hərəkət və ya xoş olmayan bir davranış görsə, onu əli ilə dəyişdirsin. Bunu əliylə dəyişməyə gücü çatmazsa, diliylə dəyişdirsin. Buna da gücü çatmazsa qəlbində o hərəkətə qəzəb etsin...” Bununla da Peygəmbərimiz pis davranışlar qarşısında süküt etməməyimizin lüzumuunu açıq şəkildə bəyan edir. Bu davranış eyni zamanda məsuliyyət daşıyan hər insanın sahib olacağı vəsfidir.

Ancaq bu zaman şəfqətli və mərhəmətli olmaq lazımdır. Allah dostu Cüneyd Bağdadi hər gün namaz üçün məscidə gedərkən çayın içində ah-vah deyə inildəyən bir adam görür. Tez ona tərəf qaçıր və görür ki, adam sərxaşlığı səbəbi ilə müvazinətini saxlaya bilməyib dərəyə düşüb. Ətrafdakılar onun sərxaşa göstərdiyi canfəşanlığı görüb bu adamin əyyaş olduğunu ifadə edərək bu hərəkətini yadırğayırlar. Şeyx: “Əslində, onunla indi məşğul olmaq lazımdır” deyərək əlindən gələni əsirgəmir. Üstünü təmizləyir, qarnını doydurur və əllərini səmaya qaldıraraq “Ya Rəbb! Mən zahirini təmizlədim, Sən də daxilini təmizlə” –deyə dua edir. Allahın lütfü ilə həmin günahkar hidayətə gəlir.

Ətrafımızda pis vərdişlərə düçər olalarla yaxından maraqlanıb, onları bu vərdişlərdən uzaqlaşdırmağın yolunu axtarmalı və bunu ən böyük məsuliyyətimiz olaraq görməliyik.

PİS VƏRDİŞLƏR ÖMRÜ HƏDƏR EDƏR

Vərdiş İnsanın təlim və iş prosesi dövründə qazandığı, təkmilləşdirdiyi və lazımlı olan anda asanlıqla tətbiq edə bildiyi hərəkətlərdir. Yaradılışa uyğun, ağla və məntiqə zidd olmayan, sağlamlığa, namusa, vicdana xələl gətirməyən vərdişlər insanlar tərəfindən qəbul edilir, bunların əksinə olanlar isə şübhəsiz ki, sağlam təfəkkürə siğmayan davranışlar kimi qiymətləndirilir. Düşünsək ki, hər bir insan zamanla yaşıdlıqlarına inanır, deməli, həyatda qazanılan vərdişlərin müsbət və ya mənfi təsirləri ömrün mənasını formalaşdırır. O halda yaradılışda insana bəxş edilən təmiz fitrəti qorumaq üçün hər kəs mənimsədiyi vərdişlərin pis və ya yaxşı olmasını düşünmək məcburiyyətindədir. Əks halda ömrün pis vərdişlərin cirkabında hədər olması qəçinilməzdir.

Müqəddəs kitabımız Qurani-Kərim davranışlarımızı dəyərləndirən, bizi daima yaxşıya, xeyir-xahliga istiqamətləndirən bir həyat rəhbəridir. Zərərli vərdişlər isə Quranın xoş qarşılımadığı, qadağan etdiyi hər cür söz və əməllərdir. Quran bunları pis, zərərli, haram, günah olaraq qiymətləndirir. Bu həqiqət belə bəyan edilir:

“(O Peygəmbər) onlara yaxşı işlər görməyi buyurar, pis işləri qadağan edər, təmiz (pak) nemətləri halal, murdar (napak) şeyləri haram edər...” (əl-Əraf, 157)

Allah-Təala pislikləri yalan, riya, təkəbbür, qeybət, dedi-qodu, rüşvət, zina, həyasızlıq, içki, qumar olaraq adlandırır. Bu davranışlar tarix boyu cəmiyyətdə var olmuşdur. Bunlar İslamdan əvvəlki cəmiyyətlərdə olduğu kimi Quranın endiyi cəmiyyətdə də vardi, bu gün də var. Uca

kitabımız sayılan pisliklərin içərisində boğulan insanları müalicə etmək üçün göndərilmişdir. Və o kitab inananları alır, onları təmizləyir, nurlandırır, nəhayət xoşbəxt insan halına gətirir.

Quranın günah dediyi, haram saydığı davranışlar əslində bütün ilahi dinlərdə qadağandır. Vicdanını itirməmiş olanlar da bu davranışların həm insanın özünü, həm də cəmiyyətə zərərli olduğunu təsdiq edir. Bunların zərərli olduğu ümumiyyətlə hər kəs tərəfindən bilinir və bu işi görənlər qınanılır. Ancaq nəfsinə uyan insanlar buna toruna düşməkdən özlərini qoruya bilmirlər.

Oxuyuruq, düşünürük, duygusu və düşüncələrimizi sözlə, yazı ilə və ya davranışlarımızla başqalarına ötürürük. Bütün bunları edərkən insan ləyaqətinə və məsuliyyətinə xas bir şəkildə davranışırıq. Cəmiyyətə faydalı insan olmaq, xeyirxah əməllər etmək insanı bəxtiyar qılars.

Ancaq təəssüflə qeyd etməliyik ki, insanlar bəzən pis, kobud, məsuliyyətsiz davranışlar sərgiləyirlər. Pis və zərərli vərdişlər qazanırlar. Hətta yaşıdlıqları mühitdəki insanların da bu kimi mənfi vərdişlər qazanmasına səbəb olurlar.

Rəbbimizin qadağan etdiyi davranışlar yalnız bunları istifadə edənləri deyil, cəmiyyətin rifahını və əxlaqını da pozur. Cəmiyyətin gələcəyini qaraldır. Ailə səadətini sarsıdır. Hörmət və ehtiramı zədələyir. İnsan ağlını və ruhunu korlayır.

Əsas olan, zərərli vərdişlərə heç tutulmamaqdır. Xəstəliyə tutulmamaq, nə qədər kiçik olursa olsun, bir xəstəliklə mübarizə aparmaqdan daha asandır. Gündahlara aludə olmamaq mövzusunda da elə olmalıdır. Belə ki, müxtəlif qadağalar bildirilərkən “etməyin” deyil, “yaxınlaşmayın” ifadəsi işlədilmişdir. Buna misal olaraq “Ey Adəm, sən zövcənlə (Həvvə ilə) Cənnətdə qal və hər ikiniz oradakı meyvələrdən, istədiyiniz kimi, bol-bol

yezin, yalnız bu ağaca yaxın gəlməyin!” (əl-Bəqərə, 35), “Açıq və gizlin pis işlərə yaxın düşməyin.” (əl-Ənam, 151), “Zinaya da yaxın düşməyin.” (əl-İsra, 32) kimi ayələri göstərmək olar. Bu ifadələrdə qadağaları işləmək bir yana dursun, onları heç ağla gətirməmək tövsiyə edilmişdir.

Uca Allah bizə tərtəmiz bir vücud, pak ruh və ağıl verib. Hər bir insan bu nəmətlərin qədrini bilərək onları verildiyi şəkildə qorumağa çalışmalıdır. Heç bir günah bir dəfə də olsun işlənməyə dəyməz və işlənməməlidir. Zərərli olan heç bir şey kiçik görülməməlidir. “Bir dəfə etməklə nə olar ki,” demək günaha vərdiş etməyin başlangıcıdır.

İnsan imanı sayəsində bir çox çətinliklərə sinə gərdiyi kimi, tərk edilməsi imkansız görünən pis vərdişlərdən də uzaqlaşa bilər. Müüməl olan Uca Allahı unutmamaq, axırət inancına və hesab şüuruna sahib olmaq, daim yaxşını nümunə alaraq yaşamaqdır.

Məhz elə buna görədir ki, Həzrət Əli (r.a): “Pis vərdişləri tərk etmək, ən böyük ibadətdir.” -buyurmuşdur.

◆◆◆◆◆

**İnsan imanı sayəsində
bir çox çətinliklərə sinə
gərdiyi kimi, tərk edilməsi
imkansız görünən pis
vərdişlərdən də uzaqlaşa
bilər. Müüməl olan Uca
Allahı unutmamaq, axırət
inancına və hesab şüuruna
sahib olmaq, daim yaxşını
nümunə alaraq yaşamaqdır.**

◆◆◆◆◆

XƏSTƏ QUMARBAZIN GÜNDƏLİYİ

... Allah məni özünə bağlanmaq üçün yaratdı.
Amma mən daxilimdəki bu bağlanışın sərmayəsi
olan nə varsa hamısını Allahdan uzaqlaşmağa
xərclədim! Mən bir əmanət xainiyəm!

***

Mən də nəfsin nə demək olduğunu qumardan
öyrəndim. Nəfsim əli yanmış bir uşaq kimi iradəmi
qovurdu. Əli yanmış uşaq yanığının acısını azaltmaq
üçün əlini soyuq suya salıb, sudan çıxardıqda daha
çox yandığını duyduğu kimi mən də qumarın soyuq
suyunda ruh yanığımı bir anlıq söndürməkdən
və nəticədə tamamilə qırıranmaqdandan başqa bir şey

edə bilmədim. Bu hərəkətimin susuzluğunu yatırmaq üçün qaz içən bir adamın işindən heç
bir fərqi yoxdur. İcdikcə suya olan ehtiyacım artıdı, artdıqca da içməyə qazdan başqa heç nə
tapmadım.

***

Nəfs o qədər sırtıq və hər şeyin öz mülkü olduğuna əmindir ki, məchula hökm etmək
ehtirasının ən qorxunc laboratoriyası olan qumara heyran qalır. Ona desəniz ki, çıxar
cibindən simidçiyyə həsrətlə baxan bu yetimə bir lirə ver, əsla verməz. Nəfs nə qədər
həris və alçaqdır!.. Bunu ancaq mənim kimi qumarbaz olanlar anlar. Yetimə verəcəyi
qəpik-quruşu çox böyük görər, amma cibindəki minlərlə lirəni bir kağıza və ya zərə fəda
etməkdən çəkinməz. Mən ayaqqabımın yamanmasiana bir lirə xərcləməyə qıymadığım
halda bir gecənin içinde qumara bir ailənin bir ayda xərcləyəcəyi qədər pul qoyduğumu
bilirəm. Qumara olan sədaqətim o qədər böyükdür ki, cibimdəki pulu sanki özümün deyil,
onunmuş kimi daima xəzinədar namusuyla qorudum və nəhayət yerinə təslim etməkdə
heç bir günah görmədim. Bəli, qumarbaz cibindəki pulu uduzmağa məmur olduğu tiplərin
maliymış kimi üstündə gəzdirən və qəpiyinə də toxunmayan bir xəzinədardır.

***

... Nə qədər yüksəklərdə də olsam özümü ilanın ağzına düşən quşdan fərqsiz görürəm.

***

Bu gün anamın yanına getdim. Həqiqətdən qaçığım kimi ondan da qaçığım anamın
yanına... İçimdən bir səs get onu gör, dedi. Getdim. Üzümə o qədər mənalı, o qədər həzin,
o qədər ümidsiz, o qədər təvəkküllü gözlə baxdı ki, anlatmaq imkansız...

- Halına acıdığını sanma, -dedi. Öz halına bu qədər acımayana acımaq alçaqlıqdır.

- Özünü aldadırsan, -dedim. Halima o qədər acıyırsan ki, bu səbəblə özünü alçaq görməyə
də razısan. Sən alçaq deyilsən, yalnız ülvisən! Alçaq olan biri varsa, o da mənəm!..

Ağlayaraq qollarını boynuma doladı və:

- De görüm nə edə bilərik, xilasın üçün nə etmək lazımdır?
- Ölüm dən başqa çarə görmürəm.

Bu zaman dəhşətdən üz cizgiləri dəyişdi.

- Kaş ki... Kaş ki... Allah yanaraq etdiyim duamı qəbul etsin. Xilas olmayacaqsansa öl!

Sonra ayağa qalxdı, arxamı çevirdiyimi görüb ardımca gəldi və:

- Düşünmə ki, atandan qalan hər şeyi dağıdaraq məni qonşu evlərinə sığınmağa məcbur etdiyin üçün belə deyirəm! Sən oğlumu əlimdən aldın! Sən qumar masasında özünü məhv etdin!

Anaların duası geri çevriləməz. Anamın duasını qəbul et, Allahım!

***

“Ölənə kimi ağlamaq, vücudumda bir damla su qalmayanadək göz yaşı tökmək və sonra yazın istisində tarlada ölmüş kərtənkələ kimi quruyub qalmaq... Mümkündürmü?”

Bir dəfə həkimdən soruştum:

- Quduza, tetanusa qarşı peyvənd var. Nə üçün qumarın peyvəndi yoxdur?

Belə cavab verdi:

- Bütün bunlar maddi xəstəliklərdir. Çarələri də maddi olanlar tərəfindən tapılmışdır.

Lakin qumar mənəvi xəstəlikdir. Çarəsi yalnız mənəvi ola bilər.

- Məssələn?

- Din...

Cavab verdim:

- Din bağları adamına görə ən qalın zəncirdən qüvvətli, ən nazik iplikdən də zərif...

Üstünlük və qüvvətinin qaynağı da məhz budur... Amma ruhunu qatlaşdırana nə fayda?..

Mütləq maddəylə dəstəklənmiş mənəvi tədbir lazımdır.

***

Bir qumar masası ətrafindakı insanların bir-birini yeməyə çalışdıqları ədalar qədər vəhşi və iyrənc tövrləri heç bir heyvanın ovuna qarşı duyduğunu görməzsiniz. İnsan əlinin qumarda aldığı qanlı pəncə şəklini əcəba, leş yeyən hansı quşun qana bulaşmış dimdiyində görə bilərsiniz?

***

“Zavallı (Dostayevski)! Sənin Berlində qumara getmək üçün saatını satan qəhrəmanın avropalıları dəhşətə salsa da nə qədər də bəsittir! Dayaz ruhlu Qərb adamı günahda da dərinliyin nə olduğundan xəbərsiz!..”

***

“... Radionun xırıltılı səsi gəlir. Dünyanın sonunun gəldiğini xəbər almaq istəyirəm. Gəlmir! Yatağıma uzanacağam və sabah günəş yenidən doğacaq. Sanki vədəsi gəlmış kimi. Dünyanın hesablarını soruşacaq... Mən nə cavab verəcəyəm?..”

BİR FİDAN ƏKDİK...

Dünyaya imtahan üçün gələn insan oğlunun sınaqlarından biri və bəlkə də ən mühümü Allah-Təalanın ona lütf etdiyi övladıdır. Qurani-Kərimdə “**Mallarınız və uşaqlarınız sizin üçün bir imtahandır**” (əl-Ənfal, 28) buyurulmaqdadır. Əmanət o qədər qiymətlidir ki, tərtəmiz şəkildə təslim edildiyi ata-ananın əbədi səadətinə də, əbədi xüsranına da səbəb ola bilir.

Hədisi-şerifdə İslam fitrəti üzrə, tərtəmiz yaradıldıqları bildirilən uşaqların valideynləri vasitəsilə bu fitrət təmizliyini ya qoruduqları, ya da itirdikləri bildirilməkdədir. Bu səbəblə ata-ananın rolu çox mü hümdür və ilahi xəbərdarlıq açıq-aşkar ortadadır: “Ey iman gətirənlər, özünüüz və ailənizi yanacağı insanlar və daşlar olan cəhənnəmdən qoruyun! (ət-Təhrim, 6)

Hər şeydən əvvəl uşaq çox sevilməli, ona əhəmiyyət verilməli və bu, ona hiss etdirilməlidir. Uşaqın sevdiklərinin əhəmiyyət göstərdiyi şeylər təbii olaraq onun da sevgisini qazanır. Fitri tərbiyə budur və insanı yormaz.

Pedaqoqlar uşaqın xarakterinin erkən yaşlarda formalasdığını deyirlər. Uşaqın bu dövrdə hissi, zehni, sosial və dil inkişafı kimi bütün xüsusiyyətləri göz önünde tutulmalıdır.

Uşaq kiçik yaşlarından etibarən ətrafin-dakıları təqlid edərək həyata başlayar. Təqlid etdiyi şeylər nə qədər gözəl və İslami olarsa, sahib olacağı vərdişlər də o qədər gözəl və İslami həyat tərzinə uyğun olar.

Allah və Peygəmbər sevgisi müxtəlif yollarla uşaqın qəlbini daha kiçik yaşlarda yerləşdirilməlidir. Bunu təmin etmək üçün onun anlaya biləcəyi tərzdə Peygəmbərimizin həyatından nümunələr verilməlidir. Əshabi-kiramın və Allah dostlarının Allaha və Rəsuluna qarşı duyduqları dastanı məhəbbətin nümunələri anladılmalıdır. Bunlar uşaqın ruhunda dərin izlər qoyur. Əslində, bəlkə də ilk təlqin dünyaya göz açan körpənin adı qoyularkən qulağına oxunan azan və iqamədir.

Uşaq tərbiyəsinin ən əsas və kəsə yolu yaxşı bir nümunə olmaqdır. Bu baxımdan ata-ananın İslami şüura sahib olması, mənəvi söhbətlərlə özlərini yetişdirmələri lazımdır. Ailənin İslami bir həyat yaşaması uşaqın yetişməsində ən təsirli ünsürdür. Gözəl örnek olmadan ondan gözəl örnek olmasını istəmək doğru olmaz.

Yatan adamın son sözləri yuxu içində böyük əhəmiyyət daşıyır. İmanımızı təsdiq edərək, bağlılığımızı təzələyərək yuxuya dalmaq Rəsulullahın sünnəsidir. Uşaq yatmaq üçün uzandığı zaman sevgi ilə ya-

nında ilahilər və salavatlar oxunmalıdır. Beləliklə, oyandığı zaman yatarkən eşitdiklərini hiss edərək oyanar. Onu yuxudan oyadarkən də bu cür oyatmaq lazımdır. Bu səfər gün uzunu dilində və qəlbində eyni tərənnümlər qalar. Onun görəcəyi şəkildə namaz qılınmalıdır. Hətta səslə qılınacaq namzlarda surələri onun duya biləcəyi şəkildə səslə oxumaq daha məqsədyönlüdür. Uşağın beyni özü də fərqində olmadan oxunanları zehninin ən dərinliklərində mühafizə edər.

Yanında Qurani-Kərim oxumağa diqqət yetirilməlidir. İmkan daxilində, hər səhər günəş doğmadan səslə Quran oxunmalıdır. Uşaqlar Quran səsiylə oyanmalı və bu səs onlar üçün hər səhər eşidəcəkləri ən təbii səsə çevriləməlidir. Erkən yaşlardan etibarən (mütəxəssislər ilk altı ilin mühüm olduğunu deyirlər) ona Qurani-Kərim oxumağı öyrətməli, dinin fərz və vaciblərini həyata keçirmələri təmin edilməlidir. Uşaq yeddi yaşdan etibarən artıq atası və anası ilə birlikdə namaza başlamalıdır.

Bir az anlaya biləcəyi yaşa gəldiyi zaman şəxsiyyət və xarakterini formalasdırmaq üçün saleh insanların söhbətlərinə aparmaqda fayda var və hətta bu addımını atmaq zəruridir. “Hələ tezdir” deyərək onları mənəvi söhbətlərdən məhrum etmək mənəvi tərbiyənin arxa plana atıldığı günümüzzdə işlənən ən böyük xətalardandır. Əlbəttə ki, uşaqlara söhbət edəcək adamın da uşaq psixologiyasından xəbərdar olması lazımdır. Bu xüsusda ən gözəl nümunə Həzrət Məhəmməddir. O, özünə əmanət edilən az-yaslı Həzrət Əlini, Ənəs bin Maliki necə yetişirdi? Onların ürəyinə gedən damarı necə tutdu? Hansı tərbiyə metodundan istifadə etdi?

İmam Malik həzrətləri valideynlərə nümunə olacaq tərbiyə metodlarından birini belə ifadə edir:

“Mən hər dəfə bir hədis əzbərlədiyim zaman atam mənə hədiyyə verirdi. Sonra elə oldu ki, atam mənə hədiyyə verməsə də hədis əzbərləmək məndə bir ləzzət halına gəldi.”

Uşaqlar yaxşı bir iş gördükdə onları hədiyyə ilə mükafatlandıraraq o davranışın

|| *Allah və Peyğəmbər
sevgisi müxtəlif
yollarla uşağın qəlbiniə
daha kiçik yaşlarda
yerləşdirilməlidir. Bunu
təmin etmək üçün
onun anlaya biləcəyi
tərzdə Peyğəmbərimizin
həyatından nümunələr
verilməlidir. ||*

vərdiş halına gəlməsinə yardımçı olmalıdır. Bunun əksinə, səhv iş gördükələri zaman da gözardı edilməməli, lazımı xəbərdarlıqlarla şəxsiyyətlərinin düzgün formalaşmasına çalışmalıdır.

Oxuduğu kitablar mütləq ata-anasının nəzarəti ilə seçilməli, körpə beyninə ləkə düşməməsinə diqqət edilməlidir. İslami tərbiyədən uzaq, əxlaqsızlığa sürükləyən və ya fərqində olmadan, səhv dini inancları uşağa sevdirən kitablardan, dava-dalaşlı filmlərdən kənar tutulmalıdır. Bunun əvəzinə, milli qəhrəmanlıq dastanları, gözəl əxlaqi tövsiyə edən və öyrədən əsərlər təsviq edilməlidir.

Bu yaş dövründə uşağın yoldaşlarından təsirləndiyini bilirik. Ona görə əxlaqlı uşaqlarla yoldaşlıq etməsinə çalışmalıyıq. Bəzən oyunla başlayan bir yoldaşlıq həm müsbət, həm də mənfi cəhətdən uşağın həyatında ata-anası qədər təsirli ola bilir.

Xülasə: “Uşaqlar ata-anaya və tərbiyəciyə xeyir-həsənatla təchiz olunmaq üçün ehsan edilən ilahi əmanətlərdir.” Bu əmanətin tərbiyəsində əmanət şüurunda olmaq, eyni zamanda səbirli və israrlı olmaq lazımdır. Ancaq qarşımızdakının uşaq olduğunu da unutmamalıyıq. Bir yazıçı belə deyir:

“Ağlı ol, dəcəllik etmə” deyirlər. Uşaq olan onlardır, yoxsa biz? Ağac əkdikdən sonra “ay ağac, haydı meyvəver” desək və silkələsək, döysək ağac quruyar. Fidan bir qarışdı. Deyirlər ki, “meyvə vermədi”. Bu, bir uşaqdır... Biz kimik ki, Allahın planını dəyişdirməyə çalışırıq?”

BÜTÜN PİS ƏMƏLLƏRİN ANASI: İÇKİ

Allah-Təala biz qullarını çox sevir. Bu sevginin əlamətidir ki, bism, dünyada səadət içində yaşıyıb, öldükdən sonra da əbədi səadəti əldə etməyimiz üçün doğru yolu göstərmiş və qulluq vəzifələrimizi öyrətmışdır. Heç şübhə yoxdur ki, bizi Yaradan bizim üçün nəyin xeyirli və nəyin zərərli olduğunu daha yaxşı bilir. Uca Rəbbimiz bir çox əmrləri ilə yanaşı bizə bəzi haramlar və qadağalar da qoymuşdur. Dinimiz tərəfindən istifadəsi qadağan olunan hər şey bəşəriyyət üçün, ölkələr üçün, cəmiyyətlər üçün son dərəcə təhlükəli və acı nəticələrə gətirib çıxaraçaq şeylərdir. Uca Rəbbimiz əşrəfi-məxluqat olaraq yaratdığı insanı bu kimi cəmiyyəti sarıldacaq təhlükələrdən qorumaq məqsədi ilə də içkini, qumarı, zinakarlığı, falçılığı və buna bənzər pis vərdişləri qadağan etmişdir. Qurani-Kərimin bir ayəsində içkinin və qumarın insanlar arasında düşmənlik, kin və nifaqa yol açdığını, eyni zamanda Allah-dan, dindən, imandan və namazdan uzaqlaşdığını bildirərək belə buyurulur: “**Şübəhəsiz ki, şeytan içki və qumar vasitəsi ilə aranızda düşmənçilik və kin salmaq və sizi Allahı anmaqdan, namazdan uzaqlaşdırmaq istəyər. Artıq bunlardan vaz keçdiniz elə deyilmə!**” (Əl-Maidə, 91)

Doğrudan da biz günümüzdə belə halların tez-tez şahidi oluruq. Çox vaxt bir yerdə ağıllı-başlı oturub yemək-yeyib söhbət edən dostlar, qadağan olunmuş, sərxoşluq verən içkini qəbul etdikdən sonra bir-birlərinə düşmən kəsilirlər.

Rəsulullah (s.ə.s) bir hədisində belə burymuşdur; “*İçki bütün pis əməllərin anasıdır.*” (Nəsai; Əşribə, 44) Bir insanın ayıq başına etməyəcəyi bir pis əməli, sərxoş olduqdan sonra etməsi, içkinin həqiqətən də nə qədər pis bir şey olduğunu göstərməkdədir.

İçkinin fiziki, psixoloji, sosial və iqtisadi bir çox zərərləri vardır. Hər birimiz bilirik ki, içki qəbul etmək insan sağlamlığı üçün çox zərərlidir. İçkinin psixoloji zərərləri isə daha dəhşətlidir. İçki zehin, şüur və iradə üzərində qorxunc pozuntulara səbəb olur. Dəhşətli dərəcədə ümidsizlik və bədbinlik doğurmaqda, diqqətin, şüur və iradənin zəifləməsiylə dava-dalaşlara, cinayətlərə, ailə-daxili problemlərə, bir çox ailələrin dağılmasına, dostluqların pozulmasına, acı nəticələr doğuran yol qəzalarına səbəb olmaqdadır. Ailəsinin, övladlarının çörək pulunu içkiyə verənlər faydasız və boş yerə pul xərcəmiş, israf etməklə bərabər, ailələrinin və uşaqlarının haqqını da yemiş olurlar.

Xülasə, içki içmək həyatına qiymət verən, qazancının dəyərini bilən, qul haqqına riayət edən və sağlamlığına önem verən ağıllı şəxslərin işi deyil.

Dinimizə görə içki böyük günah sayılır. Ancaq Allah-Təalanın əfvi, mərhəməti və bağışlaması genişdir. Hər kim günahı tərk edər və Allahın yoluna qayıdarsa, əfv və məğfirətə nail olacağına dair ayələr, hədislər vardır.

XOCALI FACİƏSİNDE 18 İL ÖTÜR

Düşmən tərəfindən qətlə yetirilmiş insanların başları kəsilmiş, meyitlər eybəcər hala salınmış, tikə-tikə doğranmış, diri-diriyə yandırılmış, körpələrin sinəsi yarılaraq ürəkləri parçalanmış, gözleri çıxarılmış, süngü ilə hamile qadınların qarınları yarılmış, ananın gözləri qarşısında oğlu vəhşicəsinə öldürülmiş, ailələr bütövlükə yox olmuş, girov götürülmüş, qaçanlar mühəsirəyə alınaraq yerindəcə güllələnmiş, canlarını sağ-salamat qurtara bilənlər günlərlə meşələrdə, şaxtalı havada ac-susuz qalmışdı...

Bütün bunlar nə Xatın, nə Lidisa, nə Oradur soyqırımı kimi insanlıq tarixinə düşmüş qanlı hadisələrdən fragmentlər deyil.

Yuxarıda qeyd edilənlər XX əsrin ən dəhşətli və qəddar faciəsi olan Xocalı soyqırımında baş verənlərdir.

Təkcə son bir əsrdə Azərbaycan mənfur qonşular himayədarlarının köməyi ilə dəfələrlə azərbaycanlılara qarşı xain planlar hayata keçirmişlər. Ümumiyyətlə XX əsrin birinci yarısında (1905-1907, 1918-1920) ermənilərin törətdikləri kütləvi qırğın zamanı təxminən 2 milyon azərbaycanlı qətlə yetirilmiş, öz doğma torpaqlarından zorla çıxarılmışdır.

Xocalı faciəsi iki yüz ilə yaxın bir müddətdə erməni şovinistləri tərəfindən azərbaycanlılara qarşı müntəzəm olaraq həyata keçirilən etnik təmizləmə və soyqırımı siyasetinin davamı və ən qanlı səhifəsidir. Öz miqyasına və dəhşətlərinə görə dünya tarixində analoqu olmayan Xocalı soyqırımını törətməkdə erməni şovinistləri və ideoloqları hiyləgər məqsəd güdürdülər. Məqsəd Dağlıq Qarabağı və digər Azərbaycan torpaqlarını ələ keçirmək, xalqımızın müstəqillik və ərazi bütövlüyü uğrunda mübarizə əzmini qırmaq idi. Lakin mənfur düşmən öz niyyətlərinə çata bilmədi. Doğrudur, faciə bütün Azərbaycan xalqını sarsıtsa da, Xocalı sakinlərinə saqlamaz yaralar, mənəvi zərbələr vursa da, azərbaycanlılar hətta amansız soyqırım günündə də özlərini əsl qəhrəman kimi apardı, erməni-sovet hərbi birləşmələrinə qarşı qeyri-bərabər döyüsdə 50-60 ov tüfəngi ilə igidliklə vuruşdu, düşmən qarşısında əyilmədi.

Xocalı soyqırımının on səkkizinci il dönümü ərefəsində Xocalı şəhidlərinin əziz xatırəsini bir daha yad edir, onlara Allahdan rəhmət dileyi, həlak olanların yaxınlarına, doğmalarına, bütün Azərbaycan xalqına bir daha dərin hüznə başsağlığı veririk.

ÖLÜ VƏ MƏCZUB*

Getdi kəsrət, gəldi vəhdət,
oldu xəlvət dost ilə
Həp Haqq oldu cümlə aləm
şəhri-bazar qalmadı
Niyazi Misri

Ölənlərin arxasında ağlayarıq, yoxluqlarını anladığımız üçün. Əzrail aramızdan birinə də salam vermişdir. Yenə bir qiyamət qopmuşdur. Gözlər donuq, dil səssiz, bədən macalsız qalmışdır. Bilinən, amma gözlənilməyən yaxındakı uzaq uzaqlara qapı açmışdır növbəsi gələnə. Ayrılan “səssiz gəmi”nin xirdalıqlarına deyil, bütünüňə baxılır nəmli gözlərlə.

Qətrə sükütlə ümmana tökülür. Gövdəsi basdırılır və göyərtədən uzanan bir dor kimi məzar daşı qalır ancaq bu qürubun üfüqündə. Qərib bir külək əsər. Heç düşünmürük, əcəba, gedən qəribdir, yoxsa ölen? Bir müddət Əzrailin qanadının soyuq çırpıntısı hiss edilir. Mövsüm payızdır. Rənglər sarı, bənizlər solğun. Ölüm dən və ölen-dən danışılır. Yoxluq varlığın qiymətini öyrətmüşdir artıq, lakin boşuna. O artıq əllə tutulmayan, gözlə görülməyən limanlara yol almaqdadır. Qalanların boğazında “kaş ki” lər düyünlənir. Göz yaşları özün üzü olur. Həsrət və hüzn dalğası anbəan böyükür, gölə daş düşmüsçəsinə.

Yuxularımızda da olsa görmək istəyərik, yaxud da səssiz-səmirsiz anlarımızda ayrılanı düşünərik. Əslində daldığımız düşüncələr bize bizdən nə isə söyləməkdədir. Gözlərimizə əslimizdən xəbərlər göstərməkdə-

dir. Baxaraq görməyən gözlerimizə. Ölmədən əvvəl ölməyən özlərimizə.

Dirilər ölenə dua oxuyarkən, ölen səsiz bir hayqırı ilə dirilərə səslənir. Onları gözü qəlbində olan və qulaqlarında pas olmayanlar görər və duyar. Bu səssiz vaizin sözləri səssiz dinlənir. Bu hali anlatmağa hərflərin qüdrəti yoxdur. Həyatın həqiqətini xatırladan və qiymətini dərk etdirən ölüm söz sultanının diliyle “vaiz olaraq yetər” şəklində tərif edilmişdir. Yəni, dirilər ölüyə qulaq asmalıdır. Ölümün halını oxumalıdır. Qəbiristanlığın qəlbə inqilabın kitab və kitabələri ilə dolu olduğunu bilməlidirlər. Ölənlərin dirilərlə danışdığını hiss etməlidirlər.

Ölü ölümün kəlamıdır. Qəlbə qaralan, gözü heç nəyi görməyən və bütün varlığı ilə dünyaya arxalananlarla danışar.

Ölen artıq torpaqdadır. Torpaqdan olduğu üçün torpağa qoyulmuşdur. Torpaq kimi olmuşdur. Döyənə əlsiz, söyənə dilsizdir. Nə bir ehtirası, nə də arzusu qalmışdır. Ayaqlar altında olsa da bir dəfə də olsun üsyani və ahi eşidilməz. Hirslə gələnə səssizcə ürəyini açar. Dəlicəsinə axan bir çayı bağrına basıb ona sükunət bəxş edən bir dəniz kimidir. Qətrənin ümmana vüsal sevinci yaşanar. Kəs-rətdən qurtulmuş, vəhdətin rəhminə düşmüş

Hikmət sahibləri ağıl adamı tərk edərsə, buna dəlilik, adam ağlı tərk edərsə, buna məczubluq halı demişlər.

Yəni Haqq uğrunda düşdürüyü eşq yolunda həqiqəti görüb “fani” olmağın adıdır məczubluq.

və durulmuşdur.

Ölümü oxuyanlar ölenin arxasından ağlayanlar kimi onların qədir-qiyəmtindən danışmaqla kifayətlənməmiş, ölümün kəlamı olan ölenin dilindən həyat həqiqətinin təfəkkürünü öyrənmişlər. Ölümə bağlı olduqlarının şüuryyla almışlar nəfəslərini. Gəcənin ən şirin anında isti yataqlarından qalxıb ölümlə rabitə etməyə durmuşlar. Ölüm həyatı və diriliyi, yəni ölümsüzlüyü öyrədən bir müəllimdir onlara. Onu anlayanlar da ölmədən əvvəl ölrək ölümsüzlüğün sirlərinə qapı açmışlar. Alınan hər nəfəsin diildən və öldürən bir nemət olduğunu düşünərək anın, yəni vaxtin oğlu (ibnl-vaqıt) olmağa çalışmışlar. Nəfəsi israfın həyatı israf olduğunu düşünərək yaşamağa çalışmışlar. “Ömür bir gündür, o da bu gündür” dərsini oxuyaraq hər nəfəsi bir gün, bir günü bir ömür bilmışlər. Var edənə varlıqlarını ərz etmişlər. Çünkü getdikləri yol eşqdır və eşq varlıq varkən olmayıandır. Varlığında başqa varlıqları yox edəndir eşq. Məhz buna görə dərdi-eşqə düşüb ölməzdən əvvəl ölnərlər cövhərləri onun oxundan zərrə qədər çıxmadan üzməyə başlamışlar məczub olaraq. Pərvanə şama aşiq olmuşdur Mövlananın Şəmsə vurulduğu kimi. Ölümü öldürən bu aşılırlərdə özgəyə iradə tükənmiş, istək birə düşmüşdür. Pərdələr açılmış, həqiqətlər saçılmışdır. Onlar artıq Haqq və həqiqətin cazibəsinə təslim olmuşlar.

Əsas məsələ məczubu olunanı bilmək və tapmaqdır. Məczubluq arzuolunan hal deyil,

dəmir ləbləbilər yedikdən sonra heyrət vadisində düşüb bir anda yaşanan haldır. Birbaşa temasda olmaqdır. Ağıl çarxlarının yandığı, dövriyyədən çıxdığı haldır. Zira həqiqəti görmək ölməkdən fərqsizdir. Ağlin eşqə havayı satıldığı bir bazar vaxtıdır. Həqiqətin heyrətində qalanların halıdır. Artıq cazibə-mütləq olanın cəzbəsinə tutulan, eşqin caynağında qırıldır məczub. Amma əsla dəli deyildir. Bəlkə də bir həqiqətin dəlisidir. Hikmət sahibləri ağıl adamı tərk edərsə, buna dəlilik, adam ağlı tərk edərsə, buna məczubluq halı demişlər. Yəni Haqq uğrunda düşdürüyü eşq yolunda həqiqəti görüb “fani” olmağın adıdır məczubluq.

Varlı bir ailənin oğlu olan Bişri-Hafi Bağdaddakı evində dostları ilə birlikdə əyləncə gecəsi təşkil edir. Oradan keçən bir adam evin xidmətçisindən soruşur:

“Bu evin sahibi hürdür, yoxsa qul?” Xidmətçi:

“Hürdür!” –dedikdə yoldan keçən adam:

“Qul olmadığı bəlli... Qul olsa Allahın mülkündə belə pərvəsiz gəzməz, oyun-əyləncəyə dalaraq özünü itirməzdi.” –deyər.

Xidmətçisi bu sözləri Bişrə çatdırır. Bişr heyrətə düşərək o sözü deyən adama çatmaq üçün ayağını geyməyə belə vaxt tapmadan ayaqyalın yola düşər. Adama çatar, sözlərini bir daha dinləyər. Halını düşünərək tövbə edər. Yola ayaqyalın çıxdığı üçün də ona “Hafi” deyilir.

Məczub bilən deyil, tapandır. Axtardığını görəndir. Gördüyündən başqasını görməyəndir. Bu, eşq əhlinin halıdır. Anlamaq üçün ardınca qaçmaq lazımdır. Yunus Əmrə “Aşıq dilin bilməyən ya dəlidir, ya dəhri” deyir.

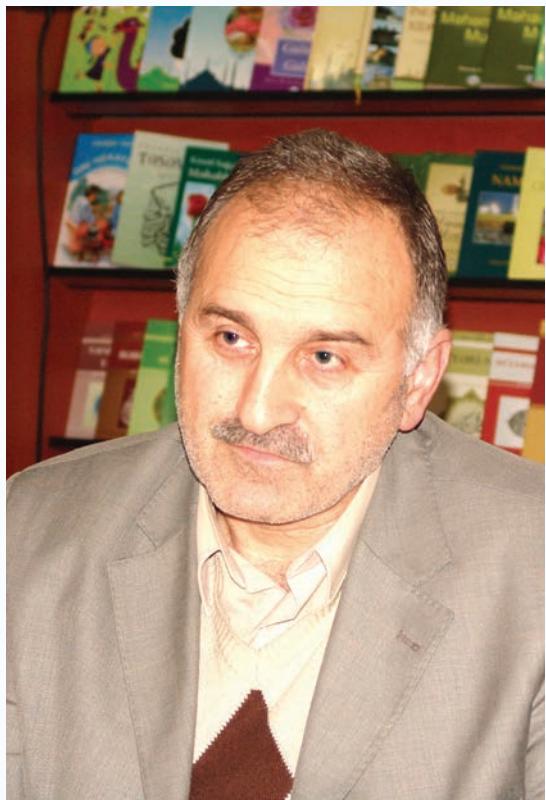
Allahım! Bizi yolundan və cazibəndən bir göz qırpmılıq da olsa ayırmam! Günahlara qarşı ölü, qulluğunda isə məczub eylə!

Bu münasibətlə vətən, istiqbal məczubu olan və ölümü şəhadətlə bəzəyən 20 Yanvar və Xocalı şəhidlərinə Mövladan rəhmət diləyirəm.

* Haqq məcnunu

ADEM SARAÇ:

Rəsulullahı sevən hər bir kəs Əhli-beyti də sevməlidir!

İrfan jurnalı: Adem bəy, əvvəlcə özünüz haqda qısa məlumat verərdiniz.

Adem Sarac: 1958-ci ildə Artvində dünyaya gəlmışəm. 1984-cü ildə Marmara Universiteti İlahiyyat Fakültəsindən məzun olmuşam. İlahiyyata başladığım illərdən etibarən İslam tarixini, Peyğəmbərimizin həyatını ciddi şəkildə araşdırmağa başlamışam. Universiteti bitirdikdən sonra müəllimliyə başladım. 1993-cü ilə qədər Türkiyədə müxtəlif məktəblərdə müəllimlik etdim. Bu illərdə Peyğəmbərin həyatı, səhabə həyatı ilə bağlı məqalələr, pyeslər, romanlar yazırdım. 1993-cü ildən bəri Yüzüncü il Universiteti İlahiyyat Fakültəsində müəllimlik edirəm. Ancaq öz-özümə söz vermişdim ki, 40 yaşım

olmamış səhabə həyatı ilə əlaqəli kitab çap etdirməyəcəyəm. Və bu sözümüzün üstündə durdum. 40 yaşım olan gündən bu günə kimi 21 kitabım nəşr olunub. Bu kitabların hər biri mənim üçün əzizdir. Ancaq ən çox oxucu marağı toplayan kitab Gülün Gülləri (Peyğəmbərimizin qızlarından bəhs edir) kitabım olub. Deməli, insanlar Rəsulullahın ailə üzvlərini tanımaq isteyirlər.

İrfan jurnalı: Belə başa düşdük ki, sizin fəaliyyətinizin əsas sahəsi Peyğəmbərimizin, onun dostlarının həyatını araşdırmaq və onu oxuculara çatdırmaq olub. Sizcə səhabələrin ən bariz xüsusiyyətləri nələrdir? Sizə görə səhabə kimdir?

Adem Sarac: Səhabə 6666 ayənin təfəsiridir. Hər səhabədə fərqli bir xüsusiyyət görərsiniz. Peyğəmbəri tanımağın yolu səhabəni tanımaqdən, səhabəni tanımağın yolu isə Peyğəmbəri tanımaqdən keçir. Quran ayələrini başa düşmək üçün Peyğəmbər və əshabını yaxşı tanımaq lazımdır. Hədisləri başa düşmək üçün də həmçinin. İlk növbədə buna baxmaq lazımdır ki, o insanlar səhabə olmadan əvvəl nə halda idilər, səhabə olunduqdan sonra nə hala geldilər? Dəyişmək bir şeyə qərar verməkdir. Dəyişmək bir insanın vərdiş etdiyi həyat tərzini bir kənara atması, yeni bir həyat tərzi mənimsəməsidir və olduqca çətin məsələdir. Səhabə bir anın içində bütənli tərk edib tek olan Allaha inanırdı. Bu mənada əslində hər səhabə əvvəlki həyatına nisbətən çox dəyişmişdir. Və zamanla Peyğəmbərin tərbiyəsində yetişərək elə bir səviyyəyə gelmişdi ki, Rəsulullah: "Biz bəzən Quran oxuyanda, namaz qılanda elə hallar keçiririk ki, sanki nə isə görürük." -deyirdilər. Peyğəmbərimiz onlara deyirdi ki: "Siz o halınızı mühafizə

edə bisəyдиниз mələklər yerə enər və sizinlə əl-ələ görüşərdilər.” Təkcə bu hadisə onların yüksəldiyi fəzilətin keyfiyyətini göstərmək üçün kifayətdir.

Səhabə bizim üçün bir modeldir. Vida xütbəsində iştirak edən səhabə sayısının 100 mindən çox olduğu bildirilir. Ancaq səhabə bioqrafiyasına aid qaynaqlarda təxminən 11 mindən çox səhabənin adı var. Bunların 5 mini haqda ya bir sətir, ya da bir abzas məlumat verilir. Bəzisinin sadəcə adı var və səhabə olduğuna dair qeyd var. Digər 5 min səhabənin 1500-2000 nəfəri haqda məlumat da çox azdır. Yəni bu gün Rəsulullahın “göydəki uluzlar” dediyi səhabələrin, kitablarda həyatlarından geniş şəkildə bəhs edilənlərin sayı 1500-2000 nəfərdir. Məsələn, Hüzeymə bin Sabit adlı səhabə haqda bioqrafiya kitablarında məlumat yox deyəcək qədər azdır, ancaq Tövbə surəsinin son iki səhifəsinin Mushaf halına gəlməsində rolü böyükdür. Bu ad təfsirdə yer alan bir addır. Səhabələrlə bağlı ciddi bir araşdırma aparıldığı zaman o insanların dəyişmə prosesində bütün

ömürlərinə yayılan bir şey görürsən. Onlar iman edib səhabə şərəfinə çatdıqdan sonra İslam həyəcanını artan istiqamətdə davam etdirir və imanın ən yüksək zirvəsində vəfat edirdilər. O coşqu, keyfiyyət Qurandan zövq almaq, İslAMDAN zövq almaq, onu yaşamaq, anlatmaq eşqi son nəfəslərinə qədər davam edirdi. Buna görə də həyatları boyunca imanları durmadan artırdı.

Məkkə və Mədinə ilə Azərbaycan arasında nə qədər məsafə var, ancaq Azərbaycanda kim bilir nə qədər səhabə qəbri var. Addım atdığımız hər yerdə bir səhabənin var olduğunu düşünmək lazımdır.

İrfan jurnalı: Səhabələrin İslAMDAN əvvəlki həyatlarına baxıqda onların İslamlı, Rəsulullahla görüşdükdən sonra necə dəyişiklərindən bəhs etdiniz. Sizcə Rəsulullahda nə var idi ki, onlara bu qədər təsir edirdi?

Adem Sarac: Peyğəmbər (s.ə.s)-in insanlara təsir etmək kimi bir dərdi yox idi. O, necə görünürdü, elə idi. Lazım gəldikdə ən yüksəkdə oturur, yeri gəldikdə ən aşağıda otururdu. Daim yerdə otururdu və ya daim yüksəkdə otururdu demək səhv olar. Xalqdan biri idi, ancaq öz səviyyəsini qoruyurdu. Yəni yerinə görə davranışındı. Rəsulullahın hər hərəkətində təbiilik görərsiniz. Onun zahiri və daxili eyni idi. Onu Allah tərbiyə etmişdi. Onun üzünə baxan ürəyini gördü. Mədinədəki yəhudilərin ən böyük alımlarından Abdullah bin Səlam

Peyğəmbərimizdən bəzi suallar soruşmaq üçün onun yanına gəlir və onu ilk gördüyü anda “Vallah, bu üzün sahibi yalan danışmaz.” deyərək müsəlman olur. O yəhudi alim gözəlin nə olduğunu bilirdi, ancaq o ana qədər görməmişdi. Bir az əvvəl də dediyim kimi gülü göstərmək lazımdır. Ağlı insan onu gördüyü anda inanırdı. Onun düşmənləri belə ona “əmin” deyirdilər. O hər baxımdan çox təmiz bir insan idi.

İrfan jurnalı: Səhabə arasında bir də Əhli-beyt var. Qisaca olaraq Əhli-beyt haqda məlumat verərdiniz mümkünsə.

Adem Sarac: Bu suala qısa cavab vermək mümkün deyil, ancaq biz reportaj səhifələrinə sığacaq qədər cavab verməyə çalışaq. Məlum olduğu kimi “beyt” ev, “əhl” ailə üzvləri deməkdir. İslAMDAN əvvəlki dövrlərdə qəbilenin hakim ailəsini ifadə edən “Əhli-beyt” kələməsi, İslAM gəldikdən bəri yalnız “Peyğəmbərimizin ailəsi və nəslisi” mənasını ifadə edən bir söz olaraq işlədir. Əhli-beyt dedikdə Peyğəmbərimizin ev xalqı, ailə üzvləri nəzərdə tutulur. Bunlar məşhur mənada Həzrət Əli, Həzrət Fatimə, Həzrət Həsən və Həzrət Hüseyndir (r.anhum). Bunlar olmadan Əhli-beyt olmaz. Ancaq Əhli-beytin əsl dəyəri Həzrət Peyğəmbərdir. Ümumi mənada isə Həzrət Peyğəmbərə iman bağlı ilə bağlanan bütün səhabə Əhli-beyt sayılır.

Xüsusi olaraq isə ona qan bağı ilə də bağlı olanlar xas Əhli-beytdir. Əhli-beyti anlat deyirsiniz. Təsəvvür edin ki, ucsuz-bucaqsız bir gülüstana girirsiniz, oradakı gülləri tək-tək anlatmaq olarmı? Əhli-beyt də elə, hər biri bir güldür. Əhli-beytdə yuxarıda saydıqlarımızla yanaşı Peyğəmbərimizin digər qızları da var.

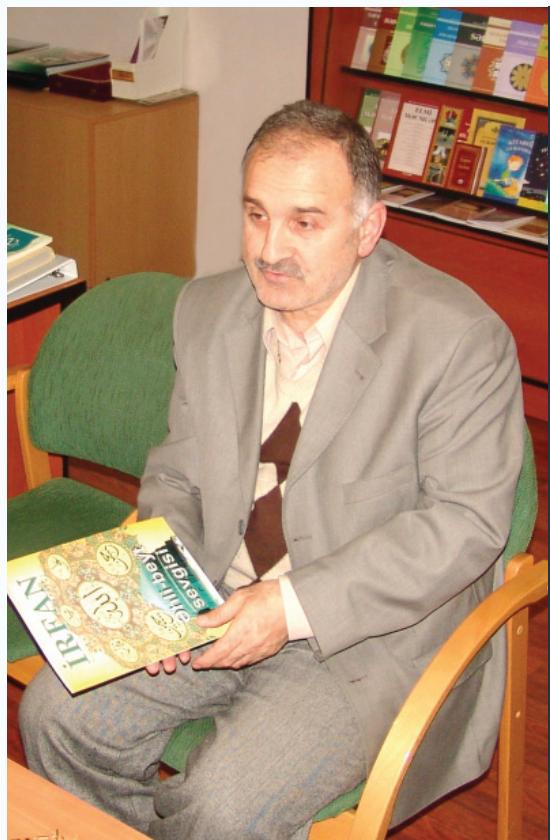
Həzrət Əli kiçik yaşlarında İslamlı şərflənmiş, ilk müsəlman uşaq, beş yaşından etibarən Rəsulullahın evində böyümüş, Peyğəmbərin əmisi oğlu, küfr və şirkə bulaşmamış bir adam. Həzrət Fatimə də Rəsulullahın qızıdır. İki pak, iki təmiz bir yerə gəlir. Bu iki mübarək insandan da Həzrət Həsən və Həzrət Hüseyn dünyaya gəlir. Həzrət Hüseyn Həzrət Əlinin, Həzrət Həsən isə Həzrət Fatimənin xarakterində idi. Bir gün Həzrət Həsən ilə Həzrət Hüseyn güləşirlər. Peyğəmbərimiz Həzrət Həsəni dəstəkləyir. Səhabələr “Ya Rəsulallah, Həzrət Həsən böyükdür, Hüseyni niyə dəstəkləmirsiniz?” Peyğəmbərimiz deyir ki, “Banyaqdan bəri Həzrət Cəbrayıl gəlmış Hüseyni dəstəkləyir. Ona görə mən də Həsəni dəstəkləyirəm.” Bu misaldakı şəfqət və sevgidəki gözəlliyyə baxın. Əhli-beyt belə insanlardan meydana gələn müqəddəs bir ocaqdır. Rəsulullah övladları arasında yalnız Həzrət Fatimə içəri girərkən ayağa qalxmışdır. Bir hədisi-şərifində “Fatimə məndən bir parcadır.” buyurur. Həzrət Fatimənin üstünlüyünü göstərmək üçün bu misal kifayətdir.

Bir gün Peyğəmbər (s.ə.s) üzərində bir əba olduğu halda evdən çıxır. Həzrət Əli onu görüb yanına gəlir. Peyğəmbərimiz onu əbasının altına alır. Sonra Həzrət Fatimə gəlir, onu da əbasının altına alır. Həzrət Həsən, ardınca Həzrət Hüseyn gəlir, onları da əbasının altına alır. Hamısını qucaqlayır və “Ya Rəbb! Bunlar mənim Əhli-beytimdir. Bunları sevən məni sevdiyi üçün sevər, bunlara kin bəsləyən də mənə qarşı kin bəsləmiş olar.” buyurur. Ancaq burda bir məsələni yaddan çıxarmamaq lazımdır ki, bu hadisə meydana gəldiyi zaman Rəsulullahın digər övladları

artıq həyatda deyildi. Çünkü Rəsulullah ədaləti əmr edən və insanlar arasında ən üstün ədalət sahibi bir Peyğəmbərdir. Övladları arasında da heç bir zaman ədalətsiz davranışlaşmışdır. Ona görə də Əhli-beyt haqda danışarkən son dərəcə diqqətli olmaq lazımdır. Burada birini öyərkən, digərlərinə qarşı haqsızlıq etmək düzgün olmaz. Həzrət Fatimənin belə mükəmməl böyüməsində atanın, ananın rolu çox böyük olmuşdur. Ancaq bunu da unutmamaq lazımdır ki, burada 3 doğma bacının, 1 ögey bacı və 1 ögey qardaşın da rolu çox olmuşdur. Məsələn, Həzrət Ruqiyə Həbəşistandan hicrətdən qayıdarkən Həzrət Fatimə ona sarılıraq: “Yoxluğunun hiss etdim, bacım.” -demisidir.

İrfan jurnalı: Səhabədəki Əhli-beyt sevgisi necə idi və bizim Əhli-beyt sevgimiz necə olmalıdır?

Adem Sarac: Səhabə Əhli-beytə qarşı son dərəcə sevgi ilə yanaşmışdır. Osmanlılar zamanında da “Naqibul-əşraf” adlı bir quruluş var idi. Halbuki Osmanlılar ilə əsri-

səadət dönəmi arasında neçə əsr var. Buna baxmayaraq müsəlmanların Əhli-beyt sevgisi özünü hər dövrde göstərmişdir. Osmanlı dövlətində Peyğəmbər nəslindən olanlar xüsusi bir imtiyaza sahib idilər.

Əhli-beyti sevmək... Sevgidən danışmaq çox çətindir. Quran və sünəndən bəslənməyən sevgi kobud sevgi olar. Sevgi adı ilə səhv etmək olmaz.

Rəsulullahı sevən hər bir kəs Əhli-beyti də sevər.

Bütün səhabələr istisnasız Əhli-beyti sevirdilər. Əhli-beyt Peyğəmbər ailəsində yetişdiyi, vəhy enən bir ocaqda böyüdükləri üçün onlara ilahi ikram var zatən. Həmçinin onlar Rəsulullahın xatırəsini yaşadırlar. Əhli-beytin dəyəri çox böyükdür. Çünkü onlar ən üstün insan ilə bir yerdə olmuşlar.

Bir gün Rəsulullah nəvələri Həsən və Hüseyni qucağında apararkən Əbu Bəkrə adlı bir səhabə: "Onları verin mən aparım, ya Rəsulallah." -deyir. Rəsulullah da: "Xeyr, onları mən özüm apararam, mən bunları sevirəm, anası da üstündür, atası ondan da üstündür." -buyurur.

Bizim Əhli-beyt sevgisinə diqqət edəcəyimiz bəzi xüsuslar var:

Hər şeydən əvvəl onları çox sevməliyik. Çox sevmək üçün dərindən tanımlayıq. Yollarını yolumuz bilməliyik. Əxlaqi keyfiyyətlərini həyatımızda əks etdirməliyik. Əhli-beyt sevgisi onlara tabe olmaqla başlayır.

İrfan jurnalı: Sizin "Nazənin Güllər (Hz. Həsən və Hz. Hüseyn)" adlı kitabınız Azərbaycan türkcəsinə də uyğunlaşdırılıb və Azərbaycan oxucusu tərəfindən çox maraqla qarşılanıb. Hansı duygularınızı siz etdi ki, bu kitabı yazasınız? Bu kitabı yazdıqdan sonra sizdə hansı hissələr yaranıdınız?

Adem Sarac: Əslində bu kitab mənim "Kerbəla" adlı kitabımdan sonra ərsəyə gəldi. Xü-

susilə Kərbəla deyildiyi zaman insanların yadına Həzrət Hüseyin düşür. Təəssüf ki, günümüzün insanları Həzrət Hüseyni Kərbəla hadisəsi ilə xatırlayırlar. Ancaq unutmamaq lazımdır ki, Həzrət Hüseynin məlum hadisəyə qədər bir-birindən şirin 27 illik həyatı, xatirələri var. Mən "Kerbəla" adlı kitabımı yazarkən düşündüm ki, bir də Həzrət Hüseynin ixtilaflardan əvvəlki həyatı haqqda bir kitab yazıbm. Yəni Həzrət Həsən və Hüseyn deyildikdə davamlı sixıntılı günlər yaşayın, əzab-əziyyətlərə məruz qalan, faciəli surətdə şəhid edilən bir şəxs kimi deyil, onları bir cüt çəçək olaraq təqdim etmək istədim. Ona görə də kitabın əvvəlində 25-26 yaşlarına qədər Həzrət Həsən və Həzrət Hüseyn, deyə qeyd etdim. Bunu ona görə etdim ki, bir gənc bu kitabı əlinə götürdüyü zaman onların yaşadığı o mənəvi hali hiss etsin. Mən bu kitabı o iki gəncin, Əhli-beytin şəfaətini arzulayaraq, axırtdə onlara yaxın olmaq üçün qələmə aldım.

İrfan jurnalı: Adem bəy, İrfan jurnalının oxucularına ürək sözləriniz nələrdir?

Adem Sarac: Mən Azərbaycana ilk ayaq basdırığım andan bəri Həzrət Ömrəin oğlu Abdullah (r.a)-in ayaq izlərini axtardım. Çünkü bir zamanlar İslami təbliğ üçün Abdullah bin Ömrə (r.a) Mədinədən ta buralara qədər gəlmüşdi. İrfan jurnalının kollektivindən irfan gördüm, oxucularının da irfan sahibi olacağına inanıram. Jurnal oxumaq, İrfan süfrəsinin içində olmaq bir insanın süfrənin kənarına oturub yeməklərdən dadaraq doyması kimidir. Oxumaq doymaqdır, doymaq canlılıqdır, doymaq yaşamaqdır, yaşamaq həyat deməkdir. Bu jurnal da inanıram ki, oxucusunu mənəvi olaraq doyduracaq və bu qidalanma bütün həyata əks edəcəkdir.

fevral/ 2010

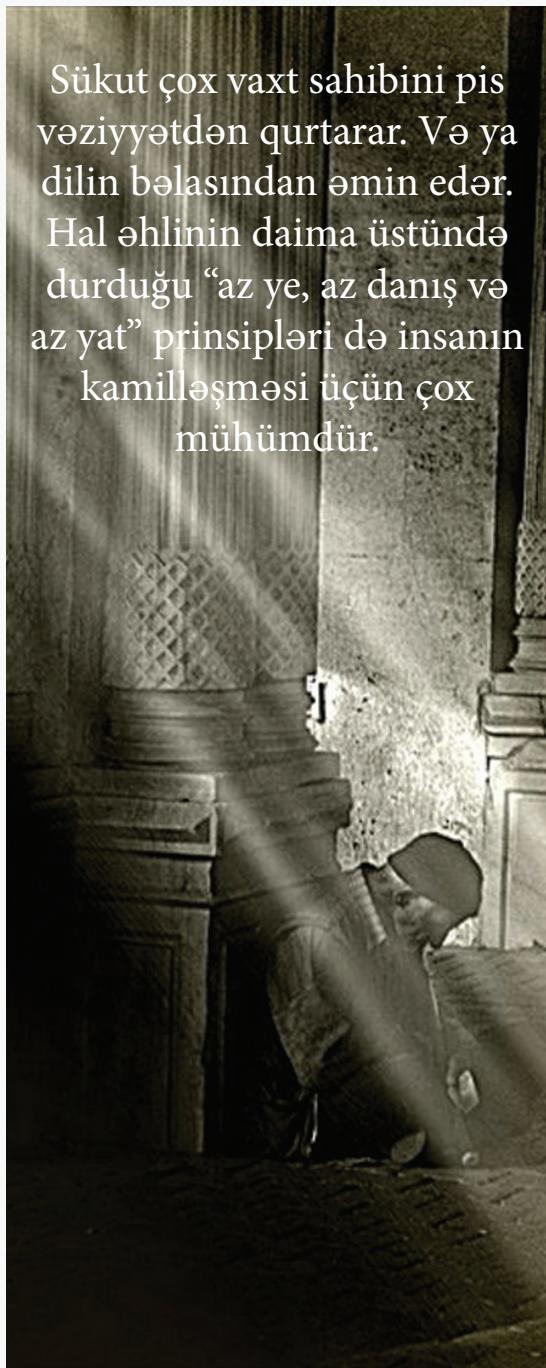
21

MƏDRİ

İrfan jurnalı: Cox dəyərli vaxtinizi biza ayırdığınız üçün öz minnətdarlığımızı bildiririk!

SÜKUTLA DANIŞMAQ

Sükut çox vaxt sahibini pis vəziyyətdən qurtarar. Və ya dilin bəlasından əmin edər. Hal əhlinin daima üstündə durduğu “az ye, az danış və az yat” prinsipləri də insanın kamilləşməsi üçün çox mühümdür.

Dilin sümüyü yoxdur deyirlər. Bu, danişan insanın danişarkən diq-qətl olmasının zərurətini ifadə edir əslində. “İnsanın başına nə gəlsə, dilindən gələr” ifadəsi də bu düşüncəni dəstəkləyir. İnsan danişan və düşündüyünü ifadə etməsiylə digər varlıqlardan fərqlənən bir varlıqdır. Əməllərimizdən hesaba çəkiləcəyimiz kimi danişdiqlarımızdan da hesaba çəkiləcəyik. Ömrümüzü hansı qayə uğrunda sərf etdiyimiz, nəfəsimizi harada tükətdiyimiz haqda hesaba çəkiləcəyik.

Danişmaqla sükut arasında qurulmalı olan bir müvazinət var. Hansı nöqtəyə qədər danişmalıyıq və hansı nöqtədən sonra sükut etməliyik? Nəyi, necə və nə şəkildə danişmali olduğumuz da işin başqa tərəfidir. Dilimizi qorunaklı olduğumuzu “**Onlar gərəksiz sözlərdən uzaqdırlar**” (əl-Muminun, 3) ilahi kəlamından alırıq. Necə gəldi danişmaq və ya danişarkən nə deyəcəyini düşünməmək müsəlmana yaraşmaz. Faydası olmayan hər şeydən üz çevirmək müsəlmanın sahib olduğu xüsuslardandır.

Sükut çox vaxt sahibini pis vəziyyətdən qurtarar. Və ya dilin bəlasından əmin edər. Hal əhlinin daima üstündə durduğu “az ye, az danış və az yat” prinsipləri də insanın kamilləşməsi üçün çox mühümdür.

Allahın bizə verdiyi nemətlərin şürkünü əda edərək yediyimiz qidaların bizi ibadətdən soyutmaması və bizi yorğunluğa düçər etməməsi üçün **az yemək** lazımdır. Müsəlmanın yemək mədəniyyətində partlayana qədər yemək yoxdur. İbadətləri sağlam for-

AĞLA CAN XOCALIM, AĞLA!

mada yerinə yetirəcək qədər nemətlərdən istifadə etmək vardır. Çox yeyərək vücudun haqqı verilməz. Əksinə, bədənin haqqını vermək ehtiyac olduğu qədər yeməkdir.

Az yatmaq da ibadət mərkəzli bir həyatın nəticəsində olur. Müsəlmanın az yatması qalan zamanlarda qulluğunu ən gözəl şəkildə yerinə yetirməsi və öz üzərində haqqı olan ailə fərdlərinə xidmət etməsi üçündür.

Nəhayət **az danışmaq** isə ağızdan çıxan hər kəlmənin bir gün hesabının veriləcəyi həssaslığından irəli gelir. Böyüklərin ifadəsi ilə desək: müsəlmanın baxışı iibrət, sözü hikmət, sükutu təfəkkürdür. Mömin öz həyatını bu üç təməl üstündə qurməlidir. Söz söylənəcəksə möhtəvası hikmət olmalıdır və o söz xitab edilən insanda ilahi duyğular oyatmalıdır. Müsəlmanın danışması mütləq hansısa bir dərdə əlac olmalıdır. Sükutu da əslində bir nitq, bir xatırlatmadır. Təfəkkür Qurani-Kərimin biz möminlərə ən çox xatırlatdığı əməllərdən biridir. "Ağıl etməzsizim", "nə üçün düşünmürsünüz", "düşünən insanlar üçün iibrətlər vardır" ifadələri Quranda tez-tez rastımıza çıxan ilahi bəyanlardır. Dolayısıyla sükutumuza təfəkkürlə mənə verməliyik.

Allah dostları da sözdən çox hala üstünlük vermişlər. Qəlb diliylə danışmaq, daxili nitqi də daima zikrlə həyata keçirmək ən doğru olan yoldur.

"Söz gümüşdürsə, sükut qızıldır" ifadəsində sükutun qızilla ifadə edilməsi sükutun sözdən daha qiymətli və insan üçün faydalı olduğu mənasına gelir. Bu ifadə cahilin söhbəti qarşısında onun vəziyyətinə düşməmək və onun şərindən əmin olmaq üçün sükutu seçmək kimi də başa düşüle bilər. İmam Şafinin "Mübahisə etdiyim bütün cahillərə uduz-dum. Mübahisə etdiyim bütün alimləri isə uddum" ifadəsi də söhbəti kiminlə, nə ölçüdə edəcəyimizi anlatmaq baxımından çox mü hümdür.

Əsas olan danışmaq deyil, sükut ilə təfəkkür halını yaşamaq və sözə sükut ilə can verməkdir.

Ağla gedən ellərinə
Ağla, can Xocalım, ağla!
Günahsız şəhidlərinə
Ağla, can Xocalım, ağla!

Eylədilər gülləbaran,
Olmadı bir halın soran.
Yaman dərin oldu yaran
Ağla, can Xocalım, ağla!

Hər yanda tökdülər qanı,
Aldılar yüzlərlə canı.
Söylə bəs sahibin hanı?
Ağla, can Xocalım, ağla!

Bütün evlərin yixdilar
Tonqal qalayıb çatdilar.
Qonşular namərd çıxdılar
Ağla, can Xocalım, ağla!

Sərvətini taladılar
Yurdunda od qaladılar
Al qanlara buladılar
Ağla, can Xocalım, ağla!

Düşmən güləsinə sıpər
Oldu neçə ər igidlər.
Sənin də bağın didilər
Ağla, can Xocalım, ağla!

Azərbaycan sənə yanar,
Bir gün gələr bayram olar,
Qovuşmağın seyran olar,
Gözlə, can Xocalım, gözlə!

Təzəgül Cövdətqızı

BİRDƏN-BİRƏ!

İnsan həyatında insanla birgə yaşayıb, onun çətin anlarında hər zaman yanında olan bəzi doğma ifadələr var ki, o ifadələrin özündə belə həyata yön verən dəyərli prinsiplərin qiymətli acaqları vardır. Belə ifadələrdən biri də mövzumuzla yaxından əlaqəsi olan “birdən-birə” ifadəsidir. Hər birimizin müəyyən hadisələrdən sonra istifadə etdiyi “birdən-birə” ifadəsi bir hadisənin anidən olmasının həqiqətini qarşımızdakı şəxsə bildirməyimizdə bize köməklik edir. Bu nunla yanaşı bu sözün digər ifadə etdiyi “birdən birə” mənası işığında mövzumuzu sizə təqdim edəcəyik.

Özümüzün və ətrafımızda olan insanların həyatına baxduğumuz zaman görərik ki, bir gün ərzində birdən-birə həyatımızda nə qədər dəyişikliklər baş verir. Bu zaman dilimini daha da qısaltmaq mümkündür. Belə ki, həyat çarxının istiqamətinin dəyi-

şilməsi bəlkə də bir anın içində də mümkün ola bilir. Bir anın içərisində minlərlə insanın dünyaya gəlib, minlərlə insanın dünyadan köçməsini nəzərə alsaq, bu həqiqətin daha çox fərqliqə vara bilərik. Burada sadəcə bir anın içərisində dünyaya gələnləri və ya ölüm adı altında dünyani tərk edənləri qeyd etmək doğru olmazdı. Cənki bir ani sadəcə dünyaya gələnlər və dünyadan köçənlər təşkil etmir. Bir anın içində birdən-birə minlərlə insan qazanır, minlərlə insan müflisləşir. Şahlar öz taxtından enir, miskinlər şahlıq quşuna sahib olur. İnsan həyatında baş verən bütün hadisələri digər varlıqlarla müqayisə etsək görərik ki, digər varlıqların həyatında baş verən hadisələr müəyyən zaman çərçivəsində baş verdiyi halda, insan həyatında baş verən önemli hadisələrin əksəriyyəti bir anın içində təzahür edir. İstər nəbatat, istərsə də heyvanat aləmində olan

dəyişikliklərin müəyyən zaman müddətində baş verdiyinin hər zaman şahidi olur. Ancaq insan həyatında olan əksər hadisələr öz anılıyini qoruyub saxlayır.

İnsan övladı olaraq çox zaman heç ölməyəcəyimizi düşünüb əməllərimizin keyfiyyətinə məhəl qoymuruq. "Burda mənəm, Bağdadda kor xəlifə" deyərək xəyalımızın istiqamətləndirdiyi fikirlərdən doğan əməllərimizin arxasından getməyə üstünlük veririk. Kəmiyyətinə arxalandığımız keyfiyyətsiz fikirlərimizin nəticəsi olan əməllərimiz bizi qaranlıqdan aydınlığa çıxara bilirmi? Xəyallarımızı öz yalançı gözəlliyi ilə bəzəyən faydasız əməllərimiz, faydaya ehtiyac duyan ruhumuza nə qədər fayda verir, heç bunu düşünürümkü? Bu sualları hər birimiz öz-özlüyüümüzdə təhlil edib, faydalı nəticələr əldə etməliyik. Əgər bunu bacarmırıqsa ən azından xəyallarımızda canlandırdığımız müsbət düşüncələri həyata keçirməyə çalışaq. Kainatın ən şərəfli varlığı olan insan olaraq öz həyatımızın dəyərini qiymətləndirməyə çalışaq. Bunaları söyləmək çox gözəldir. Bəs görəsən bunu həyata keçirmək üçün hər hansı bir cəhd edirikmi?

Mənə elə gəlir ki, uşaqlıq illərində keçirdiyimiz boş zamanlar, gənclik dövrlərində zövq-səfa içində yaşadığımız həyat tərzi, qocalığımızda da stolüstü oyunlarla ayrılmaz dostluğumuz bizi faydalı həyat tərzinə yiyləndirməyəcək. Bu həqiqəti biliyimiz halda körpə balalarımızı əxlaqa zidd televiziya verilişlərindən, faydasız kompyuter oyunlarından uzaqlaşdırıb, elm-lə, biliklə məşğul olmalarına şərait yaratırıqsa günahın böyük bir hissəsini biz özümüz yüklenmiş oluruq. Gəncliyimiz vətənpərvərlik ruhunda yetişməyib, millimənəvi dəyərlərinə sahib çıxmırsa, deməli bu dəyərli anlayışların yerini dünyani cənginə alan narkomaniya aludəciliyi, spirtli içkilərin qəbul edilməsi və ən əsası AİDS kimi təhlükəli xəstəliklər alacaqdır. Ağ-

**Hər birimiz bir həqiqəti
bilməliyik ki, insan
həyatında birdən-birə baş
verən hadisələrdən ən əsası
ölümdür. Ölüm hadisəsi
birdən-birə baş verməsiylə
bərabər, özü ilə birlikdə
insan həyatını birdən-birə
endirir.**

saqqal yaşlarında olan insanların təqəüdə ayrılib işsiz-peşəsiz qalaraq parklarda, küçələrdə, yol kənarlarında özlərini stolüstü oyunlara aludə etmələri də bir o qədər ürək açıcı hallardan deyil. Ölüm mələyinin nə zaman gələcəyini bilmədiyimiz halda öz ömrümüzü ölümsüz həyat kimi qiymətləndirməyimiz ən böyük qüsurlarımızdır. Adına ölüm dediyimiz həqiqət bizi uşaq ikən kompyuter oynayarkən, gənc yaşlarımızda eyş-işrət məclislərində olarkən, ömrün son çığı sayılan ağsaqqal yaşlarında nərd oynayarkən haqlaya bilər. Hər birimiz bir həqiqəti bilməliyik ki, insan həyatında birdən-birə baş verən hadisələrdən ən əsası ölümüdür. Ölüm hadisəsi birdən-birə baş verməsiylə bərabər, özü ilə birlikdə insan həyatını birdən-birə endirir. Biz elə bir həyat tərzi yaşamalıyıq ki, birdən-birə gələn ölüm, bizim həyatımızı birdən-birə endirdiyi kimi, əməllərimizlə qazandığımız savablarımıza da birdən 1-ə endirməsin. Son olaraq bu duanı bütün müsəlman ümməti üçün etməyimiz yerinə düşərdi. Uca Yaradan hər birimizi son nəfəsimizdə kəlməyi-şəhadəti deyib, müsəlman olaraq Haqq dərgahına qovuşan qullarından etsin. Əgər dərəcəmiz aşağıdırsa, birdən-birə yüksəlsətsin. Amin.

DÜŞMƏNİMİZİ YAXŞI TANIYAQ

Keçən sayımızda Rəbbimizin bizə bildirdiyi kimi açıq düşmənimiz ola şeytanı tanıtmağa çalışacacağımıza söz vermişdik.

Düşmənimizi tanımaq çox əhəmiyyətlidir. Çünkü onu tanımasaq son nəfəsə qədər davam edəcək olan mücadiləmizdə məğlub olarıq. Bu da axırtdə rüsvay olmağımız deməkdir.

Onu bizə çox gözəl tanıdan bir rəvayəti sizinlə paylaşmaq istəyirəm:

Muaz bin Cəbəl rəvayət edir:

- Bir gün Rəsulullahla birlikdə idik. Ənsardan birinin evinə toplaşmışdıq... Söhbətin şirin yerində bir səs eşitdik:

- Ay ev yiyəsi!.. İçəridə kim var? Evə girmək üçün izin verərsinizmi? Sizdən bir xahişim var.

Hər kəs Həzrət Peyğəmbərin üzünə bax-

dı. Rəsuli-Əkrəm:

- Gələnin kim olduğunu bilirsınız mı? - buyurdu. Biz:

- Allah və Rəsulu daha yaxşı bilir? - dedik. Rəsulullah:

- Gələn İblisdir. Allahın lənəti onun üzərinə olsun...

Bunu eşidən Həzrət Ömər dərhal:

- Ya Rəsulullah, izin verin onu öldürüm, - dedi.

Rəsulullah buna izin vermədi və belə buyurdu:

- Dayan, ya Ömər! Bilmirsənmi ki, ona müəyyən vaxtadək möhlət verilib?

Sonra belə buyurdu:

- Qapını açın, içəri gərsin... Bura gəlmək üçün ona əmr verilib. Deyəcəklərinə diqqətlə qulaq asın!..

***

Ravi sözünə belə davam edir:

Qapını açılar, içəri girdi. Onu gördük. Yaşlı və gözü çəp idi. Üzü də kosa. Çənəsindən altı və ya yeddiyə yaxın tük sallanırdı. At tükünə bənzəyirdi. Gözləri yuxarı doğru açılmış, başı böyük fil başına bənzəyirdi. Dodaqları camış dodağı kimi idi. Bizə salam verdi. Rəsulullah (s.ə.s):

- Salam Allahındır, ya ləin! - dedi və belə buyurdu:

- Nə üçün gəlmisin?

- Öz istəyimlə gəlməmişəm. Məcbur galaraq gəldim.

Rəsulullah buyurdu:

- Nədir səni məcbur edən? Şeytan cavab verdi:

- İzzət sahibi Rəbbin qatından bir məlek gələrək dedi ki: "Allah-Təala Məhəm-

mədin yanına getməyini əmr edir. Amma zəlil halda gedəcəksən. Adəm oğullarını necə aldatdığını söyləyəcəksən. Allah əmr edir ki, nə soruşa düz cavab verəsən. Əgər dediklərinə yalan qarışdırısan, səni kül edəcək. Külüñü küləklə göyə sovuracaq, səni düşmənlərinin önündə rüsvay edəcək." Mən də bu əmr qarşısında məcbur qalib yanına gəldim. Nə istəyirsən soruş...

***

Rəsulullah (s.ə.s) soruşdu:

- Madam ki, düz danışacaqsan, de insanlar arasında ən çox nifrət etdiyin adam kimdir?

- Sənsən, ya Məhəmməd... Allahın məxluqatı içində səndən çox nifrət etdiyim başqa bir adam yoxdur.

- Məndən sonra kimə çox nifrət edir-sən?

- Varlığını Allaha həsr etmiş müttəqi bir gəncə.

- Sonra?

- Səbirli və şübhəli şeylərdən uzaq duran alimə...

- Sonra?

- Təmizlik edərkən, yuduğu yeri üç dəfə yumağa davam edənə...

- Sonra?

- Ehtiyacını heç kimə açmayan, səbirli kasiba...

- Bəs, onun səbirli olduğunu hardan bilirsən?

- Ya Məhəmməd, o, elə biridir ki, ehtiyacını heç kimə açmaz. Hər kim ehtiyacını özü kimi birlər üç gün ardarda açsa Allah onu səbir edənlərdən yazmaz. Onun səbirli olduğunu halından, şikayət etməməsindən anlayaram.

- Sonra kim?

- Şükür edən zəngin.

- Bəs, o zənginin şükür edənlərdən olduğunu necə bilirsən?

- Aldığını halal yoldan alar və pulunu lazımı yerə xərcləyər.

***

Rəsulullah (s.ə.s) mövzunu dəyişərək ona başqa sual verdi:

- Ümmətim namaza qalxdıqda sənin halın necə olur?

- Ya Məhəmməd, o zaman məni titrətmə tutur. Tir-tir əsirəm.

- Niyə bu hala düşürsən, ey ləin?

- Çünkü qul Allaha səcdə etdiyi zaman bir dərəcəsi yüksəlir.

- Bəs oruc tutduqları zaman necə olursan?

- O zaman da onlar iftar edənə qədər zəncirə vuruluram.

- Bəs həcc etdikləri zaman?

- Onda dəli oluram.

- Bəs Quran oxuduqları zaman halın necə olur?

- Eynən alovda əriyən qurğuşun kimi əriyirəm.

- Bəs sədəqə verdikləri zaman?

- Bax, onda halim çox pis olur. Sanki sədəqə verən bir mişar alıb məni ikiyə böllür.

Rəsulullah (s.ə.s) bunun səbəbini soruşdu.

İblis belə cavab verdi:

- Çünkü sədəqədə dörd gözəllik var:

1. Allah-Təala sədəqə verənin malına bərəkət ehsan edər.

2. O sədəqə, verəni camaata sevdirər.

3. Allah-Təala verdiyi sədəqəni cəhən-nəmlə onun arasında pərdə qılar.

4. Allah-Təala bəla, müsibət və ahları ondan uzaqlaşdırar.

Əziz qardaşlarım, görün Peyğəmbərimiz (s.ə.s) düşmənimizi yaxalamışkən öz ağızı ilə nələri etiraf edib! Sözün həqiqi mənasında düşmənimizin bütün şifrləri bizim üçün açılıb. Əziz Peyğəmbərimizin seytana sualları bununla bitmir. Gələn sayımızda onları da ələ alacaqıq inşallah.

YARADANDAN ÖTRÜ YARADILANA MƏRHƏMƏT

Seyx Sədi Şirazi möminin sahib ola-
cağı qəlbi həssaslığı bir hekayə ilə
belə izah edir:

“Bir il Şamda elə qıtlıq oldu ki, aşiqlər
eşqi unutdu. Bir damcı da olsa yağış yağı-
madı. Tarlalar dodaqlarını da islatmadılar.
Nə qədər çay vardısa, hamısı qurudu. Yox-
sulların göz yaşlarından başqa su tapılmadı.

Vəziyyət belə ikən bir gün yanına bir
dostum gəldi. Bir dəri-bir sümük qalmışdı.
Halbuki zəngin, qüdrətli, şan və şərəf sahi-
bi, həm də cüssəli bir insandi. Bu halı məni
çaşdırıcı. Ondan soruşdum:

“Ey dost, bu nə fəlakətdir? Bu düşkün-
lüyünün və kədərli halının səbəbi nədir?”

Dostum bu dediklərimdən incidi, hey-
rətlə belə dedi:

“Əgər kədərimin səbəbini bilmirsənsə,
bu nə qəflət? Bilirsənsə nə üçün soruşur-
san? Görmürsənmi fəlakət nə həddə çatdı?
Nə göydən yerə yağış yağır, nə də yerdən
göyə ah çəkənlərin fəryadı çıxır!”

Dedim ki:

“Bilirəm! Amma bu qıtlıq səni niyə bu
qədər kədərləndirir? Sənin ki, hər şeyin
var. Başqalarının acından ölməsindən sənə
nə?”

Bu zaman dostum mənə alimin cahilə
baxdığı kimi mənalı-mənalı baxdı və belə
dedi:

“Dostlarının dənizdə boğulduğunu görən
sahildəki bir insanın qəlbində sevincdən əsər-
əlamət olarmı? Mənim bənizim camaatın sə-

falətindən saraldi. Məni kimsəsizlərin və
yoxsulların hali bu kökə saldı. Vicdan sahibi
olan bir insan öz əzasında yara görmək
istəmədiyi kimi Allahın digər məxluqatında
da görmək istəməz. Allaha həmd olsun,
heç bir yaram yoxdur, amma başqalarının
iztirabı vicdanımı titrədir. Xəstə yanında
oturan bir insanın kefi kök ola bilərmi?

Zavallı insanların, kasıbların halını gör-
dükcə yediyim hər loğma boğazımı dirənir.
Sanki zəhər uduram. Həmcinslərini səfa-
lətdə görən bir insan gülüstanda necə əy-
lənə bilər? Kimisə ağlar görmək məni çox
hüznənləndirir.”

İztirab çəkənlərin ağrı-acısıyla dərinlə-
şən kamil möminlərin həssas və zərif qəlb-
lərində sanki bir məhşər qaynayar. Bu ürək-
dən yanma onları Allahın mərhəmət dər-
gahına açılan qapının ağzına qədər gətirər.
Kim bilir, orada necə müstəsna sırlardən
agah olar, necə möhtəşəm hikmət mən-
zərələri seyr edərlər!

ALLAH YARATDIĞI ÜÇÜN...

İman məhəbbətin həqiqətinə vasil ol-
maqdır. Məhəbbəti onun mütləq mənbə-
yinə və ona layiq olana, yəni Allah-Təalaya
həsr edə bilmək böyük məharətdir. Fəqət
sevən sevdiyinin sevdiklərinə də məhəb-
bətlə yanaşar. Dolayısıyla, Allaha tuyulan
məhəbbət başda Onun Həbibi olan Həzrət
Peyğəmbər ﷺ-i, Əhli-Beyti, Əshabi-kiramı,
Haqq dostlarını, sonra da Allah qatındakı
qiymətinə nisbətlə digər varlıqları sevməyi
labüb qılır.

Yunus Əmrə həzrətləri “Yaradılanı sevərik, Yaradandan ötürü...” deyərkən və sarı çiçəkdən hal-əhval soruşarkən varlıqlarda ki ilahi qüdrət möhürünü seyr etməyin heyranlığı ilə məst olmuş haldaydı...

Sah Nəqşibənd həzrətləri mənəvi təribiyəyə başladığı ilk illərdə xidmət etdiyi heyvanların həzin səslər çıxararaq Allaha yalvarmalarına vaqif olarkən bambaşqa bir mənəvi həzzi dadırı.

Hüdayi həzrətləri hansı çiçəyi qoparmaq üçün əlini uzatsa o canlıların öz dillərində Allahı zikr etdiklərini eşidib heç birini qoparmağa qıymamışdı...

Zira, Haqq aşiqləri üçün kainatda hikmətsiz və əbəs yerə yaradılmış heç bir varlıq yoxdur. Bütün məxluqat onları yoxdan var edən Mütləq Sənətkarın idrakdan uzaq mükəmməllikdəki elm, qüdrət və sənətinin əsəridir. Nəticə etibarilə də ilahi əzəmətin möhürünü daşımaqdadır. Bu səbəblə Haqq aşiqləqi daima hikmətdə dərinləşərək bütün aləmləri ilahi məhəbbət hissələriylə və ibrət nəzəriylə seyr edər, duyduqları heyranlıqla məst olarlar.

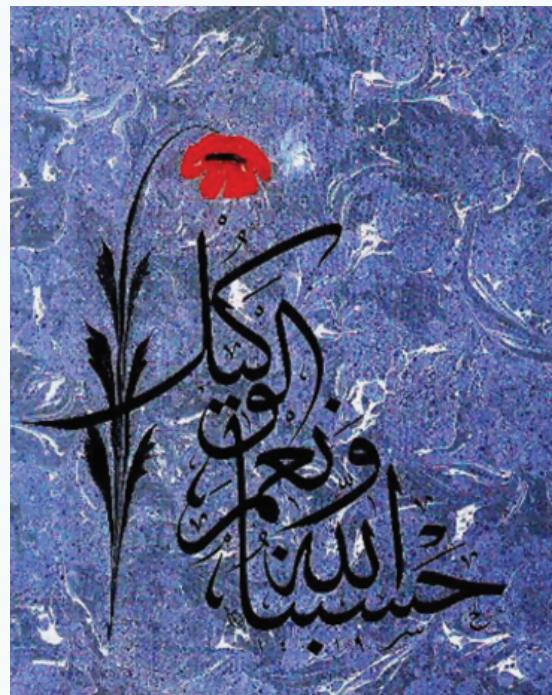
RƏHMƏT NƏZƏRİ

Muhyiddin ibn Arabi həzrətləri buyurur:

“Allahın qullarına qarşı şəfqət və mərhəmətlə rəftar et. Mərhəmət və şəfqətini bütün canlılara və məxluqata bol yay və əsla “bu otdur, cansızdır, faydası yoxdur” demə! Əksinə, onlar sənin dərk edə bilmədiyin bir çox fayda və xeyrə sahibdirler. Məxluqatı öz halına burax və Yaradanın mərhəməti ilə mərhəmət et!”

Kamil bir imanın ilk meyvəsi mərhəmətdir. Mərhəmət isə əlimizdə olanı bizdən daha məhrum olana əta etməyimizdir. İnsan imanda kamilləşdikcə, get-gedə genişlənərək bütün məxluqatı qucaqlayan bir dərgaha çevirilir.

Haqqı sevən Onun məxluqatını da sevər. Haqqı dəst olan Onun yaratdıqlarıyla da dəst olar. Bütün məxluqata Haqqın şəfqət və mərhəmət nəzəriylə baxa bilməksə ilahi

əxlaq ilə əxlaqlanmağın zəfəridir.

Aləmlərə rəhmət olaraq göndərilən Peyğəmbərimiz ﷺ belə buyurur:

“Allah-Təala rəhmətini yüz hissəyə böldü. Bunun doxsan doqquzunu öz qatında saxladı, bir hissəsini da yer üzünə endirdi. Məhz bu bir rəhmət səbəbiylə yaradılmışlar bir-birinə mərhəmət edərlər. Hətta madyanın (süd əmizdirəkən) balasına zərər verməmək üçün ayağını yuxarı qaldırması bu bir rəhmətin əsəridir.” (Buxari, Ədəb, 19; Müslim, Tövbə, 17)

Dolayısıyla, ilahi əxlaq ilə əxlaqlanan bir könül insanı da Yaradandan ötrü yaradılanı xoş görər, özünü qəlbinin yetişdiyi hər yerdə vəzifəli hiss edər, möhtacların imdadına tələsər, şəfqət və mərhəmət saçar.

Cünki möminin qəlbində iman məhəbbəti artdıqca, nəhayət bütün varlıqları - Allah qatındakı qiymətləri ölçüsündə - bu məhəbbət halqasının içində alacaq səviyyəyə çatır. Mömin bu vəziyyətdə həqiqi aşiq, yəni Haqq dostu olur.

Haqqı dostları məxluqata daha çox onların əslinə etibar edərək hörmət qoyurlar. Məsələn, varlıqların ən mükərrəmi olan insana “Allahın yer üzündəki xəlifəsi” ol-

duğu şüuruyla nəzər edərlər. Həmçinin ona ilahi bir sərr üfürüldüyünü (əl-Hicr, 29) dərk edərək yanaşarlar.

Buna görə də dinimizdə insanın dirisində olduğu kimi ölüsunə də hörmət göstərilməsi əmr edilmişdir. Rəsulullah ﷺ ölmüş bir insan gördükdə onun müsəlman olub-olmamasına baxmayaraq dərhal dəfn edilməsini istəyərdi. Dinimizdə insana duylan bu hörmətdən dolayı cənazələrin çox soyuq və ya qaynar su ilə yuyulması, ona əziyyət verilməsi, qəbirlərin tapdanması və ya bu kimi hörmətsizliklər edilməsi qadağan edilmişdir.

Yaşadığımız dövrdə uzaqdan gələn dostların və qohumların da cənazə mərasimində iştirak edə bilməsi üçün ölüleri soyuq hava depolarında və ya morqlarda saxlamağın əslində vəfat edənə əziyyət olduğunu yaddan çıxarmamaq lazımdır. Necə ki, Həzrət Peyğəmbər ﷺ cənazənin təchiz və təkfin işində tələsməyi, tabutu sürətlə daşımağı və cəsədi də gözlətmədən bir an əvvəl dəfn etməyi tövsiyə etmişdir. (Buxaari, Cənaiz, 51 Əbu Davud, Cənaiz, 34)

Digər tərəfdən, məxluqata Xaliqin mərəhəmət nəzəriylə baxa bilən kamil möminlər günahkar bir insana belə əslindəki mükəmməliyə etibar edərək arxa çevirməzlər. Onun hidayətini və tövbə etməsini isteyir, əbədi həyatını qurtaracaq bir vasitə olmağa can atarlar. Aşağıdakı misal bu həqiqəti necə də gözəl ifadə edir:

Mövlana həzrətlərinin dərgahındaki bir söhbət əsnasında içəri sərxoş bir adam girir. Dərvişlər onu incidərək cölə çıxarmaq isteyirlər. Həzrət Mövlana sərxoşun həqiqəti axtarmaq üçün dərgaha sıgnan bir insan olduğunu düşünərək onu incidənlərə belə səslənir:

“Şərabı o içib, amma siz sərxoş olmusunuz sankı!”

Çünki məxluqata Xaliqin nəzəriylə baxa bilmək günaha olan nifrəti günahkara əks etdirməməyi və ona qəzəblənmək yeri nə halına acımağı gərəkli qılır. İman nemətindən məhrumlara və ya nəfsani zə-

ifliklərə qapılmış olanlara, ilanların soyuq və zəhər saçan dili ilə deyil, rəhmət diliyə yaxınlaşaraq ilk növbədə könüllərini fəth etmək lazımdır.

Möminin vəzifəsi günahkara hirsənin onu öz halı ilə baş-başa qoymaqla deyil, onun əlindən tutaraq təmiz həyata qayıtmaya yardımçı olmaqdır. Haqq dostu Mövlana həzrətlərinin “Gəl, gəl, nə olursan ol, yenə gəl...” dəvətindən məqsəd də insana öz əслиni göstərib, onu şəfqət və mərhəmətin feyzli zəminində günah kirlərindən təmizləmək və imanın ləzzətini daddırmaqdır. Zira kamil möminlərin qəlb dərgahları mənəvi xəstəliklərin rəhmət üslubuya müalicə edildiyi bir reabilitasiya mərkəzi kimidir.

Tabiundan hədis və fiqh alimi Mutarrif bin Abdullah buyurur:

“Günahkarlara qarşı ürəyində bir mərəhəmət hissi olmayan adam heç olmasa onlar üçün tövbə və istiqfar ilə dua etsin. Çünkü yer üzündəkilərə Allahdan məğfirət diləmək mələklərin əxlaqındandır.”

Allah ilə dəst olanlar xüsusilə din qardaşlarıyla da dəst olarlar. Onlara dərin bir məhəbbət hiss edərlər. Hətta bu məhəbbətləri zaman keçdikcə o qədər genişlənər ki, bütün insanları qurtarmağın dərdini çəkərlər. “Allahın vəli qulları xalq arasında necə tanınır? Əlamətləri nələrdir?” sualına Əbu Abdullah əl-Bəsri bu cavabı vermişdir:

“Vəli dilinin çox şirin və əxlaqının gözəl olmasıyla, üzr istəyənlərin üzrünü qəbul etməsiylə, bütün məxluqata tam bir şəfqət və mərhəmətlə baxmasıyla tanınır.”

Həqiqətən, kamil bir möminin ürəyi bir insanın əbədi qurtuluşuya bəxtiyar olarkən, mənəvi tənəzzülə uğramasından da hüzn duyar. Çünkü onun ürəyi düşmən də olsa bir insanın həlak olmasından dolayı iztirab çəkən bir mərhəmət dəryasıdır. Bu səbəblə heç kimin zərər görməsini istəməz, əksinə, bütün insanların sağlığını və səadətini istər.

Necə ki, Rəhmət Peyğəmbəri Həzrət Məhəmməd ﷺ Taifdə daşlanarkən Rəbbinə

o bölgədə yaşayanların hələki üçün deyil, hidayət və əbədi qurtuluşu üçün dua etmişdir.

Yasin surəsində qissəsi keçən Həbib ən-Nəccar dünyaya aid pərdələr bağlanıb, ilahi pərdələr açıldıqda özünü daşlayanlara mərhəmət edərək:

“Kaş qövmüm biləydi ki, Rəbbim məni niyə bağışladı və nəyə görə hörmət sahiblərindən etdi!” (Yasin, 26-27) demişdir. Bu da özünü şəhid edən qövmünün belə xilasını arzulayan bir mömin ürəyindəki şəfqət və mərhəmət üfűqünü ortaya qoymaqdadır.

İLAHİ ƏXLAQ

Rəbbimizin “Rəhman və Rəhim” sıfətlərindən nəsib alan Haqq dostları Allahın qullarından özlərinə qarşı işlənən xəta və qüsurlara eynilə cavab vermək və ya onları cəzalandırmaq yerinə əfv etməyi seçirlər. Çünkü bu, Yaradandan ötrü yaradılanlara göstərilən ən gözəl bir məhəbbət və mərhəmət təzahürüdür. Allahın əfvinə nail olmaq ümidi ilə günahkardan əvəz çıxməq xüsusunda öz nəfsini aradan çıxarıb onu ilahi əfvə müxatəb qila bilmək kamilliyidir. Qullarını bağışlaya-bağışlaya Allahın əfvinə layiq ola bilmək ümidiinin bir nəticəsidir.

Məxluqata Xalıqın nəzəriylə baxdıqda insanların iztirablarına qatlanmaq da asan olur. Bu zaman insan daha əfvedici olur. İlahi əxlaq bunu vacib qılır. Necə ki, Rəbbimiz sonsuz rəhmətinin gərəyi olaraq bu dünyada özünə üsyan edənlərin hərəkəti-nə səbir edib onlara saysız nemətlər bəxş edərək ruzilərini verir, onları bağışlamaq üçün bəhanələr axtarır, onların islah olub cənnətə girmələrini istəyir, ilahi mərhəmət mənbəyindən feyzlənən Haqq dostları da insanları əfv edər, doğru yolu taparaq Allahın rızısını qazanmaları üçün əl-lərindən gələni əsirgəməzlər. Heç vaxt egoist olmaz, infaq əhli, qayğıkeş və hər kəsin yaxşılığını düşünən bir müsəlman şəxsiyyəti sərgiləyərlər.

Həmçinin kamil bir mömin Haqqın möhtac və iztirab çəkən qullarını gördükdə

Haqq aşıqləri üçün kainatda hikmətsiz və əbəs yerə yaradılmış heç bir varlıq yoxdur. Bütün məxluqat onları yoxdan var edən Mütləq Sənətkarın idrakdan uzaq mükəmməllikdəki elm, qüdrət və sənətinin əsəridir.

dərhal nəfsini hesaba çəkərək “Mən onların yerində, onlar da mənim yerimdə ola bilərdilər” deyə düşünər, onların dərdini öz dərdi bilər. Çünkü yalnız özünü fikirləşib, digər insanlara qarşı laqeydlik göstərmək əsla müsəlman əxlaqından sayılmaz.

Şeyx Sədi Bostan adlı əsərində belə bir qissə nəql edir:

“Bir gecə Bağdadın yarısı yanmışdı. Bu əsnada bir nəfər:

“Çox şükür, bu yanğın bizim dükanımıza zərər vermədi!..” -dedi.

Müdrik bir adam ona belə cavab verdi:

“Ey mənfəətpərəst adam, sən təkcə özünү düşündürsən? Böyük bir şəhər yansın, amma sənin evinə heç nə olmasın. Bu xoşuna gəlir, eləmi? Acıdan insanların qarınlarına daş bağladığıni görən kəs əgər daşurekli deyilsə, mədəsini doldurmaz. Bir kasıbin acıdan qan quşduğunu görən vicdanlı bir insan ağızına aldığı loğmani necə çeynəyə bilər? Mərhəmətli yolcular qonaq getdikləri yerə çatsalar da yolda qalanlar onlara çatmadıqca yata bilməzlər. Çırrı daşıyan bir adamın ulağı palçığa batsa, padşahların könlü iztirab çəkər.”

Könül sultanlarının hali budur. Həssas ürəkləri hər hansı bir məxluqun əziyyət görməsindən son dərəcə mütəəssir olur.

Rəhmət Peyğəmbəri ﷺ bir qoyunu qulaşından tutub dartaraq kəsməyə aparan bir adamlı rastlaşmışdı. Dərhal müdaxilə edərək:

“Heyvanın qulaşını burax, boynunun kə-

narından tut!" –buyurdu. (İbn Macə, Zəbəih, 3)

Bir dəfə də Rəsulullah ﷺ yolda bir qrup insana rast gelmişdi. Miniklərinin üstündə olduqları halda dayanıb söhbət edirdilər. Onlara belə buyurdu:

"Heyvanlarınıza minərkən onları yormadan minin və yaxşı dincalmalarını təmin edin. Onlardan kürsü kimi istifadə etməyin. Elə minilən heyvan var ki, belinə minəndən daha xeyirlidir və Allah-Təalanı ondan daha çox zikr edər" (Əhməd, III, 439)

Bu nəbəvi bəyanlar məxluqata baxış xüsusunda nə qədər də möhtəşəm bir könül üfüqü açır. İnsanların vicdan həssaslığından uzaqlaşlığı, maddənin əsarətində yaşadığı və vəhşilikdə kaftarları keçdiyi bir dövrdə, heyvanların haqlarının qorunması İslamin haqq, ədalət, şəfqət və mərhəmət saçığının möhtəşəm misalıdır.

Ömər bin Əbdüləziz həzrətlərinin bir qatırı vardi. Onu bazarda işlədər, qazanılan pulu da ehtiyaclarına xərcləyərdi. Qatırı işlədən işçisi bir gün həmişəkindən çox pul gətirdi. İşçidən:

- Bu gün niyə bu qədər çox pul gətirdin?
- deyə soruşduqda,

- Bazar izdihamlı və bərəkətliydi,
- cavabını aldı. Lakin aldığı cavaba qane olmayan Ömər bin Əbdüləziz həzrətləri işçisinə:

“- Xeyr, elə deyil. Sən qatırı çox işlədərək yormusun. Qoy üç gün istirahət etsin!” təlimatını verdi.

Haqq dostlarından **Bəyazid Bistami həzrətləri** Allaha məhəbbətin şiddəti ilə ruhi cəhətdən o qədər həssaslaşmışdı ki, Yaradandan ötrü yaradılanlardan hər birinin iztirabını hiss edərdi. Bir gün döyüldüyü üçün arxasından qan axan bir ulaq gördü və o anda Bəyazid həzrətlərinin də baldırlarından qan axmağa başladı.

Həzrət Ömər -in qəlbində məxluqatın ilahi əmanət olduğu və müsəlmanın gücü nisbətində hər şeydən məsul olması şüuru elə dərin idi ki, “Dəclə kənarında bir qoyun suya düşüb boğulsa, Allah onun hesabını Ömərdən soruşar” deyəcək qədər mərhəmətə sahibdi.

Süfyən Servi həzrətləri də məxluqata qarşı çox mərhəmətli idi. Bir gün bazarda bir quş gördü. Fasilə vermedən qəfəsində oxuyurdu. Pul verib onu aldı və azad etdi. Bu quş hər gecə Süfyən Servinin evinə gələr, namaz qılarkən onu seyr edərdi. Bəzən də ciyinə qonardı. Vəfat etdikdə yene gəldi. Onu tapmayıb, qəbrinə getdi və özünü qəbrin üstünə atdı, orada öldü. Bu zaman xərif bir səs eşidildi:

“Allah-Təalanın məxluqatına olan rəhmətinə görə Allah Süfyana çox mərhəmət etmişdir.” (Evliyalar Ansiklopedisi, c. 11, sf. 65)

Bəzən çox adı və əhəmiyyətsiz görünən kiçik bir yaxşılıq Allah-Təalanın mərhəmətini o qədər cəlb edir ki, böyük lütf'lərə səbəb olur. Buna görə əhəmiyyətsiz zənn edilən kiçik xeyirlərdən də uzaqlaşmamaq lazımdır. İnsanın həm bu dünyada, həm də axırtda böyük-kiçik hər xeyrin yardımına ehtiyacı var.

Əshabi-kiramın qabaqcıllarından olan Əbud-Dərda ᴾ. Şamda ağac əkirdi. Yanına bir nəfər gəldi və:

- Sən Həzrət Peyğəmbərin dostu olduğun halda ağac əkməklə məşğulsan? -deyərək təəccübünü dilə gətirdi.

Əbud-Dərda həzrətləri gördüyü işi xor görən adama bu cavabı verdi:

“- Hələ dayan görüm. Mənim haqqımda tələsik hökm vermə! Mən Rəsulullah ﷺ in belə dediyini eşitdim:

“Bir adam ağac əkər, o ağacın meyvəsin-

dən bir insan və ya Allahın məxluqatından hər hansı biri yeyərsə, bu, o ağacı əkən üçün sədəqə olar.” (Əhməd, VI, 444)

Əlbəttə ki, bunun əksi, yəni bitkilərə və digər canlılara zərər vermək də günah sayılır. Əcdadımız bunu “**Yaş kəsən, baş kəsər**” deyərək ifadə etmişdir.

İslam toplumlarında Yaradandan ötrü yaradılanlara şəfqət və mərhəmət düsturunun davamlılıq ərz edərək müəssisələşməsi vəqfları meydana gətirmişdir. Məqsəd bütün məxluqatın möhtac olanlarına səxavətlə ikram etmək, onlara şəfqət və mərhəmətlə yanaşaraq Allahın rızasını qazana bilməkdir.

Əcdadımızın iyirmi altı min vəqf quraraq insandan heyvanata və hətta nəbatata qədər xidmət etmələri, bütün məxluqatı əmanət bilmələri bu gün sahib çıxmışlı olduğumuz ən mühüm vicdani vəzifələrimizdən birləşdir.

Çünki İslam əqlaqına görə insanın xidmətinə verilmiş bütün məxluqat ilahi əmanətdir. Onlar da qiyamət günü dirildilərək haqsızlıq gördüklləri insanlardan haqlarını alacaqlar. Bu baxımdan zəmanəmizdə rənglərini seyr etmək, cəh-cəh vurmalarından həzz almaq kimi bəhanələrlə qəfəslərə həbs edilən quşların və ya akvariumlara məhkum edilən müxtəlif balıqların sabah qiyamət hesabı olaraq insanın qarşısına çıxacağı unudulmamalıdır. Bunlardan daha betəri isə əkin köklərini təmizləmək üçün yandırılan tarlalarda saysız-hesabsız məxluqatın tələf edilməsidir. Yenə təəssüfə qeyd edək ki, bir çox yerdə keçirilən dəvə, xoruz və qoç döyüşləri kimi vəhşiliklər də ilahi mizanda insanın qarşısına çıxacaq ağır cinayətlərdəndir.

Xülasə: Allah-Təala varlıqlar içinde Adəm oğlunu şərəfli qılmış və hər şeyi onun əmrinə vermişdir. Bu baxımdan, hər şey ona əmanətdir. O, dənizdə, quruda və havada olan bütün varlıqlardan (taqəti nisbətdə) məsuldur. Ayeyi-kərimədə buyurulur:

“Sonra da həmin gün (Allahın dünyada sizə əta etdiyi) nemətlər barəsində mütləq

sorğu-sual olunacaqsınız!” (Təkasur, 8)

Canlı-cansız, bütün məxluqata qarşı xoş rəftar etmək müvəqqəti olaraq xidmətimizə verilmiş nemətləri israf etmədən, saçılışovurmadan, sərf nəfsimizə həsr etmədən, nəzakət və hörmətlə işlətmək onları bizə bəxş edən Rəbbimizə məhəbbət və təzimin açıq nişanəsidir.

Mərhum ustadımız **Musa Əfəndi həzrətlərinin** geyimindən tutmuş yeyib-içməsinə, hətta bir stekani tutuşuna qədər hər hal və hərəkətində gözə çarpan incəlik, nəzakət və zərafət də yaradılmış hər şeyi ilahi əmanət görmə həssaslığının əməli bir ifadəsiydi. Yenə bu qəbildən olaraq, möhtac halda olan möminlərə göstərdiyi qayğıdan savayı ətrafına siğnan pişikləri, itləri və hətta bağçasının üstündə uçan qağayıları və göyerçinləri ikram və lütfkarlığı ilə dərin mərhəmətindən nəsibləndirməyə çalışardı.

Mərhəmətli bir mömin əməl dəftərini xeyirlərə doldura bilmək üçün həyat sərmayəsini ən səmərəli şəkildə işlədib qarşısına çıxan hər bir xeyir işi dəyərləndirməyə çalışır. Çünki Həzrət Əbu Bəkr Ə-in buyurduğu kimi:

“Dünya möminlərin bazarı, gecə ilə gündüz sərmayələri, saleh əməllər ticarət malları, cənnət qazancları, cəhənnəm də zərərləridir.”

Yəni insanın qarşısında iki yol var: səadətə nail olanlara cənnət, bədbəxtlərə cəhənnəm. Əbədi aləmdəki bədbəxtliyin ən bariz əlaməti isə “mərhəmətsizlik”dir. Hədisi-şərifdə də: “*Mərhəmət yalnız bədbəxt olanın qəlbindən alınar.*” buyurulmuşdur. (Tirmizi, Birr, 16/1923)

Rəbbimiz qəlblərimizi Xalıqdən ötrü məxluqata şəfqət, mərhəmət və məhəbbətin bərəkəti bir mənbəyi eyləsin! Həmimizi əlindən, dilindən, halından və sözlərindən məxluqatın istifadə etdiyi saleh qullarından etsin! İlahi rəhmətinə, yaradımına, əfv və məğfirətinə məzhər eyləsin!

Amin!..

Elm məqamını idarəçiliyə dəyişməyən ƏBUD-DƏRDA

Cahiliyyə dövründə qardaş olduğu Abdullah bin Rəvahanın hər gün müntəzəm sitayış etdiyi taxta bütü qırıb yox etdikdən sonra “əgər bu bütün faydası olsaydı, özünü müdafiə edərdi” –deyərək müsəlman olan Əbud-Dərda intizamlı həyat tərzinə malik, dillərə dastan, elmiylə amil mədinəli alim səhabələrdəndir. Müsəlman olduqdan sonra sanki bədənindəki hər bir hüceyrəsi İslam nurulya yenidən canlandı. Yaşadığı bölgədə ən son iman edən olsa da zəka və imanındakı gücünə görə ən öndə gələnlərdən biri olmuşdur. Onun həyatının hər bir anı hər kəsin ibrət alacağı hadisələrlə doludur. Biz onun elm və dünya ilə olan münasibətinə nəzər salmaq istəyirik.

O, müsəlman olduqdan sonra böyük canfəşanlıqla elmə və ibadətə sarıldı. Bütə sitayış edərək keçirdiyi həyatının peşmançılığını çəkir və gecə gündüz çalışaraq bu boşluğu doldurmağa can atırdı. O, elm və əməl karvanına qatıldı və Həzrət Peyğəmbərin mübarək “Ümətimin hikmət sahibi, mütəfəkkiri Əbud-Dərda Uveymirdir” kəlamının müxatəbi oldu. Həzrət Ömrə ondakı elm, əməl və imana heyran qallaraq Onu Şama vali təyin etmək istədi. Ancaq elm sevgisi, “dünya üçün deyil, axırət üçün çalışma”, “Quran və sünətətbligi” düsturunu əsas götürdüyüնə görə bu təklifdən imtina etdi. Beləliklə, Şam bölgəsinə elm müdərrisi olaraq getməyi seçdi. Elm məqamını idari məqama dəyişmədi.

Kapitalizmin hökm sürdürüyü günümüzün pəncərəsindən baxdıqda bu seçimin məntiqli bir seçim olduğunu qəbul etmək çətindir. Çünkü bu gün kimə (istisnalar xaric) yüksək və ya hər hansı bir vəzifə təklif edilsə, bu təklif qeyd-şərtsiz qəbul edilər. Baş olma sevdası və dünya sevgisi günümüzdəki xəstəliklərin ən başında yer alır. Bu xəstəliyi Əbud-Dərdadan dinləyək:

Bir adam gələrək Əbad-Dərdadan “Ya Əbad-Dərda, mənim ciddi bir xəstəliyim var. Məni müalicə et” –deyə xahiş edir. Əbud-Dərda:

“Xəstəliyin nədir?” -deyə soruşduqda:

“Mənim qəlbimdə həddindən artıq dünya sevgisi var. Qıldıqım namazlarda nur görə bilmirəm. İbadətlərimdən

zövq və ləzzət ala bilmirəm” -cavabını alır.

“Sənin xəstəliyin xəstəliklərin ən şər-lisidir. Bunu dərhal müalicə etməlisən. Yox-sa imanını itirərsən. Nəsihətə belə davam edir:

Tez-tez xəstə ziyarətinə get! Cənazə namazlarında iştirak et! Qəbirləri ziyarət et! Bu üç şeyi müntəzəm edərsənsə xəstəlikdən qurtularsan. Səndəki dünya sevgisi yox olar, qəlbin nurlanar və bəsirətin açılar.

Xəstə, Əbud-Dərdanın dediklərini edir. Ancaq özündə hər hansı dəyişiklik hiss etmir. Təkrar Əbud-Dərdaya müraciət edir və tövsiyələrinin heç bir xeyri olmadığını söyləyir.

Əbud-Dərda ona bu hikmətli cavabı verir:

“Elə isə sən cənazəyə bir heyvan ölü-sünə gedər kimi getmişən! İndi deyə-cəklərimi yaxşı dinlə! Xəstə ziyarətinə getdiyin zaman bir gün sənin də onun kimi zəif, halsız və yatağa uzanmış halda olacağınızı təsəvvür et! Bir qurtum suyu belə içməkdən aciz olduğunu düşün! Bü-tün bu həqiqətlərə rəğmən hələ də dün-yaya bağlanmaqdakı məqsədin nədir? Görərsən ki, dünya, zənginlik insanı bu haldan qorur. Orada nəfsinə belə de: “Bunun halına bax! Sənin də sonun budur! Elə isə dünya məhəbbətindən əl çək!

Cənazəyə getdiyin zaman təsəvvür et ki, bu şəxsi bütün dünya nemətlərindən ayırib, tabutun içi-nə qoyub müsəlla daşının üzərinə qoyublar. Qohum-əqrəbəsi, çox sevdiyi və bütün ömrünü onlar üçün xərc-lədiyi uşaqları onu arxasından izləyirlər.

Qəbiristanlığa çatdıqda orada yatanların halını düşün! Bir gün sən də onlar kimi ol-caqsan. Bədənin çürüyüb həşəratlara yem olacaq.

Ey adam! Əgər bu üç şeyi edərkən bun-ları düşünüb, özünü o naların yerinə qoysan, qısa zamanda təhlükəli xəstəliklər-

Tez-tez xəstə ziyarətinə get!
Cənazə namazlarında iştirak
et! Qəbirləri ziyarət et! Bu
üç şeyi müntəzəm edərsənsə
xəstəlikdən qurtularsan. Səndəki
dünya sevgisi yox olar, qəlbin
nurlanar və bəsirətin açılar.

dən qurtularsan. Əbud-Dərdanın tövsi-yələrinə əməl edən bu şəxs qısa zamanda xəstəlikdən qurtulur və ona xeyir dua edir.

Yuxarıda sadalanan tövsiyələr bu gün hər kəsin diqqətə alması labüd olan tövsiyələrdir. Dünya və dünyalığın hökm sürdüyü vaxtda hər birimizə istəməsək də sirayət edən dünya sevgisi və baş olma sevdası xəstəliyindən qurtulmanın yolu 14 əsr öncə yaşış Əbu Dərdanın hikmətli sözləri və tövsiyələridir. Unutmamaq lazımdır ki, su gəminin xaricində olarsa onun üçün bir nemətdir, amma içi-nə daxil olarsa onun üçün təhlükə və yox olma səbəbidir.

Öyrənmək və əməl etmək əshabin qib-tə ediləcək xüsusiyyətlərindəndir. Onlar elmin zay olmasını qəbul edə bilmir və hər fürsətdə, hər yerdə elmin əsl mənbəyi olan Quranı və əsla ehmal edilməyəcək Rəsulullah əleyhissalamın elmini başqa-larına yayırlar.

Qəribədir ki, bu gün (mənəvi) qıtlıq və yoxluq dünyasında yaşayıraq!? Nə özümüz öyrənirik, nə də ailəmizə öyrədirik. Unutmayaq ki, elmlə bütünləşən əməl insani kamilləşdirər, simasına xoşluq, davranışlarına sevimlilik, sözlərinə də dərin təsir gücү verər.

Son kəlamımız Əbud-Dərdadan olsun: “*Bilin ki, sizi başqasına möhtac olmaqdan qurtaran az dünyalıq, sizi həvəslər arxasında sürükləyən coxdan daha xeyrli dir.*” Allah onlardan razı olsun...

PEYĞƏMBƏRİ SEVİRŞƏNSƏ...

Möminlər üçün dünya həyati çox meyil edilməyəcək dərəcədə dəvərsiz, bir ağac kölgəsində oturacaq qədər ötəri, göz qırpmı qədər qısadır. Axırət həyati isə ağlın dərk edə bilməyəcəyi dərəcədə gözəl nemətlərə baxanda çox böyük lütf, zaman baxımından əbədi və sonsuzdur.

Bu gerçəyin bizə baxan tərəfi o əbədi səadət yurdu olan cənnətin yolunun dünyadan keçməsidir. Eyni şəkildə cəhənnəmin yolu da burdan keçir. Kim dünyada nə əkirsə, axırətdə də onu biçir. Daha doğrusu, insan özünü yandırıb-yaxacaq atəsi dünyadan özü aparır.

Dünyadaki böyük nemət və lütfərin başında peyğəmbərlər durur. O peyğəmbərlər ki, bütün işləri insanları qaranlıqdan aydınlığa, haqsızlıqdan ədalətə, cəhənnəmdən cənnətə tərəf daim istiqamətləndirmək olmuşdur.

124 min peyğəmbər inanınlara rəhbər olub yol göstərmişdir. Həzrət Məhəmməd də gecə-gündüz demədən insanlığın xilas olması üçün çalışmış, ömrü boyu ümməti üçün Rəbbinə dua etmişdir.

O böyük şəxsiyyətə ümmət olmaq bəxtiyarlığı bizim üçün əlbəttə, ən böyük şərəfdır. Ancaq hər şərəf özü ilə məsuliyyətlər gətirir, ləyaqət tələb edir. Onu tanımaq, ona inanmaq, onun yolu ilə getmək... Bu da ancaq Onu sevməklə mümkündür.

Kainatın fəxri, insanların-cinlərin Peyğəmbəri, iki cahan günü Həzrət Məhəmməd Mustafanı əgər həqiqətən sevirsənsə, gəl insanı insan edən bu fəzilətlərlə bəzən!

Peyğəmbəri sevirsənsə, sədaqətli ol!

Sidq, sədaqət, İslamin ən mühüm əsası, müsəlmanın ən bariz xüsusiyyətidir. Dinimiz

İslam bizi dürüst olmağa, yalan danışmamağa və daim düz yolda yeriməyə istiqamətləndirir. Allah Təala belə buyurur:

“(Ey Rəsulum!) Sənə əmr edildiyi kimi, düz (yolda) ol! Səninlə birlikdə iman gətirənlər də düz (yolda) olsunlar...”¹

Sadiq qul olmağın yolu da sadıqlərlə birlikdə olmaqdan keçir. Rəbbimiz biz inanınlara buyurur:

“Ey iman edənlər! Allahdan qorxun və (imanında və əməllərində) doğru olanlarla (birlikdə) olun!”² Əshabələrdən biri Peyğəmbərimizdən (s.ə.s) soruşdu:

Ey Allahın Rəsulu! Mənə İslami elə şəkildə başa sal ki, onu bir daha başqasından soruşmağa (öyrənməyə) ehtiyac hiss etməyim. Peyğəmbərimiz isə belə cavab verdi:

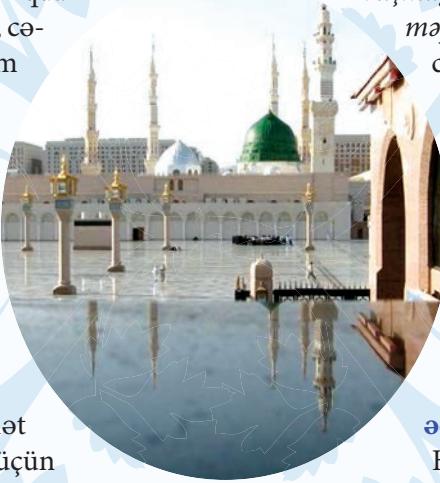
“Allaha inandım de və dürüst ol!”³ Başqa bir hədisində də belə buyurur:
“Qəlbi dürüst olmayınca, bəndənin imanı doğru (məqbul) olmaz. Dili doğru olmayınca da qəlbi doğru olmaz.”⁴

Peyğəmbəri sevirsənsə, ədalətli ol!

Hər şeyi öz yerinə qoymaq mənasına gələn ədalət mülkün təməli, dövlətin əsasıdır. Qurani-Kərimə görə ədalətin dayağı şəxsi mənfəət və tərəfkeşlik deyil, halallıq və haqlılıqdır. Allah-Təala buyurur:
“Həqiqətən, Allah ədalətli olmayı və yaxşılıq etməyi əmr edir.”⁵

Hamiya ədalətli olmaq yalnız müsəlmanlıqda vardır. Çünkü Rəbbimiz belə buyurur:
“Söz söylədiyiniz zaman qohumunuz olsa belə, ədalətli olun”⁶ Həzrət Məhəmməd buyurur:

“Kim, haqsız yerə zülmə bir qarış torpaq ələ keçirərsə, qəsb etdiyi torpaq parçası onu

O böyük şəxsiyyətə ümmət olmaq bəxtiyarlığı bizim üçün əlbəttə, ən böyük şərəfdir.

Ancaq hər şərəf özü ilə məsuliyyətlər gətirir, ləyaqət tələb edir. Onu tanımaq, ona inanmaq, onun yolu ilə getmək... Bu da ancaq Onu sevməklə mümkündür.

*qiymət günü yeddi qat yerin dibinə batırar.*⁷

Peyğəmbəri sevirsənsə, mərhəmətli ol!

Mərhəmət Yaradandan ötrü bütün yaradılana qarşı yumşaq olub onlara şəfqətlə rəftar etməkdir. Peyğəmbərimiz buyurur: “İnsanlara mərhəmət etməyənə Allah da mərhəmət etməz.”⁸

Uca Rəbbimizin ən bariz vəsfı mərhəmətdir. Qurani-Kərimdə buyurur: “...Mərhəmətim hər şeyi əhatə etmişdir...”⁹

Aləmlərə rəhmət olaraq göndərilən Peyğəmbərimiz istər dərin mənalı sözləri, istərsə də örnek davranışları ilə yer üzündə mərhəmətin ən böyük təmsilçisi olmuşdur. İnsanların da mərhəmətli və xeyirxah ola bilmələri üçün sevgi hissini insanın daxilində yer tutması lazımdır.

Peyğəmbəri sevirsənsə, səbirli ol!

İnsana məxsus olan səbir adamin özünə güvənməsi, könlük rahatlığı ilə Haqqə söykənməsi, qorxmadan Yaradana təvəkkül etməsi və təmkinlə nəticəni gözləməsidir.

Qurani-Kərimin bir çox ayəsində səbir və onun nəticəsinə vurgu edilir. İstər nəfslə olan mübarizədə, istər düşmənlə olan mühabibədə, istərsə də müxtəlif sahələrdə lazımı tədbirləri gördükdən sonra səbir həmişə möminin mizacı olmalıdır. Allah-Təala buyurur: “*Ey iman gətirənlər! Səbir edin!*”¹⁰

Kədərli hallarda da, sevincli hallarda da müsləmanlar səbir və təvəkkül halında ol-

malıdırular. Peyğəmbərimiz bu vəziyyəti nə gözəl izah edir:

“*Möminin vəziyyəti qibtə edilməyə dəyər. Çünkü onun hər halı özü üçün bir xeyir səbabidir. Belə bir xüsusiyyət yalnız mömində vardır. Sevinəcək olsa şükrү edər; bu onun üçün xeyir olar; başına bir müsibət gəlsə, səbir edər, bu da onun üçün xeyir olar.*”¹¹

Həzərət Peyğəmbər (s.ə.s) ilə səhabələri müşriklərin olmazın əzab və əziyyətlərinə səbir edərək bir tərəfdən Allahın rızasını qazanmış, digər tərəfdən də dinimizi hər şəraitdə təblig edib öz həyatlarında da yaşayaraq bizlərə ən gözəl nümunə olmuşlar. Yalnız bəla və müsibətlərdə deyil, bolluq içində olanda da səbir etməliyik.

Peyğəmbəri sevirsənsə, şükrü edən ol!

Allah insanlara saysız nemətlər vermişdir. Rəbbimiz belə buyurur: “*Əgər Allahın nemətlərini sayacaq olsanız, sayıb qurtara bilməzsiniz.*”¹² Sonsuz nemətlərə qarşı Yaradana şükrü etmək o qədər də asan deyil. Buna görə də Peyğəmbərimiz ayaqları şışənə qədər ibadət edər, soruşanlara “Şükrü edən qul olmayımmı?” cavabını verərdi.

Bir konfet verənə belə təşəkkür etməyi unutmayan insan görəsən nə üçün saysız nemətlər bəxş edən Rəbbinə şükrü etməyi unudur? Halbuki Peyğəmbərimiz (s.ə.s) belə buyurur:

“*Allaha həmd (şükrü) edərək başlanmayan hər mühiüm iş bərəkətsiz olar.*”¹³

1. Hud surəsi, 112
2. Ət-Tövbə surəsi, 119
3. Müslim
4. İbn Hənbəl
5. Ən-Nəhl, 90
6. Əl-Ənam surəsi, 152
7. Buxari
8. Müslim
9. Əl-Əraf surəsi, 156
10. Ali-İmran 200
11. Riyazüs-salihin
12. İbrahim Surəsi, 34
13. Riyazüs-salihin

MESAJ KAĞIZDA - KAĞIZ AĞACDA

Yer üzünün hər tərəfi bizə məscid qılındı. Namaz vaxtı girdikdə olduğunuz yerdə namaz qılın deyən, oğlu İbrahimin qəbrindəki əyriliyin yatana deyil, baxana xoş görünməyəcəyi üçün düzəldilməsini istəyən Peygəmbərin ümmətəiyik. Madam ki, yer üzü məscid hökmündədir, ağacların da məsciddəki səflər və əsgərlər kimi yan-yana olması lazımdır.

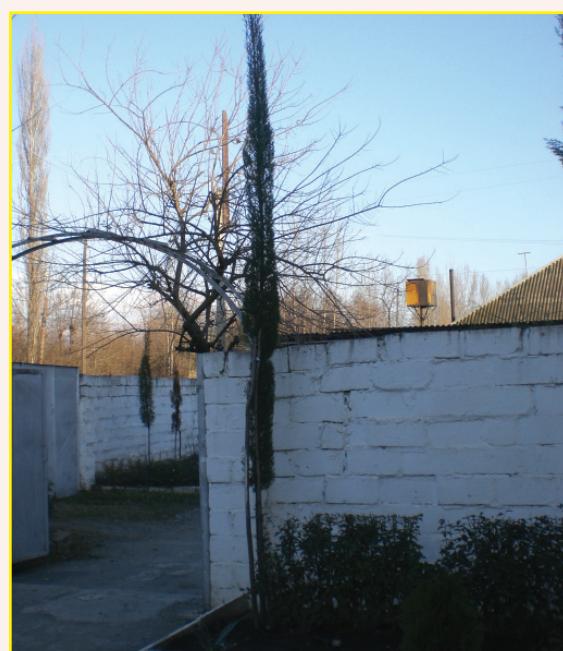

Əmr olunduqları kimi dosdoğru olan Quran hafızları əlifdirlər, əlif kimi yaşalar. Əlifi (doğruluğu) öyrədirlər. Belə hafızların qəbirlərində sərv ağacları olmasa da addımladıqları yerlərdə, girdikləri könlüllərdə görünən və görünməyən sərvlər heç vaxt əskik olmaz.

Hafızın qəbri olan bağçada bir gül varmış... Hər gün yenidən açılmış qanayan rəngiylə... Ölüm asudə bir bahardır bir rində... Və sərin sərvlər altında qalan qəbrində... Hər səhər bir gül açar, hər gecə bir bülbülbül oxur... (Bax: Əliabadlı Musab)

Payızda tökülməyə, qışda qırılmağa təəccübələ baxılmaz. Ömrünün baharında aşağı əyilərək yüksələ bilməyənlərin həlinə acımaq lazım. Başım hara, ayağım ora demişlər. Ağacın da başı hara əyilsə, gövdəsi o tərəfə gedər. Bütün döyüslərdə ilk hədəf başlardır.

Budaqların qırılan başın yerini almaq üçün zirvəyə can atışını şəkildən görmək mümkündür. Eyni hal hansı coğrafiyada, hansı zaman kəsiyində yaşanmamışdır ki? Başsızlıq hali qorxuncdur. Həyatda başların ayaq, ayaqların da baş olduğu zamanlar da olur. Niyə də olmasın axı? “soğan başı da olsan bir baş ol”, “baş olan boş olmaz”, “ata quyruq olmaqdansa siçana baş olmaq yaxşıdır” fəlsəfəsinə sahib insanlar hər zaman olmuşdur.

Kölgəsinin olmadığı rəvayət olunan Peyğəmbərin ümmətiyik. Əyri olanın kölgəsi də əyridir. Red Kit öz kölgəsinə belə silah çəkər və kölgəsini vuraraq ortadan qaldırır. Öz kölgəsini belə vuran anlayış ətə-sümüyə nələr etməz görən?

Axırət həyatı əsasdır. Dünya isə o əsasın kölgəsi hökmündədir.

Ey bizi nemətləriylə ruziləndirən! Bize göstərdiyin kölgələrin əsillərini göstər!

Qiyamətin qopduğunu duysaq belə, əlimizdəki fidanı əkməliyik. Meşyə ge-dərkən baltasını örtərək ağaclarдан giz-lədən həssas bir mədəniyyətə sahibik. Qurbanlıq heyvana bıçaq göstərilmədiyi kimi ağaclarla da balta göstərilməzmiş “Yaş kəsən baş kəsər” demişlər. Yəni gərəksiz yerə yaş ağac kəsmək cinayətdir.

Son söz: *Uşaq saflığı ilə şam atırlı salamlar...*

ASKLEPIOUSUN XORUZU...

Əmin insan olmaq başqalarının sənə hər şeylərini etibar edə biləcəyi şəxs olmaqdır. Sözün əsl mənasında isə insanın sahib olduğu mövqe, imkan və şəraitə görə məsuliyyət duymasıdır. Bəlkə buna görədir ki, Uca Allah insana bəxş etdiyi o dəyərli şeyə (kimisinə görə Quran, kimisinə görə ağıl, kimisinə görə bilgi, kimisinə görə iradə (hamısı eyni nəticəyə dəlalət etmirmi!?) “əmanət” adını verir!

Əmanət öhdənə götürdüyüün vəzifədir, yerinə yetirməkdə cavabdeh olduğun işdir. Əmanət başqasının qorumaq üçün verdiyi hər hansı bir əşyadır. Yaxud başqasına verilməməsi məqsədilə qoyduğu şeydir, sözdür, fikirdir və ya sirdir. Nə olur-olsun, əmanətdir.

Müqəddəs Quran buyurur:

“Allah sizə əmanətləri öz sahiblərinə qaytarmağınızı və insanlar arasında hökm etdiyiniz zaman ədalətlə hökm etməyini-

zi əmr edir. Həqiqətən, Allahın bununla sizə verdiyi öyüd necə də gözəldir! Əlbəttə, Allah (hər şeyi) eşidəndir, görəndir!” (ən-Nisa, 58)

Əmanət sahibi olmaq, yəni güvənilən və mötəbər olmaq ictimai həyatın ən zəruri amillərindən biridir. Əmanət duyğusunun yox olması ictimai tənəzzülün xəbərçisidir. Hər şeydən əvvəl peyğəmbərlərin ən bariz xüsusiyyəti əmanətdir. Hətta Hz. Məhəmmədin (s.o.s) peyğəmbərlik vəsfinə bürünmədən əvvəlki ilk əlaməti “Məhəmməd əl-Əmin” olmasıdır.

Ancaq əmanət duyğusunu sadəcə peyğəmbərlərə xas görmək kifayət etməz. Hz. Peyğəmbər əl-Əminin “münafiq(lij) in əlaməti üçdür: əmanətə xəyanət etmək...” sözü əmanətə ən layiq olanın möminlər olduğunu xatırladır şübhəsiz. Hz. Peyğəmbərə inanmayan yəhudilər belə öz əşyalarını ona əmanət etmədilərmi? Yaxud əmanətini yerinə yetirən kafirlər belə

*Əmanət öhdənə götürdüyüün
vəzifədir, yerinə yetirməkdə
cavabdeh olduğun işdir. Əmanət
başqasının qorumaq üçün
verdiyi hər hansı bir əşyadır.
Yaxud başqasına verilməməsi
məqsədilə qoyduğu şeydir,
sözdür, fikirdir və ya sirdir. Nə
olur-olsun, əmanətdir.*

Quranın dili ilə Allahın nadir olan tərifinə layiq olmadılar mı? “(Kitab əhlindən elə kəslər vardır ki, əgər onlara bir dinar (çoxlu) əmanət verərsənsə, onu tamamıla sənə qaytaralar; elələri də vardır ki, onlara təkcə bir dinar qızıl əmanət versən, başlarının üzərində möhkəm durub tələb etmədikcə sənə qaytarmazlar. Bunuñ səbəbi budur ki, onlar: “Ümmilərə görə (kitab əqli olmayan cahil ərəblərin mallarını mənimseməyə görə) bizə irad tutulmayacaq”, - deyər və bilə-bilə Allaha qarşı yalan söyləyərlər. Xeyr (elə deyildir). Hər kəs öz əhdinə vəfa etsə və pis əməllərdən çəkinsə (əmanətə xəyanət etməsə), şübhəsiz ki, Allah (belə müttəqiləri sevər” (Ali İmran, 75-76)

Bu iki hadisə arasındaki qəribə bənzərlik əmanətin sadəcə dini, örfi, məhəlli əxlaqi yox, qlobal bir əxlaqi davranış olduğunu göstərir. Tarixə nəzər salaq.

Dünyamızın yazılı tarixini qədim yunanlara qədər izleyə bilirik. Ancaq həmən tarixin yazılı olmadan tarix olanları da mövcuddur – Sokrat. Həyatı boyu bir sətir belə yazı yazmamışdır. Ancaq dünyadan harasında olursa-olsun, az-çox fəlsəfə kitabı vərəqləmiş birisindən “həqiqi filosof kimdir?” deyə soruşsanız tərəddüsüz “Sokrat” deyər hər halda. Sokratı yalnız “bilgi sevənlər” tanımır. Bəzən “bilgi sevməyənlər” belə Sokratın məşhur sözünü özlərinə

istinadgah seçirlər. Məsələn, belə deyirlər: “Sokrat deyir ki, oxudum, oxudum, oxudum və ən axırdı bircə onu bildim ki, mən heç nə bilmirəm”. Tənbəllərin siğndığı “limandır” bu düşüncə tərzi. (halbuki Sokratın demək istədiyi “mən nəyi bildiyimi və nəyi bilmədiyimi də bilirəm” -dir).

Ancaq Sokratı bu qədər məşhur edən şey nə onun özünü bilgili zənn edənlərə yönəldiyi uşaqqvari bezdirici sualları, nə içindən ona tanrıının çox deyil bir olduğunu piçildayan o “səs” (Daimon), nə də bir müttəfəkkirin “bütün Qərb fəlsəfəsi ondan alınmış bir sitatdır” dediyi, tələbəsi Əflatun olmuşdur. Sokratı məşhurlaşdırın və qalıcı qılan şey edam kürsüsündə zəhəri qaşıqlayarkən tövsiyə etdiyi “Asklepiousun xoruzu”dur.

Sokratı öldürmək üçün toplanmış heyətin sədri Sokratın yaxın dostu olan Kritondu. Məhkəmənin qaydalarına uyğun olaraq Sokrata zəhəri yedikdən sonra ölmən necə gələcəyini başa salır: “Çox çətin deyil, dostum. Yedikdən sonra bir az hərəkət elə. Sonra ayaqlarında bir ağırlıq hiss edəcəksən. Ağırlıq hiss edəndə uzanarsan. Beləliklə zəhər tədricən bütün bədəninə təsirini göstərəcək və ölücəksən.”

Soyuqqanlıqla bunu dinləyən Sokratın arvadından fəryad qopur. Onu son dəfə vidalaşmaq üçün Sokratın yanına gətirirlər:

- Niyə ağlayırsan?

- Bilirəm ki, səni nahaq yerə öldürürler, Sokrat!

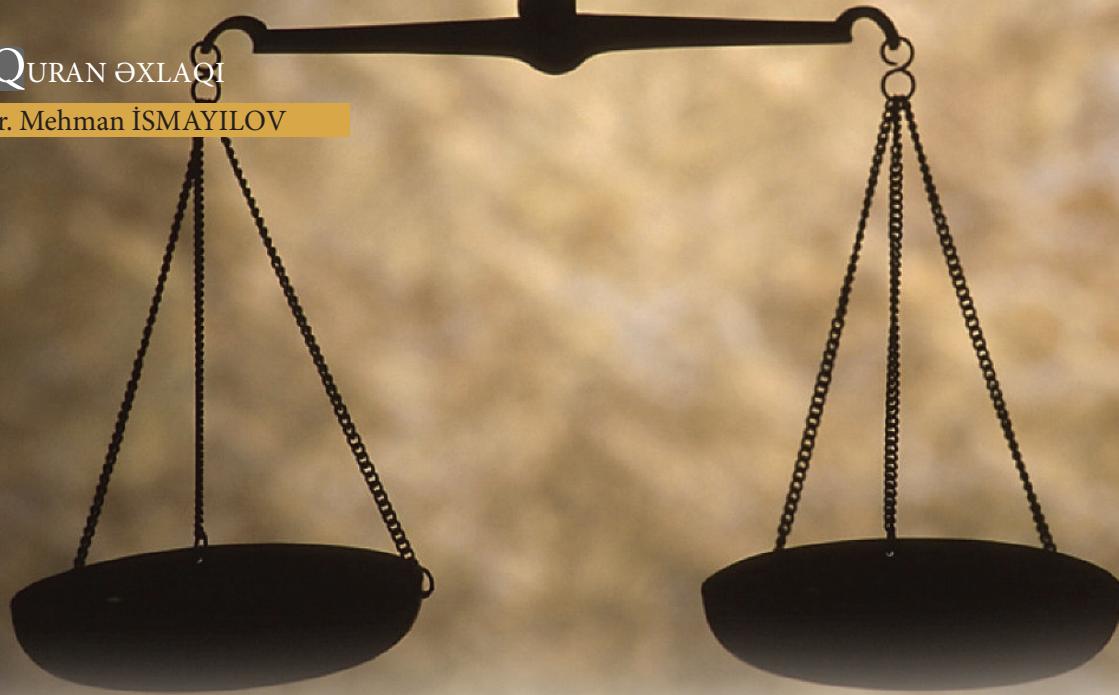
- Sən nə deyirsən!? Haqlı yerə öldürüləydim dahamı yaxşı olardı!

Sokrat zəhəri son damlasına qədər içir, bir az yeriyir və uzanır. Ondan son sözünü söyləməsini istəyirlər. Üzünü Kritona tərəf çevirir və:

- Asklepiousa bir xoruz boyun olmuşdur, onu kəsərsən! Unutma ha!

- Unutmaram, bəs başqa sözün yoxdurmu?

Cavab gəlmir və Sokrat ölürlər.

İBADƏT VƏ İCTİMAİ MƏSULİYYƏT

Allaha qarşı olan məsuliyyətimiz bəşəriyyətə qarşı olan məsuliyyətlərimizdən ayrı deyildir. İbadət eyni zamanda ictimai məsuliyyət gətirir. Çünkü ibadət “insanları toplum içində, toplumun bütündən ayrılmadan ayrı-ayrı, tək-tək fəndlər halında daim təlim-tərbiyə edib yetişdirən və beləliklə onları toplum mənəfəətlərinə yönəldən, topluma xidmət etməyə hazırlayan, ancaq şəkil və görünüş etibarilə bir-birinə bənzəməyən hərəkət və fəaliyyətlər bütününe deyilir.”* İbadətin insan üzərində psixoloji olduğu qədər sosial təsiri də vardır. Sosial bağları ibadətlə güclənən insanlar arasında fərdiyətçiliyin yerinə kollektiv ruh hakim olur.

Qulun Allah və digər insanlarla olan münasibətləri bir-birindən ayrı deyildir. Bunlar dinin bir-birini tamamlayan tövhid və ədalət qanadlarıdır. Əgər bunlardan biri qırılsada digəri öz rolunu itirər.

Çox təəssüfki, bugün ibadət-ictimai məsuliyyət əlaqəsini qura bilmirik. Bu əlaqəni

qura bilməməyimizin ən böyük səbəbi isə ibadətin teoriya yönünü əvvəlcədən düzgün şəkildə meydana gətirməməyimizdir.

Məhz aşağıda haqqında danışacağımız Maun surəsi də bu məsələyə diqqət çəkir. Surənin ilk ayələri insanın digər insanlarla, sonrakı ayələri də insanın Allahla münasibətini ələ alır.

Surədə diqqət çəkilən əsas nöqtə Allahə könüldən ibadət etməklə yardımlaşma və dayanışmanın bir-birindən ayrılmazlığının vurgulanmasıdır. Buna görə həqiqətən dinə inanan və axırət məsuliyyəti daşıyan insan həm Allahə, həm də məxluqata qarşı vəzifələrinin şüurunda olub bunları ixləs və səmimiyyətlə yerinə yetirən, fərdiyətçiliyi aşaraq ictimai sahəyə faydası toxunan insandır.

Surə daha öncə də qeyd etdiyimiz kimi insanın ictimai məsuliyyətindən bəhs edir:

1. (*Ya Peyğəmbər!*) Dini (*haqq-hesab günüünü*) yalan hesab edəni (*Əbu Cəhli*) gör-dünmü?

DEYİLMİ?

2. O elə adamdır ki, yetimi itələyib qovar (*haq-qını vermez*);

3. Və (*xalqı*) yoxsulu yedirtməyə rəğbətləndir-məz (*nə özü fəqiri yedirdər, nə də özgəsini qoyar*).

Daha sonra isə insanlar arasındaki münasibətlər mövzusu insan-Allah münasibətlərinə istiqamətlənir ki, bu da qeyd etdiyimiz kimi tövhid-ədalətin bir-birləri ilə nə qədər əlaqəli olduqlarını göstərir.

4. *Vay halına o namaz qılanların ki,*

5. *Onlar öz namazlarından qafıldırlar (səhlən-karlıqları üzündən namazlarını vaxtlı-vaxtında qılmazlar);*

6. *Onlar (namazlarında) riyakarlıq edər,*

7. *Və (xalqa) zəkat vermayı qadağan edərlər (yaxud xəsislik göstərib bir iş üçün qonum-qonşuya lazım olan qab-qacağı verməkdən imtina edərlər).*

Qurana görə ibadətlərdə niyyət və ixləs töhidin əməldəki əksidir. Məqsədindən qopan ibadət öz xüsusiyyətini itirər. İbadətin hikməti, qayəsi unudulmamalıdır. Yəni namaz qılkən onun haqqı verilməlidir. Namazdakı hərəkətləri yerinə yetirməklə, namazın dualarını oxumaqla yanaşı qəlblər namazın həqiqətini idrak etməlidir. Çünkü insandan istənilən namazı iqamə etməkdir. Onu əda etmək deyil. Namazı iqamə etmək isə onun həqiqətini yaşamaq və onu sadəcə Allah üçün qılmaqla mümkündür.

Buradan da belə başa düşürük ki, qəflətlə namaz qılanlara namazın heç bir təsiri olmaz. Və belə bir ibadət ictimai məsuliyyətə sövq etməz.

Nəticə olaraq deyə bilərik ki, Maun surəsi dinin bir bütün olduğunu və onun bütün təlim-lərinin yerinə yetirilməsinin vacibliyini bildirir. Əgər dinin bütünlüyü pozular və din sadəcə bəzi şəkilçi ibadətlər və adətlər səviyyəsinə gətirilərsə, o zaman din həm insan həyatındaki rolunu, həm də dəyərini əhəməyyətli dərəcədə itirər.

Ömür başdan-başa, beşikdən-qəbrə
Həyatın sevinci, qəmi deyilmi?
Ölüm bir ömürlük iztirabların -
Ağrının, acının cəmi deyilmi?

Mənəvi dünyaya qalxıb ucalmaq
Qanadlı duyğuya qismətdir ancaq.
Beləysə, ömürdən, gündən kam almaq
Hər kəsin arzusu, kamı deyilmi ?

Keçir məqamlar da gündə yüz əldən,
Hansı gizli əldir pozan, düzəldən.
Sənin güvəndiyin dünya əzəldən
Əkilən, biçilən zəmi deyilmi?

Ayaqlar altında yer oldu tapdaq,
Sırrını, məğzini bilmədik ancaq.
Tapdaq etdiyimiz bu qara torpaq
Əbədi mənzilin damı deyilmi?

Damımız üstündə gəzər, hey gəzər,
Hərə ürəyincə bir mənzil bəzər.
Torpağı sormaqdan etmədik həzər,
Bu da ağlımızın kəmi deyilmi?

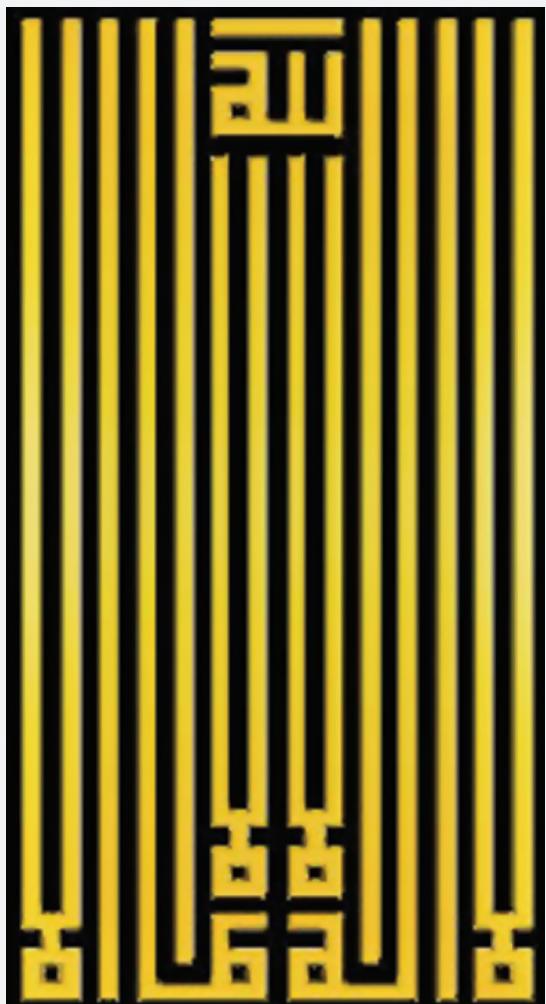
Ötəri mənzildə qədər hökm edər,
Kimimiz bal içər, kimimiz zəhər:
Əbədi mənzildə hamı - bir nəfər,
Bir nəfər özü də hamı deyilmi?

Bəxtiyar Vahabzadə

* Ali Murat Daryal, *Dini Hayatın Psiko-Sosyal Temelleri*, s.66.

RƏBBİNƏ YÖNƏL

Aləmlərin Rəbbi olan Allah-Təala belə buyurmaqdadır:

“Rəbbinin adını zikr et! Büttün varlığınla Ona yönəl.” (əl-Müzzəmmil 8-9)”

Gözlərimizlə gördüğümüz, qələmlərimizlə yazdığımız və müəyyən ölçüdə qəlbimizə yerləşdirməyə çalışığımız əmri-ilahinin tələb və incəliklərini izah etməyə heç bir məntiqin və ifadə vasitələrinin güc yetirə bilməyəcəyi mübarək ömrü, əxlaqı, mədəniyyəti və mənəviyyatı ilə canlandıran Həzrət Peyğəmbərin Rəbbinə yönəlişi Allaha qulluq müəssisəsinin bəşəriyyətə ün-

vanlanmış ən mükəmməl bir təbliğat örnəyidir. Bu örnəyin hər bir addımdında qarşılaşdığınız təslimiyyət nümunələri əmri-ilahini həyatının hər məqamına tətbiqi baxımından peyğəmbər məsuliyyətini və onun əmrə bağlılıq dərəcəsini bizlərə ərz etməkdədir:

Bir dəfə Aişə anamız: Əgər gecə yarısı oyanmayıb vitr namazını ötürsəniz durum necə olacaq -deyə Rəsuli Əkrəmə müraciət etdikdə Rəsulullah ona: “Mənim gözlərim yatsa da qəlbim yatmaz. Zamanı gəlincə oyanar, əvvəl təhəccüdü sonra da Vitr namazını qıラam. (Tirmizi, Şəmail 45) -buyuraraq peyğəmbərlək fəaliyyətindəki hər bir anın səviyyəli şəkildə əmri-ilahinin dəyərləndirilməsinə yönəlik olduğunu vurgulamışdı. **“Rəbbinin adını zikr et, bütün varlığınla Ona yönəl”** ayezi-kəriməsinin həqiqətini qıldıqı namazlarının ahənginə nizamlayan Allah Rəsulu hədislərdə də anladıldığına görə namaz qılarkən sanki dün-yaya vida edərək axırət aləminə dalardı. Bu bənzərsiz ahəngin izlərini qüdsi hədisin sətirləri arasında da müşahidə etmək mümkündür:

“Qulum ona fərz qıldıqım şeyləri yeri-nə yetirməkdən başqa heç bir gözəl şeylə Mənə yaxınlaşmamışdır. O, sevgimi qazan-maq üçün nafilə ibadətlərə də Mənə ya-xınlaşmağa davam edərsə, Mən onu sevə-rəm. Mən onu sevincə də eşidən qulağı, görən gözü, tutan əli, yeriyən ayağı olaram. Məndən bir şey istədikdə ona verərəm, Mənə siğindiqda mütləq onu qoruyaram.” (Buxari: 6137)

Qüdsi hədisdə səslənənlər dərəcə etibarı ilə anlaşılması çox mürəkkəb və illərlə sürən dərin bir ibadət və təslimiyyət mücadiləsinin verilməsi hesabına qazanılan məqamların ifadəsidir. Bu məqamların əldə

edilməsi yalnız və yalnız Qurani-Kərimin nüranıyyətinə bürünməklə ərsəyə gələn bir bəxtəvərlikdir. Quran ilə eyniləşmə keyfiyyəti Allah Rəsulunun mübarək ömür səhifələrini təcəssüm etdirən ali bir həqiqət idi. Qüdsi hədisin daşıdığı əlamətləri Həzrət Məhəmmədin bərəkətli ömür aynasında seyr edən Aişə anamız bu etirafdan özünü saxlaya bilməmişdi:

“Görürəm ki, Rabbin sənin istəyini hər zaman anında yerinə gətirməkdədir” (əl-Cövziyyə, Allah sevgisi s. 195)

Allah ilə qul arasındaki bərabərliyin Qurani-Kərimdə açıqlanması bu ülvı məqamın ünvanını dəqiqliş şəkildə göstərməkdədir:

“Allah müttəqilər və davamlı yaxşılıq edənlərlə bərabərdir.” (əl-Ənfal/19)

Bütün varlığı ilə Allaha yönələn Rəsulullahın ədəbi ilə ədəblənən Əbu Bəkr Siddiq (r.a) həzrətlərinin ölüm anında söylədiyi kəlamlar İslamin yer üzündə sağlam təməllərə dayanaraq varlığını mühafizə edə bilməsinin Allaha, Rəsuluna sidq ürəklə bağlılıqdan necə asılı olduğunu bir daha bəyan etməkdədir:

“Müsibət nə qədər böyük olursa olsun, qoy bu sizə dinimizin əmr və tövsiyələrini unutdurmasın. (Həzrət Ömərə müraciətlə) Rəsulullah vəfat etdikdə necə davrandığımı sən gördün. Halbuki insanların başına Rəsulullahın ölümü qədər böyük bir müsibət gəlməmişdir. Əgər mən o gün Allah ilə Peyğəmbərinin tövsiyələrinə əməl etməkdə gecikseydim pərişan olardıq və Mədinə alovlar içində qalardı. (A.Kurucan, Z. Mercan Aşereyi-Mübəşşərə s.93)

Allaha yönəlməyin vacibliyini başqa bir hədisində Rəsulullah (s.ə.s) belə vurgulayır:

“Canım qüdrət əlində olan Allaha and içirəm ki, həyatınızın bütün mərhələlərində Allaha təslim olmadıqca cənnətə girə bilməzsiniz və bir-birinizi sevmədikcə də gerçək müsəlman ola bilməzsiniz. Salamı yayın ki, bir-birinizi sevin.” (Müslim, İman 93)

Aşıqlərini belə heyrətlər içində qoyan, inanılmaz bir mərhəmət və və şəf-qət mənbəyi olan Allah Rəsulunun ona susamış qəlbləri əbədi alovların caynağından qurtarma xidmətlərini insaf namənə söyləyək, hansı ölçülərə siğdırmaq mümkündür. Bu tükənməz feyz və irşad mədəniyyətinin dualara çevrilmiş əvəzsiz nümunələri insanları bu gün də Rəblərinə doğru yönəlməyə səsləməkdədir. Məhəmməd Peyğəmbərin Həzrət Əbu Bəkrə ünvanladığı dua ərməğanında bu məqamın ehtişami daha dolğun hiss edilməkdədir:

Allahım! Mən Səndən Peyğəmbərin Məhəmməd (ə.s), dostun İbrahim (ə.s), qurtardığın Musa (ə.s), ruhun və kəlmən İsa (ə.s) haqqı üçün Musanın Tövrati, İsanın İncili, Davudun Zəburu və Məhəmmədin Furqanı haqqı üçün, nazıl etdiyin hər vəhy, verdiyin hər hökm haqqı üçün niyaz edirəm. Yenə Səndən kitabında endirdiyin və özünə seçib saxladığın hər adınla yalvarıram. Əhəd, Saməd, Vitr və Tuhr isimlərinlə yalvarıram. Əzəmetinlə, kibriyanla, camalının nuru ilə mənə Qurani, elmi öyrətməyini, onu ətimə, qanıma, qulağıma, gözümə qarışdırmanın güc və qüdrətinlə vücadumu ona bağlamanı niyaz edirəm. Çünkü Sənsiz nə güclər, nə də hərəkət. (Cəmul Fəvaid, X. s-240)

**“Qulum ona fərz qıldığım
şeyləri yerinə yetirməkdən
başqa heç bir gözəl şeylə Mənə
yaxınlaşmamışdır. O, sevgimi
qazanmaq üçün nafilə ibadətlərlə
də Mənə yaxınlaşmağa davam
edər. Mən onu sevincə eşidən
qulağı, görən gözü, tutan əli,
yeriyən ayağı olaram. Məndən
bir şey istədikdə ona verərəm,
Mənə sığındıqda mütləq onu
qoruyaram.”**

HƏDİS DİLƏNCİSİ

Əbu Abdurrahman Bakiy bin Mahləd əl-Əndəlüsi 20 yaşlarında Bagdada gedərək, İmam Əhməd b. Hənbəldən hədis almaq üçün səfərə çıxdı.

Səfərini belə anladır:

“Bagdada yaxınlaşdıqda Əhməd b. Hənbəlin başına gələnləri, ondan dərs almağın qadağan olduğunu eşidincə çox kədərləndim. Bir karvansaraya yerləşib Camiul Kəbirə (Məscidə) gəlib elm halqalarına qatılmaq və dərs dinləmək istədim. Yüksək bir elm məclisinə gəldim. Orada bir şəxs rəvilerin zəifliliyindən və ya siqa (mötəbər) olmasından bəhs edirdi. Yanımdakılardan birinə bu kimdir? -dedim. Bu Yəhya b. Maindir dedi. İlk fürsətdə ona yaxınlaşdım və:

- Ya Əba Zəkəriyyə, Allah sənə rəhmət etsin, mən vətəndən uzaq bir qəribəm. Sual soruşmaq istəyirəm. Məni də nəzərə al!

- Soruş dedi.

Qarşıma çıxan əsas hədisçilər haqda soruşdum. Bəzilərini cərh, bəzilərini də tədil etdi. Məclisin sonunda Hişam b. Ammarı soruşdum. Çünkü ondan çox hədis almışdım. Dedi ki:

- Əbul-Vəlid Hişam b. Ammar: Namaz əqli, şamlı, siqa, hətta siqadan da üstün bir adamdır.

Məclisdekilər səbirsizləndilər:

- Yetər, Allah sənə rəhmət etsin. İmkan ver, bir az da başqları sual versin. Dərhal ayaqüstü dedim ki:

- Bir nəfər də soruşacağım: Əhməd b. Hənbəl?

Yəhya b. Main təəccübə baxdı və dedi ki:

- Biz kimik ki, Əhməd b. Hənbəl haqqında danışaq? O, müsəlmanların imamı, xeyirlisi və fəzilətlisidir.

Sonra oradan çıxdım. Əhməd b. Hənbəlin evini soruşdum və ora yollandım. Qapını açdı və nabələd halda baxdı. Dedi ki:

- Mən qərib bir adamam. Mən hədis tələbəsiyəm. Səyahətimin yeganə səbəbi səni ziyanətdir. Dedi ki:

- Həyətə gir, kimsə görməsin. Hardansan?

- Uzaq Qərbədən.

- Afrikadan?

- Ondan da uzaq: Əndəlüs.

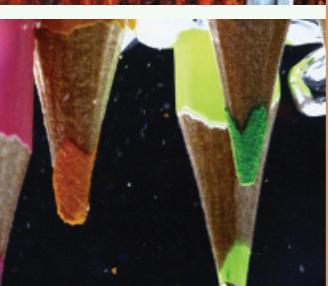
- Həqiqətən vətənin çox uzaqdır. Mənim üçün sənin kimi birinə yardımçı olmaqdan daha sevimli bir şey yoxdur. Vallah bu aralarda bir bəla ilə imtahan olunuram. Hər halda eşitmisən.

- Bəli, -dedim. Sənin ölkənə yaxınlaşarkən xəbər mənə yolda çatdı. Əgər mənə icazə versən hər gün sənə dilənci qiyafəti ilə gələrəm. Qapında dilənərəm. Sən bura gələrsən. Gündə bir hədis də rəvayət etsən kifayətdir.

- Olar dedi. Yalnız bir şərtlə: Halqalarda, hədisçilərin yanında görünməyəcəksən.

- Baş üstə! dedim.

Artıq hər gün dilənçi qiyafətində gəlib “Bir sədəqə! Allah sizə rəhmət etsin.” –deyirdim. Çölə çıxıb qapını bağlayır, mənə 2-3, və ya daha çox hədis rəvayət edirdi. Bu yolla ondan 300-ə qədər hədis öyrəndim. Bu hal ona təzyiq göstərən xəlifə olənə qədər davam etdi. Onun yerinə gələn isə saleh biri idi. Əhməd b. Hənbəlin imamlığı elan olundu. İnsanlar uzaq yerdən yanına gəlirdilər. Halqasına geləndə mənə yer açar və özünə yaxın oturdardı. Oradakı hədisçilərə belə deyərdi: “Elm tələbəsi” ünvanı buna yaraşır.

HİKMƏTLƏR VƏ HAZIRCAVABLAR

ELMİN YAŞI YOXDUR!

Hikmət əhli bir nəfər elmi sevən, amma yaşı böyük olduğu üçün utanan yaşlı bir adama belə nəsihət etdi:

- Ey yaşlı adam! Ömrünün sonunda ömrünün əvvəlindən daha fəzilətlə bir adam olmaqdanmı utanırsan? Üstəlik “elm tələbəsi olaraq ölmək, cahil olaraq yaşamaqdan xeyirlidir.”

İŞSİZ ADAM QORXULUDUR

Bir nəfər Səlcuq hökmədarı Alparslana vəziri Nizamül-Mülkün xalqı soyub-taladığı, xalqa zülm etdiyi barədə anonim bir məktub yazıb səccadəsinin üstünə qoyur. Alparslan bu məktubu oxuyandan sonra vəziri yanına çağırıb belə deyir:

“Bu kağıza bax. Əgər burada yazılınlar doğrudursa, bu işləri tərk et. Yox, əgər iftiradırsa, bunu yazan adımı cəzalandırma. Bunu yazan adama bir iş tap məşğul olsun. Onun-bunun əleyhinə danışmağa vaxt tapmasın. İşsiz adam təhlükəlidir.”

QABİLİYYƏTLƏR FƏRQLİ

Sədi Şirazinin 2 tələbəsindən biri imtahandan çox əla qiymət alarkən, ikincisi çox zəif qiymət alır. Zəif tələbənin atası Sədi Şiraziyə:

- Niyə ikisinə də eyni şeyi öyrətmədiniz? Mənim oğluma az öyrətdiniz?

Sədi Şirazi bu haqsız şikayətə belə cavab verdi:

- Biz ayrı-seçkililik etmədik. “Təlim eyni, amma qabiliyyətlər çox fərqli!..

FALÇI QEYBİ BİLİRMI?

Kürsüdə vəz edən alimə camaatdan bir nəfər:

- Ey alim! Deyirlər yeni bir falçı çıxıb hər şeyi bilir. Hətta gələcəkdə başa gələcək hadisələri də bilir.

Alim adamdan:

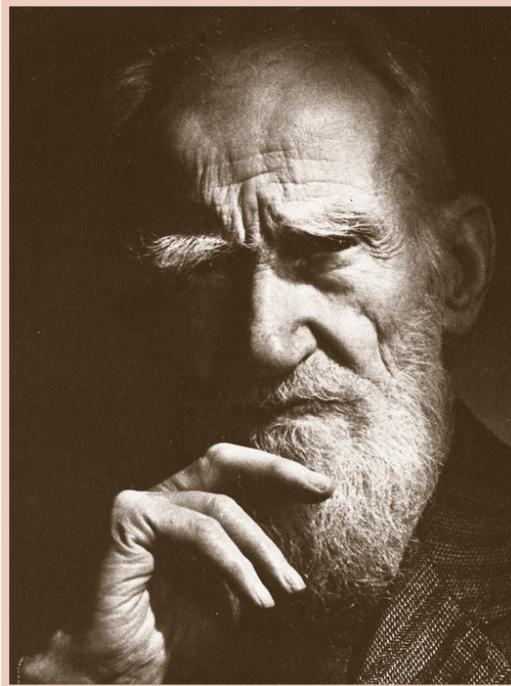
- O falçı yanına gedənlərdən pul alır mı? -deyə soruşdu. Adam:

- Bəli, -cavabı verdi. Həm də böyük məbləğ istəyir.

Alim bu işin sonunu gözləyən camaata təşkin edici sözünü belə bildirir.

- O falçıya inanmayın. O, yalançıdır. Əgər qeybi bilsəydi, yerdən xəzinə çıxarar, insanlardan dilənməzdi.

BERNARD ŞOU VƏ ONUN PEYĞƏMBƏR SEVGİSİ

Irland əsilli görkəmli Britaniya dramaturqu, yazıçı və publisisti Bernard Şou (Bernard Shaw (1856-1950) bərədə düşünəndə nədənsə onun dahiyanəliklə söylədiyi bir aforizm yadına düşdü: "İnsanlığın problemlərinin üst-üstə yiğilaraq həll edilməz bir hal aldığı günümüzdə Həzrət Məhəmmədə hər zamandakından daha çox möhtacıq. Əgər o, içimizdə olsaydı, bütün bu problemləri çox rahatlıqla həll edərdi."

XIX və XX əsrlərin 94 ilini ömrünün naşırına çevirən Şou 50-dən çox pyesi ilə dahi ingilis dramaturqu Şekspirdən sonra dünya teatrının yeni tamaşasını – şousunu yaratmışdır.

Əvvələ, Bernard Şou, Corc Karr Şou və Yelizaveta Qurlı Şounun sayca 3-cü övladı və yeganə oğlu idi. Ata Corc topdansatış dən alverçisi olsa da, içki düşkünü kimi öz ailəsini dağıtmışdır.

Balaca Corc isə 15 yaşında ikən məktəbi tərk edərək torpaq müvəkkiliyində məmurluq etmişdir. Anası Londona köçərək musiqi müəllimi Vandeliz Li ilə ugursuz

nikah bağlamışdır. 1876-ci ildə Şou Londonda anası və bacısına (bir bacısı artıq həmin il vərəm xəstəliyindən dünyasını dəyişmişdi) qovuşur. Həyatda böyük çətinliklər və məhrumiyyətlərlə üzləşən Corc 20 yaşında ikən atasının ölüm xəbərini eşidəndə İrlandiyaya getməmiş və onun doğma vətənidən ayrılığı 30 il davam etmişdir. Atalığı musiqi müəllimi Linin dəfn mərasimində iştirak etmədiyinə görə də heç kəs onu nə məzəmmət, nə də ittihəmetmişdir.

Şounun pyeslərini yazdığı zaman kəsiyi demək olar ki, 52 ili əhatə edir. Bu, Şekspirin yaşadığı ömrə bərabərdir.

Onun yazdığı 50-dən çox pyesi nəşr olunmuşdur. Müəllifin həmin nəşrlərə yazdığı çox geniş giriş sözündə düşünən bir insanın qeyri-romantik fikirləri ifadə olunmuşdur.

Onun pyeslərində dramatik konflikt dùşüncə və inamin konfliktidir. Tədqiqatçıların bir çoxları bu fikirdədir ki, Şou protestant olsa da, xristianlığı qəbul etsə də,

onun Qərbə-xristianlıqqa qarşı fikirləri, yumor və paradoks sevgisi oxucu, tamaşaçı diqqətini özünə ram edən bir müəssisəni xatırladır. Onu dahilik zirvəsinə qaldıran fikir və düşüncələrində bütün insanlığı narahat edən problemlərin yüksək bədii, məntiqi, estetik şərhi və həlli öz aydın ifadəsini tapmışdır. Şou nikbin ruhlu, aforizm və Mövlana sayaq hikmətləri ilə insanları həmişə düşündürməkdədir.

1926-ci ildə - O, 70 yaşında "Müqəddəs Coanna" (Sait Joan) əsərinə görə Nobel mükafatına layiq görüldü. Əslində bu, dramaturqun ilk və son faciəsi (1924) kimi diqqəti cəlb edir. Fransanın milli qəhrəman qızı Janna d'Arkın simasında müəllifin yeni tipli mövzu və qəhrəmanı onun dünya şöhrətinə işıqlı bir yol açdı.

Bir sıra tədqiqatçı alımlar Şounun əvvəlcə Nobel mükafatından imtina etdiyini söyləmişlər. 1920-ci ildə öz həyat yoldaşının təhribi ilə yazmağa başladığı pyesə görə ödülü onun şəxsində İrlandiyaya verildiyini söyləyəndə dramaturq qərarını dəyişib ödülü qəbul etmişdi. Mükafatın pulunu götürməkdən imtina edərək onun İsvəç ədəbiyyatının İngiltərədə yayılması - tərcüməsi fondunun yaradılmasına sərf etmək qərarını vermişdi.

1950-ci ilin sentyabrında öz bağında işləyərkən yixilib ayağını sindirmişdi. Böyrəyinə düşən infeksiya ilə vəziyyəti bir az da ağırlaşmış, qısa müddətə xəstəxanada qalandan sonra öz evinə ölməyə getmək istədiyini təkid etmişdir. 1950-ci ilin noyabrın 2-də səhər obaşdan 94 yaşında dünyaya göz yummuşdur.

Onun mülkünlə düşən pulun azacıq hissəsi yeni fonetik əlifbanın inkişafı proyekti, yerdə qalan hissəsi isə Britaniya muzeyinə, Dramatik incəsənət Kral Akademiyasına və Milli Qalereyaya təqdim edilmişdir.

B. Şounun bir aforizmini xatırladı: "Azdan nəyisə olan bir adam kasib deyil. Kasib o adamdır ki, könlündən çox şey keçir."

Başqa bir aforizmində isə belə yazdı: "Əgər getdiyiniz yolda bir çətinlik, maneə yoxdursa, yaddan çıxarmayın ki, o yol siz heç

"... Həzrət Məhəmmədin dini elə bir dindir ki, o, bəşəriyyətin ayrı-ayrı toplumlarını, millətlərini özünə cəlb edə bilər. Mən başa düşür və inanıram ki, Məhəmməd bəşəriyyətin xilaskarıdır. Xilaskar ismi yalnız ona verilməlidir.

bir üvnana çatdırıa bilməz." Sözündə "İnsan kərpic kimidir, bişdikcə möhkəmlənir" yazan irland dramaturqunun Şərq dünyasına, İslam Peyğəmbərinə olan hədsiz maraq və məhəbbətindən yaranan müdriklik təntənəsini yazımın iç dünyasına daha bir naxış sandım. Şou yazdırdı:

"... Həzrət Məhəmmədin dini elə bir dindir ki, o, bəşəriyyətin ayrı-ayrı toplumlarını, millətlərini özünə cəlb edə bilər. Mən başa düşür və inanıram ki, Məhəmməd bəşəriyyətin xilaskarıdır. Xilaskar ismi yalnız ona verilməlidir. Mən inanıram ki, istər iç dünyası, istərsə də əməli fəaliyyəti ilə bəşəriyyətə xidmət etməyə qadir misli-bərabəri olmayan Məhəmməd indiki dün-yamızın tacidi olub hökm etsə, bu yeni aləmin bütün məsələlərini həll edər. O, bu qarmaqarışlıq dünyada ümumi sülh və ədalətin, eləcə də həyatda xoşbəxtliyin nə olduğunu bəşər ogluna daddıra bilər."

Bəşər tarixinin yaddaşında və bugünkü dünyanın hər yurd daşında Həzrət Məhəmməd şəxsiyyəti əsrlərin böyük möcüzəsinə çevrilmişdir. Bütün dünyanın irland yazıçısı, dramaturqu kimi tanıdığı Bernard Şounun Allahın bəşəriyyətə bəxş etdiyi böyük Peyğəmbərə olan sevgisi onun bütün pyeslərində, o cümlədən məşhur "Piqmalion" əsərindəki "Kim haqlıdır" sualını xatırladır. "Mən onu sənin ixtiyarına verirəm" yazan dramaturq oxucusunu, tamaşaçısını dərindən düşünüb, həmin sualın düzgün cavabını verməyi onların öhdəsinə buraxmışdır.

İXLASSIZ OLMAMAQ

Həyatımda elə məqamlar olur ki, oturub düşünəndə bəzi daşların hələ də yerinə tam oturmadığını hiss edirəm. İnsanların əməllərini ölçmələri üçün bir istintaq qrupu yaratmağa, yaxud həkimlərin yiğisib ona bir diaqnoz qoymasına məncə ehtiyac yoxdur. Belə deyək, indiyə kimi dərmanı tapılmayan xərçəng xəstəliyinin əksinə, ruh xərçənginə hər zaman çarə mövcuddur. Deyəcəksiniz ki, "Bəyəm Ruh Xərçəngi də olur?" Bəli, olur. Əsas sağalmalı olan da ruhumuz deyilmi? Dərmanını deyim: İxlas.

Hər şeyin Allah üçün yerinə yetirilməsi, onda bir xeyir gözlənilməməsi, bir sözlə, araya Allahdan başqa hər hansı bir varlığın qoyulmasına biz "ixlas" deyirik. İxlasda hədəf Allahın rizasıdır. İnsanlar öz əməllerinin mükafatını gözləyərlər. Ancaq bir insan hədəfə yönəlmışsa, o hədəfə

bütün varlığını vermişsə -hər nə qədər- o hədəfə müvəffəq olmasa belə Allah (c.c) o savabı insana verər. Allah, özünə ixlasla təqdim edilən bir işin ölçü və böyüklüğünə baxmadan o insana öz təvəccühünü bəxş edər.

Savab tələbini belə ixlasın yerinə qoymaq səmimiyyət səhnəsində eybəcər görünər. Onun yerinə heç bir şey qoyulmamalıdır. İxlasın zirvəsinə talib olan müsəlman Allahın xoşnudluğundan başqasını istəyərsə səmimiyyətindəki saflıq itər. İnsan səmimi duyğularla hər hansı işə girişərsə, əməli ilə niyyətinə çatmasa da Allah niyyətinə görə onu mükafatlandırır. Çünkü möminin niyyəti əməlindən xeyirlidir. Bir mömin ürvəti-vüsqadan (saqlam qulp) yapışmış kimi o niyyətindən möhkəm yapışarsa, onu buraxmamağa və tətbiq etməyə cəhd göstərərsə, bəzi məqamlarda gücsüz qalsa və ortaya qoyduğu iş təbii olaraq gücünün ölü-

Savab tələbini belə ixləsin yerinə qoymaq səmimiyyət səhnəsində eybəcər görünər. Onun yerinə heç bir şey qoyulmamalıdır. İxləsin zirvəsinə talib olan müsəlman Allahın xoşnudluğundan başqasını istəyərsə səmimiyyətindəki saflıq itər.

çüsü ilə məhdudlaşsa da, Uca Allah (c. c) möminin o işini, gücünün hüdudları içində yox, niyyətinin hədsizliyi içərisində mükafatlandıracaqdır. Əsas iş buna talib olmaqdır.

Burada iki yol ayrıçı ilə qarşılaşırsan: Birincisi, vəzifən olan işi, niyyətində bağlandığı şəyi (şeytan, nəfs, qafillik səbəbiylə) edə bilmədiyin üçün “Məsuliyyətimi tam yerinə yetirə bilmədim.” deyib ümidişliyə sürüklənmək. İkincisi isə böyük səmimiyyətlə Allah-Təalaya yönəldiyin üçün təvəccöhünə təvəccöhlə qarşılıq tapmaq. Yüksək ixləsi hədəfə alma arzusu, bir insanın böyük insan olmayı hədəfləməsi deməkdir. Ancaq yeri gəlmışkən deyim ki, qətiyyən “böyük insan” olmaq kimi bir qayəmiz olmamalıdır. Xüsusi vurğu ilə deyirəm ki, böyük insan olmaq ilə “böyük insan” olmaq arasında ince bir nüans var. Birincisində ixləs var, ikincisində şöhrət. Bizə ixləs lazımdır, yoxsa şöhrət? Vücudun qidalanması ruhun qidalanmasını da tamamlamır. Vücudun xərçənginə bəlkə həkimlər çarə taparlar. Bəs ruhun xərçənginə? Vücudda immunitet çatışmasa onu bərpa etmək müəyyən mənada mümkündür. Ruhun immuniteti isə ixləsdir. Bu immunitet insana mənəvi kamillik verir.

İnsani-kamil olmaq yer üzündə Uca Yaradanın nəzərinə məzhər olmaq. Ona qulluğumuzun əvəzi olaraq istənməməli, Ondan sadəcə arzu edilməlidir. Bir insan dövlət başçısı tərəfindən məqamına dəvət edilməyə layiq görüldükdə hədsiz dərəcədə sevindiyi kimi Allahın təvəccöhünə nail olduqda da eyni hissi keçirməlidir.

Digər tərəfdən Allahın bu təvəccöhün-

dən məhrum qalma ehtimalı da var. Bəlkə bir çoxumuz eşitmışık: Allah bir bəndəni sevdikdən sonra bütün insanlar ondan üz əvirsə, nə ziyanı var?! Və əksinə, Allah bir bəndədən üz döndərdikdən sonra bütün insanlar ona qucaq açsa, nə faydası var?! Qurani-Kərimdə bəzi ifadələr çox məşhurdur. Onlardan biri də “Hasbunallah”dır. Bu söz çox mənalar ifadə edir. Yəni, “Allah mənə yetər. O, məndən razi olsun, dünyanın fikri mühüm deyil. Mən Allahın istədiyi kimi olacağam, başqları mənim haqqımda nə deyirsə desin!”....

Peyğəmbərimiz (s.ə.s) Əbu Zərr (r.a)-a buyurur: “Ey Əbu Zərr! Gəmini hər zaman yenilə, dərya çox dərindir.” Çürük əməllə biz bu dünyanın öhdəsindən gələ bilmərik; həmişə iş və əməllərimizi nə-zərdən keçirmək lazımdır. “Azuqəni yaxşı hazırla, gedəcəyin yol çox uzundur!” Qə-birdən, bərzəxdən, siratdan, hətta cəhən-nəmin yanından keçəcəyik. Cənnətin kilidini açmaq üçün azuqə nədirse onu götürməliyik. Cənnətin kilidi saleh əməl, açarı ixləsdir.

Ən təhlükəli yorğunluq ixləs yorğunluğudur. Bu yorğunluq bizim həyəcanımıza da, eşqimizə də, işimizə də təsir edər. İşin böyük və ya kiçik olmasından asılı olmayaraq ixləsimiz qarşılıqsız qalmayacaq. Buna inanmalıyıq.

Əməldə davamlı olaraq ixləsi qorumaqdır. Çünkü insana nəzarət edən var. Mövlənanın söylədiyi kimi: “Burada səninlə və mənimlə bərabər başqa biri də var; o səni də, məni də çox yaxşı görür.”

MÜSAFİR

Maşını bir neçə dəfə nasazlandıqdan sonra xarab olmuş və yad yerdə yarı yolda qalmışdı. Bir anda yağmağa başlayan qar artıq qabaq şüşəni örtdüyü üçün ətrafi görmək çətinləşmişdi. Öz-özünə:

- Yanvar ayında səyahətə çıxməq sənin nəyinə gərəkdi? -deyirdi. Havaların bir neçə gün günəşli olduğunu görüb yazın gəldiyini zənn etmişdi.

Səhvini boynuna almalydı. Hələ bu azmış kimi bir də əsas yolda maşınların çox olduğunu düşünərək kəsə yola girmiş və nəhayət dağın başında çarəsiz qalmışdı.

Soyuqdan ayaqlarının donduğunu hiss edir və bir-birinə dəyən dişlərinin şaqqlıtlısını eşidirdi.

Mütləq bir yerə siğniməli olduğunu fikirləşdi. Dərhal maşından düşüb ətrafa göz gəzdirdi. Havada ucuşan qarlar gözlərini açmağa mane olurdu. Çətinliklə gözlərini açdı və bir az irəlidə ağacların arasından gələn işıqları görüb sevindi. Dərhal maşının qapılmasını bağlayıb ən yaxındakı evə doğru addimladı.

Yavaşça qapını dövdü. Qapını açan kiçik bir qız üzünə təəccüblə baxdıqdan sonra:

- Ata!.. deyə səsləndi. Bir əmi gəldi.

İçəridən gələn səs:

- Buyursun, içəri gırsin!

Səssizcə qapıdan içəri keçdi. İçəridəkilər sobaya olduqca yaxın bir çarpayıda uzanan qoca qadının ətrafına toplaşmışdılar.

Gözlənilməyən qonaq olduğu üçün halını ərz etmək ehtiyacını hiss etdi. Bu yerlərə ilk dəfə gəldiyini və maşınının xarab olduğuna görə soyuqdan donmamaq üçün onlara pənah gətirdiyini deyəcəkdi. Salam verdikdən sonra:

- Uzaqdan gəlmışəm, dedi. Maşınım...

Sözünü bitirməmişdi ki, çarpayıdaki qadın böyük bir çətinliklə yataqdan başını qaldıraraq sevinclə:

- Sənsən! -dedi. Sənsən, elə deyil? Bilirdim, gələcəyini dəqiq bilirdim!

Qadının sözlərindən heç bir şey başa düşməmiş və çəşib qalmışdı. Baş tərəfindəkilərdən biri yanına gələrək:

- Səni Almaniyadakı oğluna oxşadıb, -dedi. Orada bir alman qadınla evləndikdən sonra uzun illərdir bircə dəfə məktub da yazmayıb. Qadın son anlarında belə onun adını sayıqlayır.

Olduğu yerdən çarpayıya doğru addimlayarkən, qadın:

- Bəli, sənsən! -deyə təkrar edirdi. Nəhayət yanına yaxınlaşdı.

Yanına gələrək əlini öpdü. Örpəyinin altındaki nur üzü pərdə enmiş, gözlərindən süzülən göz yaşları ilə islanmış və parlayırdı.

Titrəyən əllərini üzünə sürtərək:

- Bəli, dedi. Mənəm!

O evdə qaldığı iki gün ərzində özünü onun doğma oğlu imiş kimi aparır, xəyalında canlandırdığı Almaniyadakı işlərindən, gəlinindən, nəvələrindən danışırı. Danışdıqlarından doya bilməyən ana bəzən xəyallara dalır, sonra təkrar danışmağını istəyirdi.

Üçüncü günün səhəri qadın vəfat etdi. Onu yaxınlıqdakı qəbiristanlıq dəfn etdirilər.

Qəbiristanlıqdan ayrıldıqda min kilometrlərlə uzaqdan buralara, yüksək dağların başına gəlişinin hikmətlərini dərk edirdi.

ŞƏHİD

Eyni kənddə böyük boyaya-başa çatan iki əsgər Təndürək dağlarındakı səngərdə söhbət edirdilər. Ucaböylü olan əlindəki durbinlə terrorçuların mövqelərinə nəzarət etdikdən sonra, yoldaşına baxaraq:

-Xahiş edirəm, gördüğün yuxunu bir də danış! -dedi. Bir də qulaq asmaq istəyirəm.

Digər əsgər bir gün əvvəl gördüyü yuxunu ən az on dəfə danışmasına baxmayaraq, heç etiraz etmədi və gözlərini zirvədəki buludlara dikərək:

-Yuxuda şəhid olmuşdum, dedi. Allah məni cənnətinə qoymuş və yanımıda beş huri vardi.

Əsgər yoldaşı maraqla:

-Cənnətə girmişdin, yanında da beş huri vardi, eləmi? -deyə dərindən bir ah çəkdi.

Yuxunu danışan əsgər hər zamanki kimi ağız dolusu danışmağa davam etdi. Kəndlərindəki buz bulaqlardan da dah duru axan cənnət bulaqlarında, onun kənarında söhbət edən peyğəmbər və övliyalardan, içlərində döyüş yoldaşlarının da olduğu şəhidlərdən danışa-danışa sanki səngərə doğru enən buludların üzərinə çıxaraq uçurdu.

Əsgər yoldaşı hər dəfəsində bunu sanki ilk dəfə eşidirmişcəsinə maraqla dinləyir və hər dəfə də ona bir təklif etmək istəyir, bir müddət düşündükdən sonra bundan vaz keçirdi. Bu dəfə nəhayət özünü saxlaya bilmədi və yoldaşına:

-Bu yuxunu mənə satarsan? Nə istəsən verərəm. -dedi.

-Yuxunu da satmaq olar? -deyə gülümşədi əsgər yoldaşı. Cənnətin gözəllikləri səni də heyran qoydu, deyəsən?

O isə:

-Olsun, dedi. Sən yenə də o yuxunu mənə sat. Əvəzində çəkmələrimizi dəyişərik. Səninkilər ayağını sixir.

Yuxunu danışan əsgər şiddetli istinin təsirindən bir az da daralan çəkmələrinə baxdı, sonra təbəssümlə:

-Yaxşı!.. -dedi. Sattım!.. Çəkmələri ver görüm!

Yuxu ilə birlikdə çəkmələrin sahibi də dəyişdi.

Və bir neçə saat sonrakı döyüsdə, Ərzurumun ucqar kəndindəki ailəsinə yuxunu satın alan əsgərin şəhid olduğu xəbəri verildi. Yanlarına düşən raket mərmisi bir-birindən ayrılmayan iki dostun birinə heç bir xəsarət yetirmədiyi halda, digərini həsrətlə gözlədiyi şəhidlik məqamına qovuşdurmuşdu.

Yuxunu görən əsgər onun qanlı cəsədini qucaqlayaraq:

-Muradına çatdırın, dedi. Qovuşdunmu hurilərinə?

Yerdəki əsgərin üzündə nurani bir təbəssüm vardi. Əsgər yoldaşı onun əlindəki silahı götürmək üçün ona doğru əyilərkən şəhidin sağ ovucu açıldı. Və barmaqları "beş" işarəsini göstərdi.

ADAM GÖNDƏRİN APARSIN

Ağa Məhəmməd şah Qacar Şuşanın mühasirəsi zamanı xana məktub yazaraq, bir at göndərilməsini tələb edir. Lakin belə bir şərt qoyur ki, bu at nə kəhər, nə kürən nə səmənd, nə qara, nə də ağ -yəni heç bir rəngdə olmasın.

İbrahim xan Vaqifi çağırıb, bu məktuba layiqli cavab yazmağı ona həvalə edir. Vaqif dərhal Ağa Məhəmməd şaha belə cavab yazır: "İstədiyiniz at, xan tövləsində hazırlıdır. Adam göndərin aparsın. Amma həmin şəxs həftənin şənbə, bazar, bazar ertəsi, çərşənbə axşamı, çərşənbə, cümə axşamı, cümədən başqa hansı gündə istəyirsə, gələ bilər."

ÜZR BƏDTƏR ƏZ GÜNAH

Bir gün Teymurləng Molladan soruşur ki:

- Molla, üzr bədtər əz günah nə deməkdir?
- Şah sağ olsun! Bu fars sözüdür. Mənəsi budur ki üzrү günahından pis.
- Başa düşmürəm. Necə yəni üzrү günahından pis?
- Yəni adam bir pis iş görür, sonra üzr istəyir. Ancaq elə üzr istəyir ki, görmüş olduğu işdən də pis olur.

Teymur yenə də başa düşmür. Molla nə qədər əlləşirə, Teymuru başa sala bilmir. Axırda Teymur hirslənib deyir:

- A kişi, sən nə yaman axmaq adam imişsən. Bir söz nədir ki, sən onu mənə başa sala bilmirsən. Bax sənə yüzü sayınca möhlət verirəm. Başa saldın, saldın, salmadın, boynunu vurduracağam.

Molla heç nə deməyib Teymura yaxınlaşır. Onun böyründən möhkəm bir çımdık götürür. Teymuranın bağırışının göye qalxır. Hirslə dönür ki:

- Dəli olmamışan ki? Nə qayırırsan?
- Üzr istəyirəm, şah sağ olsun! Elə bildim ki, evimizdəyəm, sən də bizim arvadsan?

Teymur qışqırır ki:

- Nə danışırsan?
- Hirslənmə, əlahəzrət! Üzr bədtər əz günah bax budur!

SEVDİYİNİN HESABI

Bir dərviş yolda sürətli və həyəcanlı şəkildə qaçan bir kəndlə qızı ilə qarşılaşır. "Qızım, bu nə haldir hara tələsirsən belə? Biraz dayan nəfəs al." -deyir. Dərviş qızın ətəyində daşıdığı şeyləri gördükdə:

- Ətəyindəkilər nədir?
- Alma.
- Kimə aparırsan?
- Qarşidakı tarlada işləyən sevgilimə aparıram.
- Yaxşı. Neçə dənə alma var ətəyində?
- Bu necə sözdür dərviş əmi, insan sevdiyinə apardığının hesabını edərmi heç?

Bu cavabı eşidən dərviş donub qalır və əlindəki təsbeh qırıb atır.

XƏBƏRLƏR

İRFAN JURNALI “ƏHLİ-BEYT SEVGİSİ” ADLI KONFRANS KEÇİRDİ

2010-cu yanvar ayının 9-da “İRFAŃ” jurnalının təşkilatçılığı ilə Gəncliyə Yardım Fon-dunun konfrans zalında Tərkiyə Cümhuriyyətinin Yüzüncü İl Universitetinin İlahiyyat Fakültəsinin müəllimi, yazıçı Adem Saracın “Əhli-Beyt Sevgisi” adlı konfransı və yazıcısının Hz. Həzən və Hz. Hüseynin həyatına həsr etdiyi “Nazənin Güllər” adlı kitabının təqdimat mərasimi keçirildi. Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, bu kitab ötən il “İPƏKYOLU” Nəşriyyatı tərəfindən Anadolu türkcəsindən Azəri türkcəsinə tərcümə edilərək nəşr olunmuş və geniş oxucu kütłəsinin təqdiri ilə qarşılanmışdır.

Tədbir ev sahibliyi edən edən Gəncliyə Yardım Fonduun prezidenti cənab Ahmet Tecim öz çıxışında “Əhli-Beyt Sevgisi” adlı konfransda iştirakından qürur duyduğunu ifadə etdi. Sonra çıxış üçün söz “Nazənin Güllər” adlı kitabın müəllifi Adem Sarac cənablarına verildi. Müəllifin dəyərli çıxışı bütün iştirakçılar tərəfindən rəğbətlə qarşılandı.

Tədbirin sonunda hər bir iştirakçıya müəllifin imzalı kitabları hədiyyə edildi. Tədbirdən sonra “İrfan jurnalı” müəllifdən xüsusi reportaj aldı.

20 YANVAR ŞƏHİDLƏRİNİ ANIM GÜNÜ

2010-cu il yanvar ayının 19-da Azərbaycan Respublikası Gəncliyə Yardım Fonduun Konfrans Zalında 20 yanvar şəhid ailələri ilə görüş keçirilmişdir .

Tədbir açıq elan edilməmişdən əvvəl dövlətmizin müstəqilliyi və torpaqlarımızın suverenliyi uğrunda canlarını fəda etmiş şəhidlərimizin ruhları bir dəqiqəlik sukulət yad edildi. Azərbaycan və Türkiyə dövlətlərinin dövlət himni səsləndikdən sonra tədbiri giriş sözü ilə açıq elan edən Gəncliyə Yardım Fonduun prezidenti Ahmet Tecim 20 Yanvar hadisələrinin Azərbaycanın müstəqilliyinin təmin olunmasında mühüm rol oynadığını vurğulayıb. O, 20 Yanvar hadisələrinin həm faciə, həm də dövlətin qürur günü olduğunu diqqətə çatdırıb.

Tədbirdə çıxış edən Azərbaycan Respublikasının Baş nazirinin müavini Əli Həsənov isə 20 Yanvarı həm faciə, həm də qəhrəmanlıq nümunəsi adlandırıb.

Görüşün sonunda əvvəlcədən “20 Yanvar Fondu” tərəfindən Türkiyənin “İstanbul Beynəlxalq Qardaşlıq və Yardımlaşma Dərnəyi” nin Azərbaycandakı Nümayəndəliyinə və Azərbaycan Respublikası Gəncliyə Yardım Fonduna təqdim olunmuş siyahılara əsasən 172 şəhid ailəsinə ərzaq-qida yardımı paylanmasıdır.

Ə. Həsənov hadisələrin törədilməsinin əsas səbəbkarının SSRİ-nin ovaxtkı rəhbərliyi olduğunu deyib: “Həm bu faciəni, həm də Ermənistən-Azərbaycan münaqişəsini törədən və qızışdırın SSRİ-nin o vaxtkı rəhbəri Mixail Qorbaçov olub. Mən 1999-cu ildə deputat olanda da, indi də təklif etmişəm ki, Qorbaçov beynəlxalq məhkəməyə verilsin. O, bu gün sağdır, ölsə belə, ölüsunü mühakimə etmək lazımdır”.

Tədbirdə Türkiyənin Azərbaycandakı səfirinin birinci müavini Nihat Civaner, millət vəkili Fuad Muradov, şair Məmməd Aslan və digər şəxslər çıxış edib.

GƏNCLİYƏ YARDIM FONDU BAKİ SOS UŞAQ KƏNDİNİN DOSTU STATUSU ALDI

Gəncliyə Yardım Fondu 31 Dekabr Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəyliyi Günü və Yeni il bayramları münasibəti ilə müxtəlif bayram sovqatları paylayaraq SOS Uşaq Kəndinin uşaqlarını sevindirdi. 31 Dekabr Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəyliyi Günü və Yeni il bayramları münasibəti ilə həyata keçirilən xeyriyyə tədbirində çıxış edən SOS Uşaq Kəndinin direktoru Raqib Dadaşov cənabları Gəncliyə Yardım Fonduñ fəaliyyətini yüksək qiymətləndirdi və SOS Uşaq Kəndləri - Azərbaycan Assosiasiyası Xətai Rayon filialı adından Gəncliyə Yardım Fondu Baki SOS Uşaq Kəndinin ictimai həyatında fəal iştirakına görə təşəkkür etdi və Baki SOS Uşaq Kəndinin Dostu statusuna layiq görüldüyünü bildirdi.

Tədbirdə çıxış edən Gəncliyə Yardım Fonduñ vitse-prezidenti Salman Əliyev də öz çıxışında fond rəhbərliyi adından Gəncliyə Yardım Fondu göstərilən diqqətə görə öz təşəkkürünü bildirdi və bütün Baki SOS Uşaq Kəndinin körpə saknlarını 31 Dekabr Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəyliyi Günü və Yeni il bayramı münasibəti ilə təbrik etdi.